Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

Number 01-10th Volume-Part-02

පළමුවන අංකය-දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

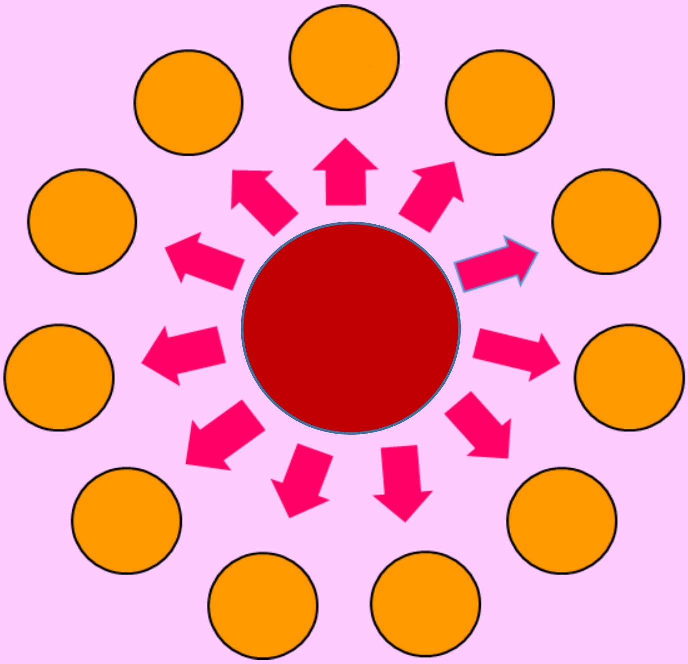

Department of Sociology

University of Colombo

සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය

කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

Samaja Viggraha
2023-2024
(Refereed Bilingual Journal)

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

Number 01: 10th Volume: Part-II

Chied Editor
Premakumara de Silva

Associate Editor
M.A. Dishan Madushanka

Editorial Advisory Board

S.T. Hettige (Emeritus Professor) University of Colombo

Kalinga Tudor Silva (Emeritus Professor) University of Peradeniya

K. Karunathilake (Senior Professor) University of Kelaniya

Sarath Amarasinghe (Emeritus Professor) University of Ruhuna

Yasanjali Jayathilake (Professor) University of Jayawardanapura

Chandrasiri Niriella (Retired Professor) University of Colombo

Subhangi Herath (Professor) University of Colombo

Nishara Fernando (Professor) University of Colombo

Farzana Haniffa (Professor) University of Colombo

Iresha M. Lakshman (Professsor) University of Colombo

Language edition
Chamathka Padmasiri Kariyawasam
Nalaka Jayasena

Processing design
M.A. Dishan Madushanka

Published by

Department of Sociology
University of Colombo
Telephone/Fax: 0112-500452

සමාජ විග්‍රහ
2023-2024
(විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය)

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

පළමුවන අංකය: දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

ප්‍රධාන සංස්කාරක
ප්‍රේමකුමාර ද සිල්වා

සහය සංස්කාරක
එම්.ඒ.දිශාන් මදුශංඛ

සංස්කාරක උපදේශක මණ්ඩලය

එස්.ටී.හෙට්ටිගේ (සම්මානිත මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

කාලිංග ටියුඩර් සිල්වා (සම්මානිත මහාචාර්ය) පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය

කේ.කරුණාතිලක (ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය) කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය

සරත් අමරසිංහ (සම්මානිත මහාචාර්ය) රුහුණු විශ්වවිද්‍යාලය

යසාංජලී ජයතිලක (ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය) ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය

චන්ද්‍රසිරි නිරිඇල්ල (විශ්‍රාමික මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

සුභාංගි හේරත් (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

නිශාර ප්‍රනාන්දු (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

ෆර්සානා හනීෆා (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

ඉරේෂා ලක්ෂ්මන් (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

භාෂා සංස්කරණය

චමත්කා පද්මසිරි කාරියවසම්
නාලක ජයසේන

පිරිසැකසුම් නිර්මාණය
එම්.ඒ.දිශාන් මදුශංඛ

ප්‍රකාශනය

සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය
කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
දුරකථන/ෆැක්ස් 0112-500452

Board of Article Reviewers:

- Professor Premakumara de Silva
  Department of Sociology, University of Colombo

- Professor Chandani Liyanage
  Department of Sociology, University of Colombo

- Professor Nishara Fernando
  Department of Sociology, University of Colombo

- Professor Dilrukshi Abeysinge
  Department of Sociology, University of Colombo

- Professor Gameela Samarasinghe
  Department of Sociology, University of Colombo

- Professor Samantha Herath
  Department of Communication and Creative Arts,
  University of Colombo

- Professor Prathiba Mahanahewa
  Department of Commercial Law, University of Colombo

- Dr. Avanka Fernando
  Department of Sociology, University of Colombo

- Dr. Unnathi Samaraweera
  Department of Sociology, University of Colombo

- Ms. Chamathka D.P. Kariyawasam
  Department of Sociology, University of Colombo

ලිපි විමර්ශක මණ්ඩලය:

- මහාචාර්ය ප්‍රේමකුමාර ද සිල්වා

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- මහාචාර්ය චාන්දනී ලියනගේ

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- මහාචාර්ය නිශාර ප්‍රනාන්දු

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- මහාචාර්ය දිල්රුක්ෂි අබේසිංහ

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- මහාචාර්ය ගමීලා සමරසිංහ

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- මහාචාර්ය සමන්ත හේරත්

  සන්නිවේදන සහ නිර්මාණාත්මක කලා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- මහාචාර්ය ප්‍රතිභා මහානාමහේවා

  වාණිජ නීති අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- ආචාර්ය අවංකා ප්‍රනාන්දු

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- ආචාර්ය උන්නතී සමරවීර

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

- කථිකාචාර්ය චමත්කා පද්මසිරි කාරියවසම්

  සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

Content- පටුන

Page Number
පිටු අංකය

01. Construction and Continuation of Masculine and Warrior Identity among Soldiers with Disabilities in Post-war Sri Lanka **1**

Mahesh Premarathna

02. Examining the Experiences of the LGBTQI Community During Disaster Response in the Sri Lankan context: A Sociological Study **24**

M.K.Darsha

03. Psychosocial Challenges Faced by Individuals with Mental Illness: A Comprehensive Literature Review of Research Conducted in Regional Countries (2011-2023) **41**

A.R.M.D.K Abesinghe

04. නාගරික සමාජ ව්‍යුහය: නාගරික සමාජ විද්‍යාඥයන්ගේ විශ්ලේෂණ ආශ්‍රිත විමසුමක් **58**

ජේ. එම්. ආර්. ඩී. ජයකොඩි

05. මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව: හැඳින්වීමක් **105**

එම්.ඒ ශසාද් සහ එස්. යූසුෆ්
පරිවර්තනය- දිශාන් මදුෂංක සහ කෝසල බමුණු ආරච්චි

06. **Book review**

Mountain at a Center of the World: Pilgrimage and Pluralism in Sri Lanka by Alexander McKinley **125**

The Peak (Sri Pada) through the lens of Ecological and Cultural Pluralism

Premakumara de Silva

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II

පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)

ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

Article Number-01

Construction and Continuation of Masculine and Warrior Identity among Soldiers with Disabilities in Post-war Sri Lanka.

Mahesh Premarathna[1]

https://orcid.org/ 0009-0003-3195-9222

Chief Editor

Premakumara de Silva

Associate Editor

M.A. Dishan Madushanka

Editorial Advisory Board

S.T. Hettige (Emeritus Professor) University of Colombo

Kalinga Tudor Silva (Emeritus Professor) University of Peradeniya

K. Karunathilake (Senior Professor) University of Kelaniya

Sarath Amarasinghe (Emeritus Professor) University of Ruhuna

Yasanjali Jayathilake (Professor) University of Jayawardenepura

Chandrasiri Niriella (Retired Professor) University of Colombo

Subhangi Herath (Professor) University of Colombo

Nishara Fernando (Professor) University of Colombo

Farzana Haniffa (Professor) University of Colombo

Iresha M. Lakshman (Professsor) University of Colombo

Language Edition

Chamathka Padmasiri Kariyawasam

Nalaka Jayasena

Processing Design

M.A. Dishan Madushanka

Samaja Viggraha

[1] PhD (Deakin), Lecturer, Department of Sociology, University of Colombo.

සමාජ විග්‍රහ
2023-2024

Refereed Bilingual Journal
විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II
පළමුවන අංකය: දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Board of Article Reviewers

Professor Premakumara de Silva, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Chandani Liyanage, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Nishara Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Dilrukshi Abeysinge, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Gameela Samarasinghe, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Samantha Herath, Department of Communication and Creative Arts, University of Colombo
Professor Prathiba Mahanahewa, Department of Commercial Law, University of Colombo
Dr. Avanka Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Dr. Unnathi Samaraweera, Department of Sociology, University of Colombo
Ms. Chamathka D.P. Kariyawasam, Department of Sociology, University of Colombo

Published by

Department of Sociology
University of Colombo
Telephone/Fax: 0112-500452

Construction and Continuation of Masculine and Warrior Identity among Soldiers with Disabilities in Post-war Sri Lanka

Mahesh Premarathna

Abstract

Masculinity and warrior identity are generally considered two concepts that exist together. The representation of ideal type masculine and warrior identity is embedded in soldiers as a key characteristic of their lives. The aim of this paper is to present the construction and continuation of masculine and warrior identity among soldiers with disabilities in the post-war period in Sri Lanka. This paper argues that the masculine and warrior identity construction and continuation of soldiers with disabilities is a dynamic and context specific process. This paper is based on a qualitative research done in a few *Ranaviru Gammana* (Villages of War Heroes) and normal villages in Colombo district, Western Province, Sri Lanka from May to July, 2014 and from December, 2014 to January, 2015. Using a purposeful sampling method, 13 soldiers with disabilities and 04 civilians were selected as the sample. Primary data was collected using in-depth interviews and non-participation observation methods. According to the findings of this research, masculine identity construction and continuation especially depends on how far disabled soldiers can claim to the ideal type able body's male role, the place of male role performance, and economic stability while social responses, discourses and social contexts are important in determining warrior identity of soldiers with disabilities irrespective of their disabilities in the post-war period in Sri Lanka.

Keywords: Identity, Masculine identity, Soldiers with disabilities, Post-war Sri Lanka, Warrior identity

Introduction

It is generally considered that disability and masculinity are two opposite concepts which are difficult to exist together since characteristics of disability and masculinity are placed at the two opposite ends of a continuum. The problem that needs to be explored is whether this general perception can be applied to soldiers with disabilities or not. The aim of this article is to analyze the ways in which disabled soldiers construct and continue their masculine and warrior identity in patriarchal post-war Sri Lankan society. This article suggests that disabled soldiers' masculine identity construction and continuation depends on the ways in which disabled body claims the dominant, socially accepted ideal type able body's male role, the space of role performance, and economic stability. Therefore, it needs active role performance as masculine identity is a continuous process of claiming and maintaining the identity. However, warrior and hero identity construction and continuation especially depends on the disabled soldiers' past actions, changes of social responses, social contexts and discourses. Hence, it does not necessarily require physical engagement in terms of constructing the hero identity. This article is based on a qualitative research done in a few *Ranaviru Gammana* (Villages of War Heroes) and normal villages in Colombo district, Western Province, Sri Lanka from May to July, 2014 and from December, 2014 to January, 2015. Using the purposeful sampling method, 13 soldiers with disabilities and 04 civilians were selected as the sample. Primary data was collected using in-depth interviews and non-participation observation methods. The first part of this article discusses the masculine identity of soldiers with disability. The second part of this article presents the warrior identity of the soldiers with disability.

Masculine Identity of Soldiers with Disabilities

Masculinity is defined as 'the arbitrary characteristics associated with male sex, man's appearance or behavior as the social and cultural construction of maleness' (Abbott 2000; Scott & Marshall 2009). Therefore, men are generally expected to possess masculine attributes. Masculinity is included in qualities such as rational, logical, truth seeking, strong, powerful, naturally authoritative, violence, desire, competitiveness, a bluff approach to feelings and a teleological orientation to attaining goals (Abbott 2000; Miller 2009). In most societies, men are stereotypically seen as being aggressive, competitive, and instrumentally oriented, while women are seen as being passive, cooperative, expressive, weak, naïve, incapable and a burden, without knowledge or skills, or as envious gossipers and busy bodies who can not to be trusted and who cannot maintain to be in solidarity with one another (Stets & Burke 2000; Dolan 2003). As Pamela Abbott (2000) mentions due to masculine identity, 'men are seen as the provider and head of the household and the protector of women and children' (Abbott 2000: 1312). Thus, masculinity has a particular role, and men are expected to perform a superior role and exhibit particular superior characters. With regard to the Sri Lankan context, Jani de Silva (2002) mentions that 'missionary activities, the dynamics of the public school, commercial activities, and the influence of the Buddhist revivalists such as Anagarika Dharmapala have played a pronounced role in the shaping of contemporary Sinhala notions of masculinity...'(De Silva 2002, cited from Perera 2011: 16).

As Candace West and Don H. Zimmerman (1987) in their article 'Doing Gender' mention, 'doing gender involves a complex of socially guided perceptual, interactional, and micro political activities that cast

particular pursuits as expressions of masculine and feminine 'natures'' (West & Zimmerman 1987: 126). They further mention that doing gender is 'an ongoing activity embedded in everyday interaction' as people are under 'the risk of gender assessment' (West & Zimmerman 1987: 130-136). Therefore, people have to consciously claim their gender roles to maintain their gender identities. Since it is an ongoing process, people have to continuously maintain their masculine and feminine roles. The disabled people are also expected to consciously perform and reaffirm their masculine identity. If not, they will be stigmatized. Especially disabled bodies are seen as an obstacle to claim masculine identity. 'Masculinity and disability are in conflict with each other because disability is associated with being dependent, naive and helpless whereas masculinity is associated with being powerful, autonomous, virility and independence, thus creating a lived and embodied dilemma for disabled men' (Adrienne Asch and Michelle Fine 1988, cited from Shuttleworth et. al. 2012; Shuttleworth et. al. 2012). As Mimi Schippers (2007) mentions, 'when a man exhibits hegemonic, feminine characteristics – as in having a desire to be the object of masculine desire, being physically weak, or being compliant – he becomes the target of stigma and social sanction, much like women who embody features of hegemonic masculinity' (Schippers 2007: 96). The above discussion demonstrates that masculinity is an inevitable character of maleness and masculine characteristics are socially expected identical characteristics of maleness. Therefore, males have to actively and consciously perform their expected male role continuously as they are under the risk of gender assessment. If a person does not actively engage in these performances, then the person will be stigmatized. Especially disability is seen as an obstacle to maintain or continue the masculine characteristics. But, most of these ideas are about the lives of ordinary

people with disabilities. According to my research findings, when it comes to disabled soldiers, their identity construction and continuation depends on three main aspects such as the ways in which disabled soldiers claim the dominant, socially accepted ideal type able body's male role, the space of role performance and economic stability. Therefore, it needs the active role performance. Hence, all disabled soldiers do not necessarily have to face a conflict of losing their masculine identity. These main three factors will be discussed below.

After becoming disabled soldiers, it has been difficult for some soldiers to perform socially expected ideal type able body's male role in patriarchal Sri Lankan family context because of their disabilities. Then it has affected these soldiers' masculine identity. Here are some excerpts from a disabled soldier called Gunasekara.

> *'As I have lost both my eyes, I can't do the things other males do. I have to depend on my wife. Whatever she gives, I eat. Whatever she gives, I wear. I am just like a small child now. I am often at home. I don't go outside for our family needs. My wife always goes outside to get whatever that is needed for the family. She goes to school to bring our children. She goes to the market to bring food and other necessary things. Whatever a father must do in a family, she does it now. I only give money. I don't do anything. Even I can't fulfill my needs without depending on others. Before I became blind, I handled everything alone. Now she handles everything and I am at home. Sometimes, whatever I say, she doesn't care much. Sometime she becomes grim to me. Lately, she doesn't listen to my advice too. I am often silent. I*

can't do anything. I just live like a child' (Gunasekara 07/05/2015, Godagama).

This narrative elucidates that due to the disability, it is difficult for Gunasekara to actively engage in socially expected ideal type able body's male role. Instead of practicing power, authority, control, and independent life, he has become a dependent and faces difficulties in fulfilling the role of husband and father inside the family. As Candace West and Don H. Zimmerman (1987) mentions 'doing gender involves a complex of socially guided perceptual, interactional, and micro political activities that cast particular pursuits as expressions of masculine and feminine 'natures'' (West & Zimmerman 1987: 126). Masculinity and femininity depend on the ongoing performances of the people. Therefore, it has been difficult for Gunasekara to continue his masculine identity, because of his disabilities. As he mentions, he feels like 'a small child' who depends on others. As some scholars mention, 'masculinity and disability are in conflict with each other because disability is associated with being dependent, childlike and helpless whereas masculinity is associated with being powerful, autonomous, virility and independence, thus creating a lived and embodied dilemma for disabled men' (Adrienne Asch and Michelle Fine 1988, cited from Shuttleworth et. al. 2012; Shuttleworth et. al. 2012). Gunasekara's narrative is also similar to this explanation because of his disability. His disability has become an obstacle for him to reach the socially expected male role.

However, some disabled soldiers have been able to continue their masculine identity because of the type of disability. Some disabled soldiers have been able to come close to the ideal type able body's male role in their families. According to Jayaweera's narrative:

'Though I have lost my left leg, even today I play a predominant role in disciplining my family. I have trained my children to work according to discipline and time. They should get up by 6.00 or 6.30 am. They can't sleep as much as they want. My wife and children should work according to my advice. Without discipline we can't go ahead. So, if they want to live under this roof, they have to obey my advice. As a father and husband, I have a responsibility to protect them, and guide them. Otherwise, people will insult me. I can manage doing what other men do even without my leg. When the roof needs to be repaired, I do it alone without getting the support of the others' (Jayaweera 04/01/2015, Kaduwela).

In contrast to Gunasekara's narrative, Jayaweera's narrative elucidates that the type of disability is important when claiming and continuing the masculine identity in patriarchal society. Jayaweera does not depend on others. He has been able to come close to the socially expected male role. Thus, he actively engages with the masculine role in the family. He maintains his power, authority, decision making powers, and maintains control over the other family members. Instead of him depending on the family members, family members depend on Jayaweera. He controls the family according to his wishes. In addition, he thinks that he has the responsibility to protect family members and guide them towards the correct path. Pamela Abbott (2000) states that 'masculinity is cast as an orientation to the outside world: man as the protector of women and children, man as the provider and as head of the household' (Abbott 2000: 1312). This idea can be applied not only to people with able bodies, but with disabled soldiers too. Although some scholars mention 'masculinity

and disability are in conflict with each other because disability is associated with being dependent, childlike and helpless whereas masculinity is associated with being powerful, autonomous, virility and independence, thus creating a lived and embodied dilemma for disabled men' (Adrienne Asch and Michelle Fine 1988, cited from Shuttleworth et. al. 2012; Shuttleworth et. al. 2012), according to my research findings, it is not applicable to all disabled soldiers. The conflicting result emerges between masculinity and disability according to the type of disability and how far a disabled soldier can actively engage with the socially expected male's role.

The place of male role performance of disabled soldiers is also important in the masculine identity construction and continuation. As mentioned above, while some disabled soldiers experience the masculine identity within the family, some disabled soldiers do not experience it. However, outside the family, in public space, most of the soldiers do not tend to demonstrate their masculine characters since their physical body does not support their actions. Thus, the location of male role performance needs to be considered when analysing the masculinity of soldiers with disability. Chandana's narrative describes as following:

> *'Before and after becoming a soldier, if anyone hit me, I too fought back. If anyone challenged me, I also challenged. Now, if a person hits me or steals my things, I can't do anything except screaming at that person because I can't fight with only one hand. Only way of my survival is my mouth. The best way to live is, not to accept any challenge, or to live without any quarrel. If a thief steals my wallet, I cannot follow him. In case someone hits me, as I am not physically fit enough, I cannot fight with them. Actually, on*

> *the one hand, my mind urges me to do something, on the other hand it says that I should not take risks as now I am not physically strong enough to face if anything happens. Now I do not take risks in my life. But, in my family, I decide everything, I control everything. My wife and children do not go beyond my word. My elder son is 18 years old and still obeys my orders.' (Chandana 16/07/2014, Panagoda).*

As this narrative presents, because of the disability, Chandana has changed his previous characteristics such as naturally being aggressive, violent, powerful, strong and exerting authority which he used to display outside the family. But, although he does not overtly display his male characters in his actions after being disabled, still his mind has the motives of his male role performance outside the family. However, because of the disability and the spatial differences in male role performance, he does not attempt to exhibit his previous male characteristics. As he thinks it is the best way to live without facing or accepting any challenge, or risk. Although Candace West and Don H. Zimmerman (1987) mention that doing genders is 'an ongoing activity embedded in everyday interaction' as people are under 'the risk of gender assessment' (West & Zimmerman 1987: 130-136), Chandana as a disabled soldier takes the spatiality factor or the location into account before he demonstrates his masculine characteristics. Therefore, he does not perform his male role everywhere. Then, even though he wants to perform or claim the able male body's role, he does not tend to do it because of his disability. Thus, disability has affected Chandana to decide which place is suitable for him to perform his male roles or not. Although Candace West and Don H. Zimmerman (1987) mention that performance of gender role is an ongoing process, Chandana consciously select the place of male role performance and decide whether

he can or cannot claim the able body's male role before he performs the male role. In addition, although 'masculinity and disability are seen to be in conflict with each other because disability is associated with being dependent, childlike and helpless whereas masculinity is associated with being powerful, autonomous, virility and independence, thus creating a lived and embodied dilemma for disabled men' (Adrienne Asch and Michelle Fine 1988, cited from Shuttleworth et. al. 2012; Shuttleworth et. al. 2012), it depends on the location of role performance. Within the family, Chandana plays the able bodied male role. He has the confidence to do it. It can be due to the fact that he inherently receives some respect within the family since he is the father and the husband although he is disabled. Nevertheless, outside the family he is just another person with a disability. So, he does not tend to perform his male role outside the family. Thus, masculinity and disability are not always in conflict everywhere. It depends on the location of role performance of disabled soldiers.

The economic stability of disabled soldiers also affects the continuation and construction of masculine identity of disabled soldiers. It helps them to continue the role of the head of the household in patriarchal Sri Lankan context. As Dayananda mentions:

> *'Before I joined the army, we didn't have a permanent house. Now I have my own house, a land, a vehicle, wife and children. Children are studying in good schools. I have a monthly income. If we don't have government support, then I will have to beg from people. Today I can manage to look after my family without depending on anyone. My family members depend on me. I support their studies and day to day activities. So, I can*

fulfill my role as a father and a husband. I have not let them starve at all, or I have not brought a situation where my wife has to work as a domestic worker at someone else's home. My salary is enough to maintain my family needs. I can fulfill whatever they need' (Dayananda 12/07/2014, Kaduwela).

In a patriarchal society, man, husband and father are generally expected to be the breadwinner and provide for the family members. It is the socially expected role of the man as the head of the household. Although Dayananda is a disabled soldier, his economic stability has assisted him to perform this socially expected male role in his family. In case the government stops supporting the families of the disabled soldiers, then as he mentioned 'he will have to beg from people'. This statement shows that because of financial support, he can continue his role as the head of the household without depending on others. Pamela Abbott (2000) mentions 'men are seen as the provider and head of the household and the protector of women and children' (Abbott 2000: 1312). Therefore, financial stability and government welfare programs also help disabled soldiers to continue the socially expected able bodies' male role in the family. Although Michael Oliver (1996) mentions in Western society disabled people are one of poorest groups, and have to face exclusion, marginalisation, segregation, and restriction from workplace, schooling, suitable housing, and access to public transport (Oliver 1996, cited from Kitchin 2010: 343), disabled soldiers in Sri Lanka have a monthly salary, their own house, land, special school admission for children, etc. In addition, government welfare services have helped to achieve upward social mobility.

Therefore, as mentioned in the above narratives, disabled soldiers' masculine identity construction and continuation especially depends on how far they can claim to the able body's male role, the place of male role performance, and economic stability. Hence, this paper argues that it is difficult to generalize that disability and masculinity are always in conflict and do not exist together. Further, this paper argues that a micro and context specific approach is needed to understand these two broad subject areas.

Warrior and Hero Identity of Soldiers with Disabilities

Although masculine identity is influenced by the ways in which disabled body claims the dominant socially accepted able male body's role, the space of male role performance, economic and welfare service and present actions of disabled soldiers, warrior and hero identity depends on the past actions of disabled soldiers, present social responses, social contexts and discourses. Social identity is a term used to refer to 'an individual persona or the collective identity of a group of people. It refers to the constructions that define individuality and sense of self' (Lane 1962, cited from Hooper 1976; French et al. 2000, cited from Bunning & Steel 2006). Changes of the social responses have affected the construction and continuation of the warrior and hero identity of disabled soldiers. Disabled soldiers have internalized their sense of self as disabled and unworthy people since they have been experiencing transformation of social responses, discourses and social contexts.

According to Charles Horton Cooley's (1964) concept *'looking-glass self'*, a person builds the sense of self according to three stages such as presentation of the person's appearance to others, think about the others judgments on that appearance, and build the sense of self such as pride or shame (Cooley 1964, cited from Jenkins 2008: 62). Although this idea shows

that present appearance is important, disabled soldiers' warrior and hero identity is based on their past actions and social responses, not their present appearance. As Erving Goffman (1963) mentions, disabled people are stigmatized because of their 'abominations of the body' (Goffman 1963: 4). As he further states, stigmatization emerges when there is a discrepancy between virtual social identity and actual social identity (Goffman 1963: 2). According to Erving Goffman (1963), 'virtual social identity is the demands and character, which impute to the individual by society, whereas actual social identity is the category and attributes, which could be proved to be possessed by individuals' (Goffman 1963: 2). But, disabled soldiers' bodies were not always stigmatized. It was considered as honourable and privileged bodies during the war period, not even considering their disabilities because of the discourse on soldiers and war heroes. Then disabled soldiers' bodies were also considered as an honourable and respectable body. As Michel Foucault (1977) mentions, 'discourses shaped ways of talking about or representing or knowing a particular object. The raw material identity, then, was formed within discourses, taken up and inhabited by an individual, shaping and forming a sense of identity in the process' (Foucault 1977, cited from Scott and Marshall 2009: 332). As soldiers also had positive discourse, they were considered as heroes and sons of the motherland. Then, their abomination of the body cannot be applied to the disabled soldiers. Discourse has created an identity for disabled soldiers than their disabled body. Therefore, it can be suggested that warrior and hero identity of disabled soldiers is based on their past action, social responses, social contexts and discourse about them.

Some disabled soldiers feel that they have been neglected by others because of the changes of social responses. They compare what kind of

social respect they received during the war and what kind of social respect they receive at present. As Priyantha mentions:

> *'Before I became disabled, I had many friends and relatives, and they cared for me and supported me. When I came home, they invited me for lunch and dinner. But now, no one looks at me. Even they do not call me and ask whether I am doing well. Now everyone tries to avoid me. When I built this house, I asked some of my friends to lend a helping hand. But, most of them did not come and they gave several excuses as to why they cannot come. But, before becoming disabled, whenever I asked, they had time to help me. Now, no one has time' (Priyantha 16/07/2014, Podagama).*

As this narrative shows, due to the fact that Priyantha has experienced the changes with regard to respect, social status and privileges among his relatives and friends, he has developed his sense of self as a marginalized person. This notion does not depend on his present activities. It depends on the changes of social responses. Now his social capital has reduced. He is no longer considered as an important person. He has been neglected by some of his social networks. As Rob Kitchin (2010) mentions marginalization and exclusion from mainstream society have become a part of disabled people's lives (Kitchin 2010: 343). Likewise, Priyantha also experiences the changes of social relations and recognition.

Soldiers with disabilities experience the changes with regard to respect, positive responses, recognition, their status and role in their residential areas and religious groups. As Samaranayake mentions:

'I am not living in a soldiers' village. So, all our villagers are ordinary people. During the war period, even though I was disabled, I was invited to inaugurate some functions, to light the oil lamp in function and for prize distribution events. Our villagers were used to organize Bodhi-poja ceremonies to bless soldiers and disabled soldiers. During that time they accompanied me from the home. Sometimes, they have collected money and gave us or brought some necessary items for us. But, within five years of war victory people have forgotten us. I think they don't know whether I am still alive or dead. Now no one invites me to distribute prizes, or light the oil lamp in Sinhala New Year Festival. Though I attend these festivals, no one invites me now. At present, I am just an ordinary person. If someone wants to visit me and asks how to reach my home I would say first reach my village and ask anyone where the blind person's home is, then villagers will show how to reach here. Otherwise, if anyone inquires how to reach the soldier's home, no one will show the way as they all recognize me as the blind person in the village, not a war hero or a soldier anymore'(Samaranayake 25/01/2015, Padukka).

As this narrative elucidates, during the war period disabled soldiers have received respect and a privileged position in the society without considering their disabled body. Although Erving Goffman (1963) mentions disabled people are stigmatized because of their 'abominations of the body' (Goffman 1963: 4), their disabled bodies have not been seen as a negative criterion in the society during the war period. Samaranayake has developed a negative self about himself, because of the negligence of people. In

addition, even though Charles Horton Cooley (1964) mentions that a person build the sense of self according to three factors such as presentation of the person's appearance to others, think about the others' judgments on that appearance, and build the sense of self such as pride or shame (Cooley 1964, cited from Jenkins 2008: 62), Samaranayake has developed his sense of self-esteem comparing changes of the social responses in past and present. It is not just about his present appearance.

It affirms that the soldiers with disabilities experience a transition in respect and positive recognition in the public and private institutions, public transport, and media from the conflict period to post-war period. As Chandana mentions:

> *'During the war, all respected us. Every time television and radio channels broadcasted patriotic songs. We were called as heroes and guarding Gods. Now everyone has forgotten us. Now if we want to listen to a song about soldiers and war heroes, we have to telephone request shows on television and radio, and request them to play a song for us. During the war period, even though I was disabled, when I got into a bus, people were willing to offer seats. When I went to the bank, hospital, I didn't have to wait in a queue. We had a special counter and a special entrance. But, everything has changed with the end of the war. Now when I get into a bus, I have to request people to offer a seat. Recently, I wanted to go home from our camp and I got into a bus. No one offered their seats. Then, I asked the conductor to request passengers to offer a seat as it was difficult for me to travel without a seat. Then he said, I cannot request*

> *people as they all travel until the end of the destination. This is the way people treat us now. Even the road to our soldiers' village has been damaged. So, we have been requesting to reconstruct our road as many soldiers use three-wheels, and some blind soldiers have to walk. But, they did not care about our request. But, during the presidential election, they suddenly reconstructed the road. But, when we asked for anything during the war period, they fulfilled whatever we wanted. Now we have to beg to get something done. When people have forgotten us, I feel that all people, politicians, media, monks and other religious leaders have misled us during the war period' (Chandana 16/07/2014/, Panagoda).*

As this narrative demonstrates, when the positive public responses changes, Chandana also changes his feelings about warrior identity. According to Chandana's narrative, the changing public attitude and responses have caused to generate negative consequences on the disabled soldiers whilst increasing stigma both in physical and mental levels. In addition, when the social context changes, the discourses also change. Then it affects the creation of the identity of the disabled soldiers. As Michel Foucault (1977) mentions 'discourses shaped ways of talking about or representing or knowing a particular object. The raw material identity, then, was formed within discourses, taken up and inhabited by an individual, shaping and forming a sense of identity in the process' (Foucault 1977, cited from Scott & Marshall 2009: 332). Although Rob Kitchin (2010) mentions marginalization and exclusion from mainstream society have become a part of disabled people's lives (Kitchin 2010: 343), it depends on the social context. Disabled soldiers have received the respectable social position during the war period in Sri Lanka. As Joanne M. Kaufman and

Cathryn Johnson (2004) mention that ‘those who experience positive appraisals can easily develop a positive identity and those who experience negative appraisals develop a negative identity’ (Kaufman and Johnson 2004: 827-828). Chandana has also changed his sense of self-esteem according to the social responses. Priestly (1999) also states that ‘the discourses or public narratives that an individual encounters on a daily basis will influence self-concept and understanding of disability as a social construct’ (Priestly 1999, cited from Bunning & Steel 2006: 44). Therefore, creating and continuation of warrior and hero identity relate to the past actions, changes of social responses, social context and discourses. It does not just relate to the disabled body or present actions and appearance of the disabled soldiers.

Conclusion

Even though, Candace West and Don H. Zimmerman (1987) mention that people have to maintain their gender roles in a constant basis (West & Zimmerman 1987: 130-136), disabled soldiers do consider the social space of their male role performance. In addition, though Adrienne Asch and Michelle Fine (1988) and Shuttleworth et. al. (2012) state that disability and masculinity are in conflict with each other (Adrienne Asch and Michelle Fine 1988, citied from Shuttleworth et. al. 2012; Shuttleworth et. al. 2012), it is not always applicable to disabled soldiers. According to my research findings, three aspects are important in identity construction and continuation of soldiers with disabilities such as the ways in which disabled body claims to the dominant socially accepted ideal type able body’s male role, the space of male role performance, and the economic stability. Therefore, it also requires the present active role performance.

Consequently, all disabled soldiers do not necessarily have to face a conflict of losing masculine identity.

Mark Sherry (2006: 906) mentions that ‘identity formation is often influenced by wider cultural processes of representation and stereotyping, which can give individuals a sense of their expected roles in society’. These social processes can allocate some groups to the social margins and give others a sense of entitlement and power. Though a number of common stereotypes regarding disability have influenced the identity formation processes of many disabled people (Sherry 2006: 906), when it comes to disabled soldiers, there are positive social recognition in certain historical periods of times since they are considered warriors and war heroes. Though Charles Horton Cooley (1964) mentions that sense of self is built based on the present appearance and other people’s responses (Cooley 1964, cited from Jenkins 2008: 62), disabled soldiers develop their sense of self according to their past actions, and changes of people’s social responses. Therefore, even though Erving Goffman (1963) states that disabled people are stigmatized because of the abominations of the body (Goffman 1963: 4), disabled soldiers’ body were not stigmatized during the war period. Their disabled bodies were also seen as the respectable and honorable bodies because of the discourses about the soldiers and disabled soldiers. Thus, the disabled soldiers’ identity goes beyond their disabled body and relates with discourses and social respects. Therefore, disabled soldiers’ masculine identity construction and continuation depends on the ways in which disabled body claims the dominant socially accepted able male body’s role, the space of male role performance, and economic stability. Hence, it requires the present active role performance. However, warrior and hero identity construction and continuation especially depends on the disabled soldiers’ past action, changes of social responses, social context and

discourses. It is not necessarily determined by the present physical engagement or appearance of the soldiers or war heroes.

References:

Abbott, P. (2000). ‘Masculinity,’ Pp. 1312-1313 In, Cheris Kramarae & Dale Spender eds., *Routledge International Encyclopaedia of Women: Global Women’s Issues and Knowledge.* Vol. 3. New York: Routledge.

Bunning, K and G. Steel. (2006). ‘Self-concept in Young Adults with a Learning Disability from the Jewish Community’ *British Journal of Learning Disabilities,* Vol. 35:43-49.

Dolan, C. (2003). ‘Collapsing Masculinities and Weak States: A case study of Northern Uganda,’ Pp. 57-84. In, Frances Cleaver eds., *Masculinity Matters: Men, Masculinities and Gender Relations in Development.* London: Zed Books.

Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity.* New York: Siman and Schuster, INC.

Hooper, M. (1976). ‘The Structure and Measurement of Social Identity’ *The Public Opinion Quarterly,* Vol. 40 (2):154-164.

Jenkins, R. (2008). *Social Identity*. 3rd Edt. London: Roultdege Taylor & Francis Group.

Kaufman, J and C. Johnson. (2004). ‘Stigmatized Individuals and the Process of Identity’ *The Sociological Quarterly,* Vol. 45 (4):807-833.

Kitchin, R. (2010). ‘‘Out of Place ’, ‘Knowing one’s Place’: Space, power and exclusion of disabled people’ *Disability and Society*, Vol. 13 (3):343-356.

Miller, T. (2009). ‘Masculinity,’ Pp. 114-131. In, P. Essed, D. T. Goldberg and A. Kobayash eds., *A Companion to Gender Studies.* Hoboken: Wiley-Blackwell.

Perera, S. (2011). ‘The Construction of Masculinity and Bravery in War: The Case of Sri Lanka’ *Asian Leadership Fellow Program 2010 Program Report: Rethinking Global Challenges Asian Intellectuals in Dialogue.* Tokyo: International House of Japan & Japan Foundation.

Schippers, M. (2007). ‘Recovering the Feminine Other: Masculinity, Femininity, and Gender Hegemony’ *Theory Soc*, Vol. 36:85-102.

Scott, J and C. Marshall. (2009). Oxford Dictionary of Sociology. 2009. 3rd Edt. New York: Oxford University Press.

Shuttleworth, R., N. Wedgwood and N. J. Wison. (2012). ‘The Dilemma of Disabled Masculinity’ *Men and Masculinities*, Vol. 15 (2):174-194.

Stets, J. E and P. J. Burke. (2000). ‘Femininity/Masculinity,’ Pp. 997-1005. In, Edgar F. Borgatta and Bhonda T. V. Montgomery eds., *Encyclopaedia of Sociology.* 2nd Edt. Vol. 2. New York: Macmillan Reference USA.

West, C and D. H. Zimmerman. (1987). ‘Doing Gender’ *Gender and Society*, Vol. 1 (2):125-151.

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II

පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)

ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

Article Number-02

Examining the Experiences of the LGBTQI Community during Disaster Response in the Sri Lankan context: A Sociological Study.

M.K.Darsha[2]

https://orcid.org/ 0000-0003-4853-5162

Chief Editor

Premakumara de Silva

Associate Editor

M.A. Dishan Madushanka

Editorial Advisory Board

S.T. Hettige (Emeritus Professor) University of Colombo
Kalinga Tudor Silva (Emeritus Professor) University of Peradeniya
K. Karunathilake (Senior Professor) University of Kelaniya
Sarath Amarasinghe (Emeritus Professor) University of Ruhuna
Yasanjali Jayathilake (Professor) University of Jayawardenepura
Chandrasiri Niriella (Retired Professor) University of Colombo
Subhangi Herath (Professor) University of Colombo
Nishara Fernando (Professor) University of Colombo
Farzana Haniffa (Professor) University of Colombo
Iresha M. Lakshman (Professsor) University of Colombo

Language Edition

Chamathka Padmasiri Kariyawasam
Nalaka Jayasena

Processing Design

M.A. Dishan Madushanka

---

[2] BA (Colombo), Assistant Lecturer, Department of Sociology, University of Colombo.

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II

පළමුවන අංකය: දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.]

Board of Article Reviewers

Professor Premakumara de Silva, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Chandani Liyanage, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Nishara Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Dilrukshi Abeysinge, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Gameela Samarasinghe, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Samantha Herath, Department of Communication and Creative Arts, University of Colombo
Professor Prathiba Mahanahewa, Department of Commercial Law, University of Colombo
Dr. Avanka Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Dr. Unnathi Samaraweera, Department of Sociology, University of Colombo
Ms. Chamathka D.P. Kariyawasam, Department of Sociology, University of Colombo

Published by

Department of Sociology
University of Colombo
Telephone/Fax: 0112-500452

Examining the Experiences of the LGBTQI Community during Disaster Response in the Sri Lankan context: A Sociological Study

M.K.Darsha

Abstract

This sociological study explores the discrimination and social stigma faced by LGBTQI individuals during disaster response stages: evacuation, shelter services, and recovery. Drawing on existing disaster sociology literature, the field of disaster sociology has long recognized the impact of social factors on vulnerability and resilience during crises (Wisner et al., 2004). This paper emphasizes the necessity of addressing LGBTQI specific vulnerabilities within disaster response policies. Global perspectives, such as studies in Nepal (Tuladhar et al., 2019) and the United States (Collins et al., 2021), illustrate the challenges and resilience of LGBTQI individuals in disaster-prone regions. These findings underscore the global nature of LGBTQI issues in disaster response. Existing literature identifies policy gaps and recommendations (Heath and Stoddard, 2018; Enarson and Morrow, 1998), emphasizing the urgency of our study in reforming disaster management systems. This study utilizes a diverse sample of 40 individuals, encompassing various LGBTQI identities: female-to-male transgender individuals (FTM), male-to-female transgender individuals (MTF), gay males, and lesbian females. A purposive sampling method ensures accessibility and willingness to participate in in-depth interviews. Thematic analysis identifies recurring themes, revealing that transgender individuals face difficulties accessing shelter and aid due to binary gender recording systems. Harassment and abuse within shelters, including physical and sexual abuse, were reported. Shared facilities posed challenges for transgender individuals, and pervasive fears of discrimination deterred LGBTQI individuals from seeking assistance during disasters. These findings underscore the need for inclusive policies, anti-discrimination measures, mental health support, community engagement, and further research. In summary, this study delves into the experiences of the LGBTQI community during disaster response, shedding light on their unique challenges and advocating for more compassionate, equitable, and effective disaster response policies and practices.

Keywords: Coping strategies, Disasters, Discrimination, Disaster response, LGBTQI community, Social stigma

Introduction

Disasters are complex events with profound and far-reaching consequences that extend beyond the immediate loss of life and property damage. They encompass a wide range of effects, including physical and mental health challenges, economic disruption, and environmental degradation (UNISDR, 2009). As societies grapple with the aftermath of these crises, the efficacy of disaster management policies and responses becomes a critical determinant of recovery and resilience. However, what often remains obscured in the discourse surrounding disasters are the distinctive experiences of marginalized communities, including the LGBTQI (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer/Questioning, and Intersex) population.

This sociological study explores the LGBTQI community's experiences during disaster response. The study aims to unravel the discrimination, social stigma, and unique challenges faced by LGBTQI individuals at various stages of disaster management, including evacuation, shelter services, and recovery efforts in the Sri Lankan context. To fully appreciate the significance of this study, it is imperative to delve into the existing literature that underscores the critical importance of understanding the intersection of LGBTQI identities and disaster experiences.

The field of disaster sociology has long recognized the impact of social factors on vulnerability and resilience during crises (Wisner et al., 2004). LGBTQI individuals, often marginalized due to discrimination and stigma, find themselves disproportionately affected by disasters (Collins, 2019). In a comprehensive review of the existing literature, Collins (2019) brings to the forefront the often-overlooked experiences of the LGBTQI community

in the context of disasters. By synthesizing a body of research findings, Collins sheds a crucial light on the unique challenges faced by LGBTQI individuals during disaster events. This meticulous review underscores the imperative of recognizing and addressing the specific vulnerabilities of the LGBTQI community within disaster scholarship and response. Collins's work serves as a reminder that disaster management policies and practices must be inclusive and equitable, leaving no room for the marginalization of LGBTQI individuals in times of crisis.

This existing research serves as the foundation for this study, highlighting the imperative of focusing on the unique vulnerabilities of LGBTQI individuals in disaster response policies and practices.

Within the framework of disaster management systems, binary gender norms have traditionally dictated policies and procedures, resulting in the erasure of non-binary and transgender identities (Heath and Stoddard, 2018). This invisibility and lack of accommodation for diverse gender identities have left transgender individuals particularly vulnerable during disasters (Enarson, 2012). Understanding this context is vital for comprehending the distinct challenges faced by transgender individuals in disaster response.

Research examining the impact of discrimination on mental health has illuminated the enduring effects of stigma and prejudice on individuals (Meyer, 2003). For LGBTQI individuals, discrimination is a pervasive part of their daily lives, and during disasters, these experiences can be exacerbated (Logie et al., 2014). This body of literature emphasizes the imperative of developing policies and interventions that address not only the physical but also the mental health concerns of LGBTQI communities affected by disasters.

Amid adversity, LGBTQI communities have often demonstrated remarkable resilience and adaptability. Existing research has explored the coping strategies and social support networks within these communities (Bolton and Huckle, 2000). Understanding these strengths and resources can inform more effective disaster responses that harness the resilience of LGBTQI individuals.

The experiences of LGBTQI communities in disaster-prone regions worldwide provide valuable insights. Studies conducted in countries such as Nepal (Tuladhar et al., 2019) and the United States (Collins et al., 2021) have shed light on the challenges and resilience of LGBTQI individuals in the face of disasters. These global perspectives remind us that the intersection of LGBTQI identity and disaster response is a global issue requiring diverse solutions.

Scholars have identified significant gaps in disaster policies and practices concerning LGBTQI populations (Heath and Stoddard, 2018). Research has proposed recommendations for more inclusive policies that address the specific needs of LGBTQI individuals during disasters (Enarson and Morrow, 1998). These policy gaps and recommendations underscore the urgency of this study, which aims to contribute to the discourse on reforming disaster management systems.

In this landscape of existing literature, we find compelling reasons to delve deeper into the experiences of the LGBTQI community during disaster response. Despite the progress made in understanding the intersections of identity, vulnerability, and resilience in disaster contexts, the experiences of LGBTQI individuals have often remained on the periphery of scholarly and policy attention.

This study seeks to rectify this oversight by centering the voices and experiences of LGBTQI individuals in disaster-affected areas. It aspires to contribute to a deeper understanding of the challenges they face and the necessary policy reforms needed to ensure that disaster response systems are truly inclusive and equitable, leaving no one behind.

In the following sections, I will extend the exploration by delving into specific aspects of LGBTQI experiences during disaster response, presenting our research findings, discussing their implications, and offering recommendations for a more inclusive and responsive approach to disaster management. This study aims to shed light on the intricate interplay between LGBTQI identity and disaster experiences, ultimately advocating for more compassionate, equitable, and effective disaster response policies and practices.

Research Methodology

In undertaking this pivotal study, a meticulously designed methodology was employed to ensure comprehensive insights into the experiences of the LGBTQI community during disaster response in the Sri Lankan context. The research methodology aimed to capture the multifaceted nature of the challenges faced by LGBTQI individuals across different identities and orientations.

The research sample, comprising a total of 40 individuals, was thoughtfully constructed to offer a balanced representation of diverse LGBTQI identities. This inclusivity was deemed essential to provide a nuanced understanding of the varied experiences within the LGBTQI community during disaster events. The sample was divided into four distinct groups, each consisting of ten participants: female-to-male transgender individuals

(FTM), male-to-female transgender individuals (MTF), gay males, and lesbian females. This stratified approach ensured that the study encompassed a spectrum of gender identities and sexual orientations, acknowledging that the experiences of these subgroups can significantly differ in disaster contexts in Sri Lanka.

To select these participants, a purposive sampling method was employed. This method allowed for a deliberate and strategic selection process, taking into account not only accessibility but also the willingness of individuals to engage in in-depth interviews. By seeking out participants who were eager to share their experiences, the study aimed to ensure the collection of rich and insightful narratives that would contribute meaningfully to the research. In the realm of data analysis, the study adopted a thematic analysis approach. Thematic analysis is a robust qualitative research method that allows for the systematic identification of recurring themes and patterns within qualitative data. This method was especially well-suited for this study, as it enabled to extract meaningful insights from the narratives of LGBTQI individuals affected by disasters in the Sri Lankan context. Through a rigorous and iterative process, themes and patterns related to discrimination, social stigma, vulnerability, resilience, and coping strategies emerged from the participants' accounts. Thematic analysis served as the analytical backbone, facilitating the organization and interpretation of the wealth of qualitative data gathered during in-depth interviews. By identifying these themes, the study was able to contextualize and make sense of the diverse range of experiences within the LGBTQI community during disaster response. It allowed to move beyond individual anecdotes and towards a more comprehensive understanding of the overarching challenges and dynamics that shape the disaster experiences of LGBTQI individuals in the Sri Lankan context.

The study's methodology was designed to ensure inclusivity, representation, and rigor. The selection of participants from diverse LGBTQI backgrounds and the application of thematic analysis as the chosen method for data analysis contributed to the depth and richness of the research findings. This methodology, rooted in the principles of diversity and rigorous analysis, was instrumental in shedding light on the multifaceted experiences of LGBTQI individuals during disaster response, furthering our understanding of their unique challenges and resilience in the face of adversity.

Research Findings

The findings of this study shed a light on the profound challenges and deeply discriminatory experiences that confront the LGBTQI community during disaster response. Within this community, transgender individuals face particularly arduous hurdles, often stemming from the limitations imposed by binary gender recording systems entrenched within disaster management protocols. These systems, rigidly classifying individuals as either 'male' or 'female,' create a bewildering and disheartening predicament for transgender individuals who do not conform to these binary norms. As a result, they find themselves tragically excluded from accessing crucial disaster-related shelter and aid services, a situation that compounds their vulnerability and amplifies their distress.

Within the ostensibly safe confines of disaster shelters, the study unearthed a distressing reality in which instances of harassment and abuse that disproportionately target LGBTQI individuals. These incidents spanned the distressing spectrum of physical and sexual abuse, further eroding the sanctity of these spaces meant for refuge and safe. Shared facilities, such as communal restrooms, posed daunting challenges for transgender

individuals, who grappled with issues related to personal hygiene and safety.

Yet, perhaps one of the most striking and disheartening findings of the study is the pervasive fear of discrimination that looms over the LGBTQI community during disaster response. Many study participants openly expressed their apprehension about encountering discrimination during times of crisis. The potential for discrimination, as perceived by LGBTQI individuals, not only exacerbates their distress but also acts as a significant deterrent to seeking assistance and support when disaster strikes. These fears often find their roots in past experiences of discrimination and abuse, a painful legacy that perpetuates a cycle of hesitation and mistrust in formal disaster response mechanisms.

These findings underscore the critical role of social and cultural factors in shaping the dynamics of disaster responses. The study illuminates how pre-existing feelings of marginalization and the enduring trauma of past discrimination intersect with the already challenging context of disaster experiences. These factors collectively conspire to dissuade some LGBTQI individuals from engaging with formal disaster response mechanisms, prompting them to self-reliance and resilience as a means of survival.

The findings of this study expose a deeply troubling reality that demands immediate attention and action. The profound challenges, discrimination, and fear experienced by the LGBTQI community during disaster response reveal the urgent need for comprehensive policy reforms and a cultural shift within disaster management systems. Ensuring inclusivity, sensitivity, and protection for all, regardless of gender identity or sexual orientation, is not only a moral imperative but also crucial for effective disaster response and recovery efforts.

Results and Discussion

The findings of this study provide a sobering glimpse into the profound challenges and deeply discriminatory experiences faced by the LGBTQI community during disaster response. Across all phases of disaster management; evacuation, shelter services, and recovery LGBTQI individuals encountered significant obstacles that hindered their access to support and exacerbated their vulnerability.

Transgender Individuals and Binary Gender Norms: One of the most striking findings of this study is the plight of transgender individuals during disaster events. Binary gender recording systems entrenched within disaster management protocols proved to be a major roadblock for transgender individuals. These systems rigidly classify individuals as either 'male' or 'female,' rendering transgender individuals who do not conform to these binary norms invisible and excluded. This exclusion left them unable to access essential disaster-related shelter and aid services. Transgender individuals often found themselves in a frustrating and disheartening predicament as they struggled to be officially categorized as 'male' or 'female.' This critical barrier to accessing services underscores the urgent need for more inclusive policies and practices within disaster management systems.

Harassment and Abuse within Shelters: Within the ostensibly safe confines of disaster shelters, this study unearthed a distressing reality. Instances of harassment and abuse disproportionately targeted LGBTQI individuals, further eroding the sanctity of these spaces meant for refuge and succor. The spectrum of abuse encompassed physical and sexual violence, with LGBTQI individuals bearing the brunt of these heinous acts. Such incidents are not only deeply traumatic but also hinder the recovery

and resilience of those affected. These disturbing findings emphasize the urgency of implementing anti-discrimination measures and robust protocols within disaster response agencies. Immediate action is needed to prevent and address incidents of harassment and abuse targeting LGBTQI individuals within disaster shelters.

Shared Facilities and Vulnerabilities: In addition to harassment and abuse, shared facilities within shelters posed daunting challenges for transgender individuals. Access to common washrooms and sanitary facilities became a source of stress, discomfort, and even fear. Transgender individuals grappled with issues related to personal hygiene and safety, as these facilities did not align with their gender identity. What were supposed to be places of refuge often transformed into zones of vulnerability contrasting their intended purpose? The study's findings highlight the critical importance of designing disaster shelters with gender-sensitive spaces that accommodate the diverse needs of LGBTQI individuals. Ensuring safe and accessible facilities is essential to upholding the dignity and well-being of all shelter occupants.

Pervasive Fear of Discrimination: Perhaps one of the most disheartening findings is the pervasive fear of discrimination that looms over the LGBTQI community during disaster response. Many study participants openly expressed their apprehension about encountering discrimination during times of crisis. This fear, whether grounded in past experiences or based on perceived vulnerabilities, not only exacerbates their distress but also acts as a significant deterrent to seeking assistance and support when disaster strikes. It is a painful reminder that LGBTQI individuals often must grapple not only with the immediate impacts of disasters but also with the additional burden of discrimination and stigma.

Social and Cultural Factors: These findings underscore the critical role of social and cultural factors in shaping disaster responses. Pre-existing feelings of marginalization and enduring trauma from past discrimination intersect with the already challenging context of disaster experiences. These factors collectively conspire to dissuade some LGBTQI individuals from engaging with formal disaster response mechanisms, prompting them to rely on their own resilience and resourcefulness as a means of survival. This phenomenon highlights the need for disaster management agencies to recognize the influence of social and cultural factors in shaping disaster responses and to develop strategies that are sensitive to the unique experiences of LGBTQI individuals.

In the wake of these profound findings, it is imperative to reevaluate and reform disaster management policies and practices. Recognizing the discrimination and social stigma faced by the LGBTQI community is not only a moral imperative but also crucial for effective disaster response and recovery efforts. The results of this study underscore the urgency of implementing inclusive policies, anti-discrimination measures, and mental health support services tailored to the needs of LGBTQI individuals. Additionally, active engagement with LGBTQI organizations and community leaders is essential to developing more inclusive and effective disaster response strategies. Further research, considering intersectional factors, is also crucial to gaining a comprehensive understanding of the challenges faced by LGBTQI communities during disasters.

In conclusion, the results of this study shed light on the intricate interplay between LGBTQI identity and disaster experiences. These findings emphasize the need for more compassionate, equitable, and effective disaster response policies and practices that leave no one behind.

Conclusion and suggestions

The experiences of the LGBTQI community during disaster response underscore the urgent need for more inclusive and equitable disaster management policies and practices. This study has highlighted the systemic discrimination and social stigma faced by LGBTQI individuals during all phases of disaster response, from evacuation to recovery. These challenges not only jeopardize the well-being of LGBTQI individuals but also hinder overall disaster resilience and recovery efforts.

In conclusion, this study emphasizes the imperative of addressing the discrimination and social stigma that LGBTQI individuals face during disaster response. These experiences not only infringe upon their rights but also undermine the effectiveness of disaster management systems.

To rectify these issues and foster more inclusive and equitable disaster responses suggesting a series of recommendations:

Inclusive Shelter and Aid Services: Authorized Disaster management agencies in the country should revise their policies and practices to be fully inclusive of all gender identities. The implementation of non-binary gender recording systems is paramount to ensuring that transgender and non-binary individuals can access services without discrimination. Additionally, disaster shelters must be designed to provide safe and gender-sensitive spaces that respect the diverse needs of LGBTQI individuals. Training programs for disaster responders should incorporate LGBTQI awareness and cultural competence to ensure that assistance is provided in a respectful and supportive manner.

Anti-Discrimination Measures: Robust anti-discrimination policies and protocols must be established within disaster response agencies in the

country. These policies should explicitly prohibit discrimination based on sexual orientation, gender identity, or any other characteristic. Mechanisms for reporting and addressing incidents of discrimination must be accessible and transparent. Furthermore, education and awareness programs should be developed to foster a culture of inclusivity and respect within disaster response teams.

Mental Health Support: Disaster response programs should include specialized mental health support services tailored to the specific needs of LGBTQI individuals. Recognizing the trauma and stress that LGBTQI communities may endure during and after disasters, these services should be readily available and destigmatized. Mental health professionals should receive training to address the unique challenges faced by LGBTQI individuals and provide culturally sensitive care.

Community Engagement: Disaster preparedness and response planning should actively involve LGBTQI organizations and community leaders. Their insights and expertise can significantly contribute to the development of more inclusive and effective strategies. By engaging with LGBTQI communities, authorized disaster management agencies can better understand the specific vulnerabilities and needs of these populations and tailor their responses accordingly.

Further Research: This study highlights the need for continued research into the experiences of LGBTQI communities during disasters, considering the intersectionality of factors such as race, ethnicity, and socioeconomic status. Research in this area can inform evidence-based policies and practices and provide deeper insights into the challenges faced by LGBTQI individuals.

In conclusion, the experiences of the LGBTQI community during disaster response reveal significant disparities and injustices within our current disaster management systems. By addressing the discrimination and social stigma faced by LGBTQI individuals, we can build more resilient and equitable communities that support all their members during times of crisis. This study serves as a critical step toward understanding and rectifying the disparities faced by LGBTQI communities in disaster contexts. It is expected that the recommendations provided here will guide policymakers, disaster responders, and researchers in their efforts to create a more inclusive and compassionate approach to disaster management in Sri Lanka.

References:

Collins, L. (2019). From the Margins to the Mainstream? A Review of the LGBT Disaster Literature. *Environmental Hazards,* 18(3), 187-206.

Collins, L., Coston, B., & Tuttle, M. (2021). Unmet Needs: A Qualitative Exploration of LGB Disaster Survivors' Experiences Post-Hurricane Harvey. *Sexuality Research & Social Policy Journal of NSRC*, 18(3), 295-313.

Enarson, E., & Morrow, B. H. (1998). A Gendered Perspective on the Development of Differential Impact and Recovery Patterns: Hurricane Andrew in Florida. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 16(1), 5-22.

Heath, L. N., & Stoddard, M. K. (2018). Transcending Boundaries: Mapping the intersectionality of disaster vulnerability. *Gender and Society*, 32(2), 186-216.

Logie, C. H., James, L., Tharao, W., & Loutfy, M. R. (2014). HIV, gender, race, sexual orientation, and sex work: A qualitative study of intersectional stigma experienced by HIV-positive women in Ontario, Canada. *PLoS Medicine*, 11(11), e1001659.

Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.

Tuladhar, G., Khanal, S., Tiwari, P., & Gurung, S. (2019). Understanding the Vulnerability of the LGBTQI Community in Nepal to Disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 38, 101197.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR). (2009). UNISDR terminology on disaster risk reduction. UNISDR.

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II

පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම-දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)

ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

Article Number-03

Psychosocial Challenges Faced by Individuals with Mental Illness: A Comprehensive Literature Review of Research Conducted in Regional Countries (2011-2023).

A.R.M.D.K Abesinghe[3]

https://orcid.org/ 0000-0003-4853-5162

Chief Editor

Premakumara de Silva

Associate Editor

M.A. Dishan Madushanka

Editorial Advisory Board

S.T. Hettige (Emeritus Professor) University of Colombo
Kalinga Tudor Silva (Emeritus Professor) University of Peradeniya
K. Karunathilake (Senior Professor) University of Kelaniya
Sarath Amarasinghe (Emeritus Professor) University of Ruhuna
Yasanjali Jayathilake (Professor) University of Jayawardenepura
Chandrasiri Niriella (Retired Professor) University of Colombo
Subhangi Herath (Professor) University of Colombo
Nishara Fernando (Professor) University of Colombo
Farzana Haniffa (Professor) University of Colombo
Iresha M. Lakshman (Professsor) University of Colombo

Language Edition

Chamathka Padmasiri Kariyawasam
Nalaka Jayasena

Processing Design

M.A. Dishan Madushanka

[3] BA (Colombo), Assistant Lecturer, Department of Sociology, University of Colombo.

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II

පළමුවන අංකය: දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Board of Article Reviewers

Professor Premakumara de Silva, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Chandani Liyanage, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Nishara Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Dilrukshi Abeysinge, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Gameela Samarasinghe, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Samantha Herath, Department of Communication and Creative Arts, University of Colombo
Professor Prathiba Mahanahewa, Department of Commercial Law, University of Colombo
Dr. Avanka Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Dr. Unnathi Samaraweera, Department of Sociology, University of Colombo
Ms. Chamathka D.P. Kariyawasam, Department of Sociology, University of Colombo

Published by

Department of Sociology
University of Colombo
Telephone/Fax: 0112-500452

Psychosocial Challenges Faced by Individuals with Mental Illness: A Comprehensive Literature Review of Research Conducted in Regional Countries (2011-2023)

A.R.M.D.K Abesinghe

Abstract

This study delves into the critical realm of mental health and societal perceptions, focusing on the psychosocial challenges encountered by individuals with mental illnesses. The research aims to produce new research knowledge by analyzing already existing research on the psychosocial problems of people with mental illnesses. The research problem is, what are the psychosocial problems faced by people with mental illnesses? In research methodology, for the purposes of an in-depth literature analysis, a secondary data analysis was carried out. Through previous studies obtained nationally and internationally, the psychosocial problems along identified themes and psychosocial problems related to inequalities within regions, countries, and gender-based inequality have been analyzed. Through a comprehensive literature review spanning from 2011 to 2023, the research identifies and analyzes psychosocial issues affecting the mental and physical well-being of those living with mental illnesses. Utilizing secondary data analysis, the study examines previous research findings from both national and international contexts, exploring themes such as regional disparities and gender influences. The main findings underscore significant psychosocial disparities across regions, with African societies exhibiting greater challenges compared to Europe, and Asian regions facing the most pronounced mental health issues. Compared to European and African regions, Asian settings were identified as having the most mental health problems, particularly notable are the impacts of social constructs of gender. The research advocates for the development of practical interventions to address these challenges, emphasizing the importance of counseling programs alongside drug treatment for individuals and their families. Moreover, it calls for initiatives to foster positive attitudes towards mental illness within society, stressing the global imperative to enhance the quality of life for all individuals grappling with mental health issues.

Keywords: Discrimination, Mental illness, Psychosocial, Regions, Stigma

Introduction

Especially due to various personal behaviors and mental imbalances, people are marginalized from society, ostracized, socially stigmatized and humiliated. Sometimes even seeking treatment for mental illness causes society to change the attitude towards the person and treat him differently. Therefore, there is a need to discuss the psychosocial problems that arise when mental illnesses and mental patients are exposed to society. Mainly because they should have the freedom to live as equals again in this society. Or else their physical and mental well-being will deteriorate again due to the external social influences and cultural issues that interfere with it. Addressing the social stigma associated with mental illness in the general social context is the need of the hour. As a group that is often insulted, ostracized, and stigmatized by society, people living with mental health problems are subjected to social violence, their human rights are violated, and there are many such cases in society.

Research Methodology

This study was conducted by analyzing the literature presented so far on mental and social problems faced by people living with mental illnesses in African, Asian, and European societies and reviewing the literature based on secondary data. In the research sample, previous studies and literature related to mental and social problems of mental patients published within a period of 10 years from 2011 to 2021 have been analyzed. Within the research carried out in the past years between 2011 and 2021, regional countries have been selected for this literature analysis. In data analysis, qualitative data analysis has been employed and the information obtained from secondary data are presented below under research questions, objectives, and themes. Data were analyzed using the thematic analysis method.

Research Literature

The literature review aimed to provide a comprehensive analysis of the psychosocial problems experienced by individuals with mental illnesses, drawing on a wide range of scholarly sources from diverse geographical regions. Asia, Africa, and Europe - warrant particular attention due to the abundance of prior studies and research conducted within their diverse cultural, socio-economic, and geographic contexts. Scholars and researchers have extensively investigated mental health issues and related psychosocial challenges within these regions, shedding light on unique cultural beliefs, social norms, and structural barriers that impact individuals' experiences with mental illness. This methodological transparency enhances the credibility and reliability of the study findings, contributing to the overall rigor of the research.

Social stigmatization of mental illness and persons living with mental illnesses

One of the explanations for the cause of mental illnesses is that the effects caused by the biochemical changes that occur inside the individual body affect the occurrence of mental illnesses. However it is important to also note that, mental illness is not only related to biochemical changes within the body, but there are also social influences at play such as power, authority, ideology etc. (Premaratne 2011, cited in Samaja Viggraha, 2014). According to Pilgrim (2005), mental illness is a mental and behavioral disorder that is not expected as part of normal development and culture, and interferes with the productive functioning of the individual (Pilgrim 2005, cited in Samaja Viggraha, 2014).

According to Erving Goffman (1963) social stigma is something that results from social interactions, and the behavior expected of each other's groups will influence expectations. Also, society's response to certain situations can take the form of social humiliation. According to Goffman, factors influencing social stigma include 'physical deformity' (i.e. birth defects or disfiguring conditions), 'social classification' (i.e. social stigma based on race, religion, culture), 'abnormal character or personality traits'. In addition to these are those who are socially stigmatized, such as the needy, the socially disadvantaged, mentally ill, drug users, homosexuals, suicide attempters, etc. (Premaratne 2011, cited in Samaja Viggraha, 2014).

Negative perceptions of mental illnesses in society

History shows that mental illnesses have been regarded in a disreputable and humiliating manner in society. Michel Foucault (1984) points out that before the discovery of medical treatment, mental illness was considered stigmatizing or derogatory in society. Therefore, persons living with mental illnesses have been treated in a stigmatized way in society, not as equal people, but as abnormal people. For example, in the era before the invention of medical treatment, a mental patient was understood not as a person with a mental disorder, but as an abnormal person possessed by a ghost (Premaratne 2011, cited in Social Viggraha, 2014).

Accordingly, this shows the negative societal attitudes towards mental illness. Persons with mental illness is a powerless section of society. According to Foucault's analysis, mental illness and illness are based on knowledge of the body taught by various sources since pre-modern societies; the person is separated from the person and is connected with knowledge only by the biochemical changes of the body. It turns out that this is a limitation in the knowledge and the medical approach.

Michel Foucault (1973) provides examples of power organizations such as prisons, mental hospitals, universities, schools and psychiatric hospitals. Foucault explains that postmodernity is all about power and knowledge (Doshi, 2003 cited in De Silva and Attanayake, 2016). Meanwhile, Foucault has combined the most complex social issues appearing in the works "Madness and Civilization" (1961) and "The Birth of the Clinic" (1973) with his main themes of power, knowledge and discourse. His critical thinking can be directly applied to this research based on mental illness, psychotherapy, and the limitations of clinical and biomedical sciences.

Foucault has studied the prevailing knowledge of 'madness' or mental illness in various historical periods. Especially during the Middle Ages, people labeled as insane were imprisoned along with lepers. Foucault began to study the knowledge of psychotherapy through his research studies on madness. During the Renaissance, people living with mental illnesses were sent to mental asylums based in prisons, workhouses and mental hospitals. There, Foucault interprets hospitals, mental hospitals, workhouses and prisons as elements of a vast power system in which people are judged and tortured. By the 17th and 18th centuries, insanity could not be confined to physical treatment, so the background was set for its confinement within psychology and psychotherapy (Doshi, 2003 cited in De Silva and Attanayake, 2016).

Research Findings

Some of the psychosocial issues were revealed through the analysis of the studied literature. In different social and cultural contexts such as Asian, African and Western regions, the similarities and differences of mental and social problems faced by mental patients were drawn based on data analysis. Mainly among them were,

- Isolation
- Powerlessness
- Social stigma, social stigma, ostracism and discrimination

  Thus, through the segmentation of themes, it is easier to understand the similarities, dissimilarities, common problems of mental and social problems faced by people with mental illnesses in different social contexts.

Results and Discussion

Isolation faced by people with mental illness by regions and countries

As the previous studies of the last ten years imply the Asian and European societies are at high risk of mental illness. The studies, "The risk of social isolation" by Novotney (2019) focusing on Europe and in the Asian region, Ellepola's (2016) "Why Sri Lanka needs comprehensive and integrated responses to mental health problems?" are useful in understanding these conditions.

Novotney (2019) discussed the dangers of loneliness in an experimental paper presented to the American Psychological Association, "The Risk of Social Isolation: A Psychological Study." According to research conducted in Australia, Denmark and the United Kingdom, a significant part of the population is affected by loneliness and it is shown that it greatly affects the psychological problems and personal needs of people with mental illnesses (Novotney, 2019). In developed societies such as the United Kingdom, Denmark and Australia in European regions, isolation can be identified as a major problem faced by mental patients.

According to Ellepola (2016), isolation is one of the primary problems faced by people with mental illnesses in developing countries such as Sri Lanka in the Asian region. Ellepola (2016) points out that according to mental Health Atlas (2014) reports, 14% of the people suffering from mental disorders globally and 75% of people living with mental illnesses in many low-income countries need family members to take care of them. Accordingly, Asia's mental illness communities, similar to mental patients around the world, are under more pressure due to isolation, stigma and discrimination. Families in societies like Sri Lanka suffer from a continuous vicious cycle that leads to isolation of persons with mental illnesses (Ellepola, 2016). Thus, it appears that in the majority of European and Asian societies, people with mental illnesses suffer from mental and physical stress in isolation.

Mental patients have lost the love and protection they need and they are physically and emotionally isolated. It was revealed through previous research studies that mental illness is a fact that causes physical and mental danger to the sick person. As Giddens (1991) interprets, due to the "emotional isolation" i.e. the absence of loved ones and the "social isolation" i.e. the absence of a social network, the individual will be challenged in his role in his family and society (Giddens et al., 1991). This shows the social and emotional impact it can have on the person. This effect has a stronger effect on people with mental illnesses than on a person with healthy mental and physical health.

Powerlessness of people living with mental illnesses by region and country

According to previous studies conducted in the last ten years, Indian societies in the Asian region can be identified as a region where people with mental illnesses are seen as a powerless group, subjected to violence and oppression. Sharma's (2017) "Do gender and patriarchy contribute to Indian women with mental health problems?" and Poreddi (2013) et al.'s research "Mental Illness and People with Human Rights: Perspectives in Developing Countries" can be identified as significant studies addressing this issue. The study focuses on Indian societies analyzing the impact of masculinity and gender towards women with mental health problems in Indian society. The study is relevant to show how a mental patient is seen as a dysfunctional person through the entire family context. Patriarchy can have a huge impact on the mental health levels of women. In the feminist theory presented by Sandra Bem (1981), women will assume the roles of their femininity from birth, become accustomed to pain, and being treated as inferior. There, the majority of women in Asian societies face depression and anxiety due to patriarchy (Sandra Bem 1981 cited in Sharma, 2017). According to gender theory, as prior studies imply, if women in the general social context with healthy mental conditions are physically and psychologically abused, within the same context how much of an impact could it have on females with mental illness?

Through the research studies of Poreddi (2014) and others, it is shown how mentally ill women in Indian societies are at risk as a powerless, inactive group. Women with mental disorders, especially divorced women, are heavily stigmatized. They are not provided financial support from their ex-husbands. Along with such probomes there are issues of losing the

individual's human rights (Poreddi, 2014). Therefore, if a woman with mental illness is powerless within her own family, her situation becomes a question when it comes to power and respect within larger society.

Social stigma and exclusion of people with mental illnesses by region and country

Several studies conducted in Asian and African regions have discussed the ostracism, social labeling and social stigma of mental patients. Poreddi's (2013) Indian sociological study on "Mental Illness and People with Human Rights: Perspectives in Developing Countries", Uduman's (2018) "Mental Health and Social Stigma in Sri Lanka" and Iseselo's (2016) "The Tanzanian study on psychosocial problems of people suffering from mental illness and family members who care for them" provide very important insight.

According to Poreddi (2013) and other research studies, as per the statements of the caregivers of people with mental illnesses, the majority, which is 75% of mental illness patients do not object to the violence inflicted on them by the outside society, but 51% of them complain or respond to the violence inflicted on them. Patients describe that the general society calls them by different names: crazy - 'idiot', mental - 'psycho', backward - 'retard' etc. Accordingly, in a developing country like India, discrimination and harassment often go unnoticed or unchallenged (Poreddi, 2013).

As mentioned in Uduman's (2018) study, the social stigma associated with mental illness in Sri Lanka is very severe. The National Institute of Mental Health, formerly known as Angoda Mental Hospital, is the pioneering

institution that caters to the needs of people with mental illness in Sri Lanka. But due to the stigma associated with being a user of the service of this institution, its name was changed during the last regime (Uduman, 2018).

Uduman (2018) further analyzes through case studies that people with mental illness face problems due to stigma. While treating a child who tried to commit suicide in a well-known hospital in Colombo, the doctor had repeatedly questioned and humiliated him in front of the nursing staff. There is no privacy, therefore the child is further stressed (Case study - Shan age: 25. cited in Uduman, 2018).

This can be further understood through the analysis of social psychologists such as Erving Goffman through theoretical concepts. Social stigma is something that occurs through social interaction, and it is influenced by the behavior patterns and expectations expected from each other's groups. Also, social stigma is generated as a result of society's responses to certain situations. Furthermore, as analyzed by Goffman, the factors that influence a person's social stigma include 'physical deformities' (i.e. birth defects or disfiguring conditions), 'abnormal character traits or personality traits' i.e. maintaining socially abnormal behaviours, mental patients, drug users. This includes people who are socially stigmatized, such as homosexuals, suicide attempters, etc. (Premaratne 2011 cited in Samaja Viggraha, 2014).

Iseselo (2016) conducted a study on social stigma and discrimination with families of mental illness patients. The caregivers in this study state that the majority of their neighbors have a negative attitude towards a mental illness person. As caregivers point out, relatives of the persons with mental illnesses are more uncomfortable than themselves. Thus the person’s mental

condition worsens due to the discrimination the relatives show to the mentally ill person in their family. A 38-year-old mother mentioned that her son, who is suffering from mental illness due to his drug use, gets up when he is next to neighbors or relatives during certain social events. He is treated like a crazy person, he does not stop talking. The caregiver is blamed. Caregivers had expressed that is it difficult for them to bear this, and that they felt it was a burden placed on them, and that people should be educated about mental illness (Iseselo, 2016).

According to Goffman's analysis, the behavior patterns and expectations expected from each other is affected by the group, and it is verified by the case study conducted by Iseselo (2016) that social humiliation is created as a result of society's responses to certain situations. According to Goffman, people are stigmatized for having atypical character traits. If a child becomes mentally ill due to drugs, society would ostracize the child because of the child's failure to fulfill the things expected by society due to the drug addiction.

It is clear that some people with mental illnesses can be physically, mentally and verbally humiliated in society due to the different behavior displayed and due to the information and characteristics of the life history. They are not only stigmatized as mentally ill, but also stigmatized for their abnormal behavior as exemplified in the above case study. They can no longer count on love, kindness, respect and acceptance. Such social insults to the patient will intensify their psychosocial problems through ridicule. It can again be physically and mentally abusive to them. Accordingly, the society is influential in making decisions and interpreting the behavior of such people since the past, making people with mental illnesses a powerless section of society.

Conclusion

Research studies show that persons with mental illnesses are facing isolation, where they have become emotionally, sometimes physically and socially isolated. Mental illness has strongly influenced the occurrence of these isolations. Because of that, the conditions of isolation from family and society have arisen. Through that, they have become emotionally and physically isolated. Due to this isolation, the love, kindness, acceptance, respect and help of his family and society are limited to that person. As a result, mental and physical conditions of mental illness continue to worsen, and this situation implies that they have obstacles in controlling their illness and entering into a normal life.

Considering the mentally ill persons as a persons with least power in society, the family and social environment have caused them to be treated differently, discriminated against and even physically and mentally abused. The social, economic and cultural conditions in which they live are primarily affected. Accordingly, even minimal power disparities implied that the presence of mental disorders in these patients affected the onset, recurrence, exacerbation, or maintenance.

People with mental illness face the risk of being ostracized from the family and society due to social humiliation and labeling. As well as these factors, social factors will also contribute to that risk. Due to personal factors, their personality disorders and past life history have been socially stigmatized. Also, at times, those patients will be physically, mentally and verbally oppressed due to society's misconceptions and judgments about mental illness. Humiliating, underestimating and ridiculing these mentally ill

people is common in the general social context. It is a very sad situation. Accordingly, it is implied that due to social humiliation, labeling and ostracism, there are negative effects and constraints in the external society that further aggravate mental illness conditions of these mental patients.

People with mental illnesses are constantly discriminated against by society that sees them as powerless and inactive people. Due to socio-cultural concepts, socio-religious norms and prejudices, mentally ill people are discriminated against. People with mental illness are vulnerable to social violence as powerless individuals. Women with mental illnesses, being mentally ill and being women, are at risk as the least powerful group in society. Therefore, they have become vulnerable to domestic violence and sexual abuse. Because of that, they are repeatedly subjected to physical and mental pressure, violence and are vulnerable groups in society. As women with mental illnesses, women will be disadvantaged due to patriarchal concepts, gender roles and roles in Asian societies. Accordingly, stigma and discrimination exist in society in many shapes and sizes and it can adversely affect people with mental health problems. Accordingly, it is implied that mental illness is discriminated against based on cultural values, norms, powerlessness and inaction.

Mental patients should also have the right to enter society freely and this right should be ensured. Although the development of society is achieved, there is no parallel human development. There is a need to sensitize mental patients towards developmental processes. It is the need of the hour to develop and update social development policies, legal regulations, and welfare services by taking into consideration the psychological and social issues that affect the aggravation and maintenance of mental illness.

According to the literature analysis conducted through these secondary studies, it was concluded that mental patients have different psychological and social problems in different social contexts.

Accordingly, through this research, I have presented some suggestions that should be taken into consideration for future research. If attention is paid to the social and human factors of mental patients, I suggest that practical and humane methods should be prepared to deal with their illnesses enabling them to live their daily lives. And also, it can be suggested that counseling programs should be implemented for patients and their families along with drug treatment. Also, it is important to provide education to the lay people about mental illness. Accordingly, I believe that if future programs, developments, and research are conducted by taking into account some of the above conclusions and suggestions and by being sensitive to mental illness issues, tomorrow will be better for persons with mental illnesses living all over the world.

References:

Ellepola, Y. (2016, October 10). *Why Sri Lanka need comprehensive and Integrated Responses to Mental Health Issues*. [online]. Retrieved from:https://www.ips.lk/talkingeconomics/2016/10/10/why-sri-lanka-need-comprehensive-and-integrated-responses-to-mental-health-issues/

Foucault, M. (1973) *The Birth of the Clinic*. London: Routledge.

Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum ,R .P & Carr, D. (1991). *Introduction to Sociology* (9th ed.) . New York : Norton & Company.

Iseselo, M., Kajula, L. and Yahya-Malima, K. (2016). The psychosocial problems of families caring for relatives with mental illnesses and their coping strategies: *a qualitative urban based study in Dar es Salaam Tanzania*. [online]. Retrieved from: https://bmcpsychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-016-0857-y

Novotney, A. (2019). *The risks of social isolation*. [online].Retrieved from: https://www.apa.org/monitor/2019/05/ce-corner-isolation

Poreddi, V., Ramachandra. & Math, S.K. (2013). People with mental illness and human rights*: A developing countries perspective*. [online]. Retrieved from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3696232/

Sharma, P. (2017). How patriarchy and gender roles contribute to mental health issues in Indian women. [online]. Retrieved from: https://www.thenewsminute.com/article/how-patriarchy-and-gender-roles-contribute-mental-health-issues-indian-women-67688

Uduman, N. (2018). *Mental Health and Stigma in Sri Lanka*. [online]. Retrieved from: https://groundviews.org/2018/02/19/mental-health-and-stigma-in-sri-lanka/

දෝෂි, එස්.එල්. (2016) නූතනත්වය, පශ්චාත් නූතනත්වය සහ නව සමාජ විද්‍යාත්මක න්‍යාය. ද සිල්වා, පී., සහ අත්තනායක, ඒ. (සංස්.) කොළඹ10: ෆාස්ට් පබ්ලිෂින් (ප්‍රයිවට්) ලිමිටඩ්.

Samaja Viggraha
සමාජ විග්‍රහ
2023-2024
Refereed Bilingual Journal
විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part- II
පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

ලිපි අංක-04

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය: නාගරික සමාජ විද්‍යාඥයින්ගේ විශ්ලේෂණ ආශ්‍රිත විමසුමක්

ජේ. එම්. ආර්. ඩි. ජයකොඩි[4]
https://orcid.org/ 0009-0006-7531-3572

ප්‍රධාන සංස්කාරක
ප්‍රේමකුමාර ද සිල්වා

සහය සංස්කාරක
එම්.ඒ.දිශාන් මදුශංඛ

සංස්කාරක උපදේශක මණ්ඩලය
එස්.ටී.හෙට්ටිගේ (සම්මානිත මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
කාලිංග ටියුඩර් සිල්වා (සම්මානිත මහාචාර්ය) පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය
කේ.කරුණාතිලක (ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය) කැලණි විශ්වවිද්‍යාලය
සරත් අමරසිංහ (සම්මානිත මහාචාර්ය) රුහුණු විශ්වවිද්‍යාලය
යසාංජලී ජයතිලක (ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය) ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය
චන්ද්‍රසිරි නිරිඇල්ල (විශ්‍රාමික මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
සුභාංගි හේරත් (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
නිශාර ප්‍රනාන්දු (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ෆර්සානා හනීෆා (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ඉරේෂා ලක්ෂ්මන් (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

භාෂා සංස්කරණය
චමත්කා පද්මසිරි කාරියවසම්
නාලක ජයසේන

පිරිසැකසුම් නිර්මාණය
එම්. ඒ. දිශාන් මදුශංඛ

[4] බීඒ (කැලණිය), ශාස්ත්‍රපති උපාධි අපේක්ෂක, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part- II

පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ලිපි විමර්ශක මණ්ඩලය

මහාචාර්ය ප්‍රේමකුමාර ද සිල්වා, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය චාන්දනී ලියනගේ, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය නිශාර ප්‍රනාන්දු, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය දිල්රුක්ෂි අබේසිංහ, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය ගමීලා සමරසිංහ, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය සමන්ත හේරත්, සන්නිවේදන සහ නිර්මාණාත්මක කලා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය ප්‍රතිභා මහානාමහේවා, වාණිජ නීති අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ආචාර්ය අවංකා ප්‍රනාන්දු, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ආචාර්ය උන්නතී සමරවීර, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
කථිකාචාර්ය චමත්කා පද්මසිරි කාරියවසම්, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

ප්‍රකාශනය

සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය
කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
දුරකථන/ෆැක්ස් 0112-500452

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය: නාගරික සමාජ විද්‍යාඥයින්ගේ විශ්ලේෂණ ආශ්‍රිත විමසුමක්

ජේ. එම්. ආර්. ඩී. ජයකොඩි

සාරසංක්ෂේපය

නාගරික සමාජ විද්‍යාව ප්‍රධාන වශයෙන් අධ්‍යයනය කරන්නේ නාගරික ප්‍රජාව සහ නාගරික සමාජ ජීවිතය හා සම්බන්ධිත මානව චර්යාවන් ය. නාගරික අධ්‍යයනයක් වැදගත් වන්නේ ලෝකයේ විශාල පිරිසක් නගරවල වාසය කරන නිසාවෙන් ය. එනිසාම නාගරික පරිසරයෙහි පවතින හෝ මතුවන චිත්තවේගී ස්වභාවය සෑම අතින්ම ග්‍රාමීය පරිසරයට වඩා වෙනස් වේ. නාගරික න්‍යායන් ඇමෙරිකානු සමාජ විද්‍යාඥයින් විසින් චිකාගෝ ගුරු කුලය මුල් කර ගනිමින් සංවර්ධනය විය. මන්ද ක්‍රමානුකූල නාගරිකරණය ආරම්භ වුයේ ඇමෙරිකානුවන්ගෙන් වන නිසාවෙන්ම ය. එම නිසා සැලසුම් සහගත නගර සංවර්ධනය කිරීම සඳහා ඔවුන් න්‍යායන් සකස් කර ඇත. නගරවල ආරම්භය හා සංවර්ධනය පිළිබඳව; නගර බිහිවන්නේ කෙසේද; ඒවා වර්ධනය වී පුළුල් වන්නේ කෙසේද; නගරවල කාර්යයන් මොනවාද; එම කාර්යයන් එකිනෙකට වෙනස් වන්නේ ඇයි යන සියලු ප්‍රශ්න සඳහා නාගරික සමාජ විද්‍යාව ඔස්සේ වැඩි විස්තර දැන ගැනීමට අප නාගරික වර්ධනයේ විවිධ න්‍යායන් අධ්‍යයනය කළ යුතුය. සාහිත්‍ය විමර්ශනය මගින් මෙම ලිපියට අදාළ දත්ත එක්රැස් කිරීම සිදු කොට විවේචනාත්මකව සාකච්ඡා කර ඇත. ඒ අනුව මෙම ලිපියෙන් පළමුව නගරයේ ඓතිහාසික මුලාරම්භය ඉදිරිපත් කර ඇති අතර ඉන් පසුව පිළිවෙළින් සමාජ ව්‍යුහයක් යනු කුමක් ද, නාගරික සමාජ ව්‍යුහයක් යනු කුමක් ද පිළිබඳව සාකච්ඡාවට බඳුන් කර ඇත. ඉන් අනතුරුව සම්භාව්‍ය සමාජ විද්‍යාඥයින් විසින් නගරය පිළිබඳව ඉදිරිපත් කර ඇති අදහස් ඔස්සේ නාගරික සමාජ ව්‍යුහය පිළිබඳව සාකච්ඡා කොට ඇත. ඒ යටතේ සමාජ විද්‍යාවේ ආරම්භක පියවරුන් වන කාල් මාක්ස් සහ ෆ්‍රෙඩ්රික් එංගල්ස්, එමිල් ඩර්කයිම් සහ මැක්ස් වෙබර් නාගරික සමාජය පිළිබඳව ඉදිරිපත් කර ඇති අදහස් කෙරෙහි අවධානය යොමු කොට ඇත. ඉන් පසුව සංස්කෘතික එළඹුම ඔස්සේ ජෝර්ජ් සිමෙල් හා ලුවි වර්ත්ගේ නාගරික සමාජ ව්‍යුහය පිළිබඳත් අනතුරුව පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම ඔස්සේ අර්නස්ට් බර්ජස් සහ රොබට් එස්රා පාර්ක්ගේ සංකල්පනවන් පිළිබඳ විග්‍රහයක යෙදී ඇත. පසුව නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ රැඩිකල් පර්යාලෝකය යටතේ නව වෙබේරියානු අදහස් යටතේ ජොන් රෙක්ස් හා රොබට් මුවර් මෙන්ම නව මාක්ස්වාදීන් යටතේ මැනුවෙල් කැස්ටෙල් පිළිබඳව විමර්ශනයක යෙදී ඇත. සමකාලීන න්‍යායන් යටතේ සස්කියා සසෙන්ගේ ගෝලීය නගර සංකල්පය පිළිබඳ සකච්ඡාවක් සිදු කොට ඇත. ඒ අනුව පැහැදිලි වන්නේ සියළුම න්‍යායාත්මක අදහස් විභව ගැටළු සහ ප්‍රතිවිරෝධතා වලින් පිරී ඇති බවත් න්‍යායාත්මක කතිකාව බොහෝ විට ආර්ථික සහ සංස්කෘතික නිර්ණායකය මත ධ්‍රැවීකරණය වී ඇති අතර විද්‍යාත්මක හෝ තාක්ෂණික නිර්ණායකය ප්‍රතිසංස්කරණයේ තවත් විවාදාත්මක කාරණයක් එක් කරන බව පැහැදිලි වේ. නිර්ණායක ස්ථාවරය (ආර්ථික, සංස්කෘතික හෝ තාක්ෂණික) කුමක් වුවත් ගෝලීයකරණයේ සන්දර්භය තුළ ගෝලීය ආර්ථික ව්‍යුහයට අනුපූරකව නගරය සකස් වී ඇති බව පැහැදිලි වේ.

ප්‍රමුඛ පද: ගෝලීය නගරය, නාගරික සමාජ ව්‍යුහය, පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම සංස්කෘතික එළඹුම

හැඳින්වීම

නගරයේ ඓතිහාසික මූලාරම්භය

පැරණිතම නාගරික මධ්‍යස්ථාන ක්‍රි.පූ 7500 දී පමණ මැද පෙරදිග ඇති වූ බව පෙනේ. Childe (1950) පවසන්නේ සමාජ සංවිධාන හා රාජ්‍ය ගොඩනැගීමේ අනුකූල විප්ලවය නාගරීකරණයෙන් පිළිබිඹු වන බවය. ඒ අනුව කෘෂිකාර්මික නොවන පොදු ගොඩනැගිලි අඩංගු ස්ථිර ජනාවාස සහ ධනය හා බලයේ වෙනස්කම් මත පදනම්ව පන්ති සබඳතා ප්‍රදර්ශනය කිරීම සිදු විය (Smith, 2009). ක්‍රි.පූ 2000 දී පමණ පුරාණ ග්‍රීසියේ මයිසුනියැන්ස් (Mycenaean) සහ මිනෝවන් (Minoan) නගර, ක්‍රි.පූ 2000-1500 කාල පරිච්ඡේදයේ දී කහ ගඟ දිගේ චීන නගර, ක්‍රි.පූ 700 දී පමණ පුරාණ රෝමය සහ ක්‍රි.පූ 200 දී ඇමෙරිකා නගර මුල් රාජ්‍යයන් ලෙස නාගරීකරණයෙන් පසුකාලීනව නිර්මාණය විය.

19 වන ශතවර්ෂයේ කාර්මික විප්ලවය වඩාත් දියුණු ධනවාදී රටවල ව්‍යාප්ත වීමත් සමග එය නාගරික වර්ධනය හා අත්වැල් බැඳගත් අතර ඇමෙරිකානු, බටහිර යුරෝපීය නිෂ්පාදන සමඟ විශාල කාර්මික නගරවල කූටප්‍රාප්තියට පත්විය. දහනව වන ශතවර්ෂයේ ආසියාව, ලතින් ඇමරිකාව සහ අප්‍රිකාවේ සමහර ප්‍රදේශවල සම්පත් සැකසුම්, පරිපාලන හා වෙළඳ මධ්‍යස්ථානවල වර්ධනයක් දක්නට ලැබුණි. පසුකාලීනව 20 වන සියවසේ මැද භාගයෙන් පසුව සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල තෝරාගත් නගර රජයේ අනුග්‍රහයෙන් යුත් කාර්මිකරණ වැඩසටහන් යටතේ ව්‍යාප්ත විය. ගෝලීයකරණයේ තීව්‍රතාවය සහ 70 දශකයේ අග භාගයේ සිට නව ජාත්‍යන්තර ශ්‍රම අංශයක් බිහිවීම ද සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල විශාල නාගරීකරණය රැල්ලක් ප්‍රවර්ධනය කර ඇති අතර බොහෝ නගර නිෂ්පාදිත අපනයනවල සැලකිය යුතු නිෂ්පාදකයින් ලෙස ක්‍රියා කරයි (McKinsey, 2012). ඒ අනුව වඩාත් මෑතදී තුන්වන ලෝකයේ රටවල නගර ගණනාවක් (විශේෂයෙන් හොංකොං, සෝල්, ෂැංහයි, සිංගප්පූරුව, මෙක්සිකෝ සහ සාඕ පවුලෝ වැනි විශාල නගර) නිෂ්පාදන රැකියා අතහැර දමා නව පාශ්චාත්-ෆෝඩිස්ට් ආර්ථිකයකට ක්‍රියාකාරීව සහභාගී වීමට පටන් ගෙන තිබේ (Scott, 2011).

සමාජ ව්‍යුහය යන සංකල්පය අර්ථ දැක්වීම

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය විශ්ලේෂණය කිරීමට පෙර සමාජ ව්‍යුහය යන සංකල්පය පිළිබඳව කෙටියෙන් බැලීම අවශ්‍ය වේ. Marx (1965) දී පවසන්නේ නිෂ්පාදනය හා බෙදා හැරීමේ ආර්ථික ක්‍රමය හෝ නිෂ්පාදන මාධ්‍යයන් සහසම්බන්ධතා සමාජයේ මූලික ව්‍යුහය වන අතර එය අනෙකුත් සියලුම සමාජ ව්‍යුහයන් කෙරෙහි බලපෑම් ඇති කරන බවය. මේ අනුව සමාජ ව්‍යුහය සමන්විත වන්නේ ආර්ථික ව්‍යුහය මූලික ව්‍යුහය ලෙස පදනම් කරගෙනය. එහි හරය දේශපාලන, නෛතික හා සංස්කෘතික ව්‍යුහයන් උප ව්‍යුහයන් ලෙස කටයුතු කිරීමය. මෙයට වෙනස් අර්ථයකින් Nadel (1951) අවධාරණය කරන්නේ සමාජ ව්‍යුහය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ මිනිසුන් ඔවුන්ගේ සමාජ තත්ත්වයන්ට අනුව එකිනෙකා සමඟ කටයුතු කරන විට ඔවුන් අතර ඇති වන සමාජ සම්බන්ධතා ජාලයයි.

සමාජ ව්‍යුහය පිළිබඳ එමිල් ඩර්කයිම් තර්ක කළේ සමාජයේ සමහර කොටස් එකිනෙකට පරායත්ත වන බවත් මෙම අන්තර් පරායත්තතාවය ආයතනවල සහ ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන්ගේ හැසිරීම මත ව්‍යුහය පනවන බවත් ය. එනම් ඩර්කයිම් විශ්වාස කළේ පුද්ගල මිනිස් හැසිරීම බාහිර බලවේග විසින් හැඩගස්වා ඇති බවයි.

මේ අනුව සමාජ ව්‍යුහය යනු වියුක්ත වස්තුවක් වන අතර පුද්ගලයන් ආයතන පිහිටුවා ගන්නා අතර එමගින් එහි ඒකක බවට පත්වේ. පරම්පරාවක් අභිබවා ගිය සාමූහික ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ හෝ හැසිරීමේ ක්‍රමයක් වන අතර එය මනාව නිර්වචනය කර ඇති දේ කළ යුතු ආකාරය නියම කරන අතර කණ්ඩායමේ සාමාජිකයන් චාරිත්‍රානුකූලව සංගමයකට බැඳ තබයි. මෙම ආයතන අන්තර් සම්බන්ධිත වන අතර ඒවා සමාජ ව්‍යුහයේ රටාවක් නිර්මාණය කරයි (Majumdar, 1966).

සමාජ ව්‍යුහයේ වියුක්ත ස්වභාවය නොතකා සෑම ප්‍රජාවකටම තමන්ගේම සමාජ ව්‍යුහයක් ඇති බව මෙහි දී සඳහන් කළ හැකිය. එවැනි සමාජ ව්‍යුහය සෑම විටම අභ්‍යන්තර හා බාහිර යන බලවේග මඟින් වෙනස් වීමට භාජනය වේ. සමාජ ව්‍යුහය තුළ විශේෂිත බලවේග ක්‍රියාත්මක වන්නේ කාර්මිකකරණය, නාගරීකරණය සහ නවීකරණය ලෙස ය. ඒවා සමාජ ව්‍යුහයේ වෙනසට වැදගත් වේ. නිශ්චිත

උප ව්‍යුහයන් සහිත සමාජ ව්‍යුහයක සැබෑ අංග වන පවුල, කුලය, ඥාති සබඳතා, විවාහය සහ අසල්වැසි යනාදී ආයතනවලට සමාජ ව්‍යුහය බොහෝ දුරට බලපෑම් කරයි. මෙම සමාජ ව්‍යුහයන් ශක්තිමත් කිරීම හා වෙනස් කිරීම සඳහා දායක වන නාගරීකරණ ක්‍රියාවලිය ඇතුළු ඇතැම් බලවේගයන්ගේ කාර්යභාරය ද ඉතා වැදගත් වේ.

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය යන සංකල්පය අර්ථ දැක්වීම

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය ඉඩම් පරිහරණය හා නාගරික කාර්යයන් සංවිධානය කිරීම ලෙස අර්ථ දක්වා ඇති අතර භෞතික ස්වරූපය නගරයේ භෞතික සැකැස්ම දැක්වීමට අදහස් කෙරේ. නාගරික ව්‍යුහය අධ්‍යයනය කිරීමෙන් ගම්‍ය වන්නේ නාගරික අවකාශය පුරා විවිධ ආකාරයේ ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් සොයා ගන්නේ කෙසේ ද යන්න තේරුම් ගැනීමයි (Anas සහ වෙනත් අය., 1998). ගෝඩන් චාල්ඩ්, මැක්ස් වෙබර් වැනි විවිධ සමාජ විද්‍යාඥයින්ට අනුව නගරයක තීරණාත්මක ලක්ෂණය වන්නේ වෙළඳපලක් සහ එහි වෙළෙන්දන්ගේ විශේෂ පන්තියක් සිටීමයි. වෙළඳ හා වාණිජ ජාලයන්ට අනුපූරක වන දේශපාලන, ආර්ථික, තාක්ෂණික, ආයතනික හා පරිපාලන ව්‍යුහයන්, ආගමික මධ්‍යස්ථාන, නගරයේ දක්නට ලැබේ. මේ අනුව එය වෙළඳපල ආර්ථිකයේ සහ වාණිජ්‍යයේ සාධකය වන අතර එය නගරයක විවිධ සම්භවයක් ඇති සමාජ-සංස්කෘතික පසුබිම් සහිත ජනතාව එක් කරයි. ඔවුන්ගේ අවශ්‍යතා හා ඒවා සපුරාලීමේ අවශ්‍යතාවයෙන් නාගරික ප්‍රදේශවල ජනතාව සාපේක්ෂව සංකීර්ණ සංවිධානාත්මක විධිවිධාන තුළ සංවිධානය වීමට ඉගෙන ගනී. මෙම සංවිධාන පදනම් වී ඇත්තේ සබඳතාවල වක්‍රභාවය සහ ඒවායේ ක්‍රියාකාරිත්වයේ තාර්කිකත්වය මත ය.

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය පිළිබඳ සරලම අර්ථ දැක්වීම භූගෝල විද්‍යාඥයින් විසින් ජනගහනයේ ප්‍රමාණය හා ජන ඝනත්වය වැනි ජන විකාශන නිර්ණායක අනුව ලබා දී ඇත. ඒවගේම සමාජ විද්‍යාඥයා පාරිසරික දෘෂ්ටිකෝණය සැලකිල්ලට ගනිමින් නේවාසික රටාව, වෙළඳපල, දේශපාලන ආයතන, ව්‍යාපාරික මධ්‍යස්ථාන වැනි නාගරික ක්‍රියාකාරකම්වල අවකාශීය ව්‍යාප්තිය සහ ක්‍රියාවලීන් හා ආකෘතීන් කෙරෙහි අවධානය ද යොමු කරනු ලැබේ.

නාගරික සමාජ ව්‍යුහය අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා ජන විකාශන හා පාරිසරික සාධක වැදගත් වුව ද මෙම සාධක සමාජයේ සමාජ-සංස්කෘතික මානයන් සමඟ සම්බන්ධ කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. නාගරික වැසියන්ගේ සුවිශේෂී දිශානතිය, ආකල්ප, සාරධර්ම සහ නාගරික පසුබිම තුළ දක්නට ලැබෙන මානව සම්බන්ධතාවල සුවිශේෂී රටාවන් කෙරෙහි අවධානය යොමු කරයි. නාගරික ප්‍රදේශ ලෙස පොදුවේ හැඳින්වෙන විශාල ජනගහන සාන්ද්‍රණයන් හඳුනා ගැනීම සාපේක්ෂව පහසු වුවත් මෙම ප්‍රදේශ තුළ ජීවන රටාව සහ සමාජ අන්තර්ක්‍රියා රටා සංලක්ෂිත කිරීම වඩා දුෂ්කර ය.

සමාජ විද්‍යාඥයින් නගරය පිළිබඳව ඉදිරිපත් කළ අදහස්

මෙම මාතෘකාව යටතේ පළමුව සමාජ විද්‍යාවේ පුරෝගාමීන්ගේ අදහස් පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමට අපේක්ෂිත ය. ඒ අනුව සමාජ විද්‍යාව තුළ ශුද්ධ ත්‍රිත්වය ලෙස සැලකෙන කාල් මාක්ස් මෙන්ම ෆ්‍රෙඩ්රික් එංගල්ස්, එමිල් ඩර්කයිම් සහ මැක්ස් වෙබර්ගේ අදහස් සාකච්ඡා කරනු ලැබේ. දෙවනුව නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ පුරෝගාමීන් විසින් සංස්කෘතික එළඹුම ඔස්සේ ඉදිරිපත් කරන ලද කරුණු පිළිබඳ අවධානය යොමු කෙරේ. එහි දී ජෝර්ජ් සිමෙල් සහ ලුවී වර්ත්ගේ අදහස් පිළිබඳ කරුණු ඉදිරිපත් කර ඇත. තෙවනුව පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම ඔස්සේ අර්නස්ට් බර්ජස් සහ රොබට් එස්රා පාර්ක් ගේ අදහස් වලට යොමු වී ඇත. සිව්වනුව නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ රැඩිකල් දෘෂ්ටිකෝණය පිළිබඳ අවධානය යොමු කොට ඇත. එහි දී නව වෙබෙරියානුවන් සහ නව මාක්ස්වාදීන් විසින් නගර පිළිබඳ ඉදිරිපත් කරන ලද කරුණු සාකච්ඡා කොට ඇත. අවසාන වශයෙන් සමකාලීන න්‍යායන් යටතේ සස්කියා ස්සෙන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද ගෝලීය නගර සංකල්පය පිළිබඳ විග්‍රහ කර ඇත.

ප්‍රධාන සම්භාව්‍ය සමාජ විද්‍යාඥයින්ගේ අදහස්

සමාජ විද්‍යාවේ ආරම්භක පියවරුන් වන කාල් මාක්ස් මෙන්ම ෆ්‍රෙඩ්රික් එංගල්ස්, එමිල් ඩර්කයිම් සහ මැක්ස් වෙබර් ඔවුන්ගේ නූතන අනුගාමිකයන්ට වඩා බොහෝ ආකාරවලින් විප්ලවයට සමීප විය. ඔවුන් ජීවත් වූයේ 19 වන සියවසේ විප්ලවයන් හරහා ය. මාක්ස් පන්ති ගැටුම් හරහා, ඩර්කයිම් ශ්‍රම විභජනය හරහා, වෙබර් තාර්කිකකරණය තුළින් දැවැන්ත සමාජ වෙනස්කම් පැහැදිලි කිරීමට උත්සාහ කළහ. මෙම තිදෙනාම නාගරීකරණය කාර්මිකකරණයේ ප්‍රධාන අංගයක්

ලෙස දුටු නමුත් ඔවුන්ගෙන් කිසිවෙකු නගරය වෙනම විශ්ලේෂණයකට සුදුසු යැයි සැලකුවේ නැත. මෙම තිදෙනාම සරලවම දුටුවේ නාගරික ආයතනවල වර්ධනය හා ජීවන රටාව වඩා පුළුල් සමාජ හා ආර්ථික වෙනස්කම්වල ප්‍රකාශනයක් ලෙස ය. ඔවුන් තිදෙනාටම නූතන ලෝකය යනු නාගරික ලෝකයක් ලෙස දකින ලදී (Sltattery, 1985, පි. 18).

කාල් මාක්ස් (1818-1883) සහ ෆෙඩ්රික් එංගල්ස් (1820-1895)

නගරයේ නැගීම සිදුවූයේ ම්ලේච්ඡත්වයේ සිට ශිෂ්ටාචාරයට මාරුවීමක් ලෙස සහ දේශපාලන හා ආර්ථික නිදහස සාක්ෂාත් කර ගැනීම, ඵලදායී විශේෂීකරණය තුළින් බව මාක්ස් විශ්වාස කළේය. ධනවාදය සමාජවාදය බවට පරිවර්තනය වන තෙක් මිනිසුන්ගේ සමාජ පරිණාමය සම්පූර්ණ නොවන බව ඔහු විශ්වාස කළේය. ආර්ථික විද්‍යාවට වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීම ඔහුගේ චින්තනයේ හදවතේ අසමානතාවය හා ගැටුම් පිළිබඳ ගැටලු සමඟ විය. ධනවාදය යටතේ නාගරීකරණයේ ප්‍රතිවිපාක මාක්ස් හෙළා දුටුවේය. විප්ලවීය බලවේගයක් බිහිකිරීමේ අත්‍යවශ්‍ය අදියරක් ලෙස ඔහු නව නාගරික සමූහයන්හි කම්කරුවන්ගේ සංකේන්ද්‍රණය හා කාලකන්නිභාවය දුටුවේය. ඒ හා සමානවම වැදගත් වූයේ සාම්ප්‍රදායික ප්‍රජාවේ සමාජ සම්බන්ධතාවය විනාශ කිරීම සහ එය නගරයේ උපයෝගීතා ලෝකය විසින් ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමයි. ඒ අනුව ඔහු ප්‍රකාශ කළේ න්‍යාය හා ප්‍රායෝගික කොමියුනිස්ට්වාදය යන දෙකම නාගරීකරණය මත රඳා පවතින බවය.

Engels (1993) එංගලන්තයේ නැගී එන කාර්මික ක්‍රමය පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක විශ්ලේෂණයක් ඉදිරිපත් කළ අතර එමඟින් කම්කරුවන්ගේ ජීවන තත්ත්වයන්, ජනාකීර්ණභාවය සහ හිඟකම විස්තර කළේය. කර්මාන්තශාලා නිෂ්පාදනයේ ගතිකතාවයන් සහ විශාල ශ්‍රම අවශ්‍යතාව මත පදනම්ව නාගරීකරණය සහ නගරවල වර්ධනය පිළිබඳ විශ්ලේෂණයක් එංගල්ස් ඉදිරිපත් කළේය. කර්මාන්ත හා වාණිජ්‍යය විශාල නගරවල සංවර්ධනයේ ඉහළම අදියර කරා ළඟා වන අතර එවිට කාර්මිකකරණයේ වැටුප් උපයන්නන් කෙරෙහි ඇති වන බලපෑම වඩාත් පැහැදිලිව දැකගත හැකිය. නගර සැකැස්ම සහ කම්කරු පංතියේ දිස්ත්‍රික්ක සහ මධ්‍යම පංතියේ දිස්ත්‍රික්ක එකිනෙකට වෙනස් බැවින් කෙනෙකුට නගරයක වසර ගණනාවක් ජීවත් වීමටත් දිනපතා වැඩ කටයුතුවලට පැමිණීම සඳහා සංචාරය

කිරීමටත් වැඩ කිරීමටත් හැකි බව එංගල්ස් නිරීක්ෂණය කළේය. මෙතරම් විශාල නාගරික මධ්‍යස්ථාන නිර්මාණය කිරීමෙන් නව "කම්කරු පන්තියක්" නිර්මාණය විය. මාක්ස් සහ විශේෂයෙන් එංගල්වරු මෙම වර්ධනයන් සාදරයෙන් පිළිගන්නා අතරම කම්කරු පන්තියට ජීවත් වීමට තිබූ කොන්දේසි, පන්ති සබඳතා, දුරාචාරය සහ සූරාකෑම නිසා තැති ගත්හ.

> "වීදිවල ඇති වන නොසන්සුන්තාවට පිළිකුල් සහගත දෙයක් තිබේ. එයට එරෙහිව මිනිස් ස්වභාවය කැරලි ගසයි ..... කුරිරු උදාසීනත්වය, එකිනෙකාගේ පෞද්ගලික අවශ්‍යතා වෙනුවෙන් හුදෙකලා වීම වඩාත් පිළිකුල් සහගත හා ආක්‍රමණශීලී බවට පත්වන තරමට මෙම පුද්ගලයින් සීමිත ඉඩකඩක දී එක්රැස් වේ" (Engels, 1993, පි. 36-37).

මේ අනුව මාක්ස් සහ එංගල්ස් නව කාර්මික නගරය ධනේශ්වර නිෂ්පාදන ක්‍රමයේ අත්‍යවශ්‍ය අංග පිළිබිඹු කරයි. ශ්‍රමය, නව තාක්ෂණය සහ නිෂ්පාදන ව්‍යුහයන් සඳහා නගරය කේන්ද්‍රස්ථානය ලෙස ක්‍රියා කළේය. එය නියෝජනය කළේ ධනේශ්වරය සහ නිර්ධන පංතිය යන නව පංති දෙකකට සමාජය වෙන් කිරීම ය. එය පංති ගැටුම් තීව්‍ර කිරීම සහ ඒකාධිකාරී ප්‍රාග්ධනයේ වර්ධනය සඳහා වේදිකාව බවට පත්විය. ඔවුන්ගේ මතය අනුව නගරය යනු ධනවාදයේ ප්‍රතිඵලයක් මිස ධනවාදයට හේතුව නොවන බව පැහැදිලිය (Sltattery, 1985, පි. 19-20).

එමිල් ඩර්කයිම් (1858-1917)

ප්‍රංශ සමාජ විද්‍යාඥයෙකු වන එමිල් ඩර්කයිම් නූතන සමාජ විද්‍යාවේ පියා ලෙස සමහරුන් සලකනු ලැබේ. ඩර්කයිම්ගේ බොහෝ කෘතීන් තුළින් නූතනත්වය සමාජයේ අඛණ්ඩතාව සහ සුහඳතාවය පවත්වා ගත හැකි ආකාරය ගැන සැලකිලිමත් වී ඇති බව දක්නට ලැබේ.

ඩර්කයිම් නගරයේ සමාජ ව්‍යුහය සහ සමාජ සහයෝගීතාවය, සමාජයක් තුළ සිටින සියලුම පුද්ගලයින් අතර ඇති බැඳීම් පිළිබඳව සැලකුවේ ය. ඔහු එකිනෙකට වෙනස් වූ සමාජ පිළිවෙලක ආකෘතිය වර්ධනය කළේය. සමාජය දෙස බැලුවේ හුදෙක් පුද්ගල එකතුවක් ලෙස නොව තමන්ගේ ඉරණම සහ එහි

වැසියන්ගේ හැසිරීම යන දෙකම තීරණය කිරීමේ බලය ඇති ජීවමාන ආයතනයක් ලෙස ය. ඔහුගේ ක්‍රියාකාරී ආකෘතිය සමාජය විශ්ලේෂණය කළේ ආර්ථිකය, පවුල, රජය යනාදී අන්තර් සම්බන්ධිත කොටස් පද්ධතියක් ලෙස ය. ඒ අනුව මධ්‍යම වටිනාකම් පද්ධතියක්, පොදු එකඟතාවයක්, සමාජයේ සාමාජිකයන් සමාජගත කරන ලද සම්මතයන් සහ සාරධර්ම සමූහයක් විසින් එකට තබා ඇත. එවැනි "සාමූහික විඥානයක්" මගින් පුද්ගලයන්ගේ අභිලාෂයන් සහ ආශාවන් පාලනය කරන සදාචාරාත්මක පදනමක් සපයන අතර එමගින් ධනය බෙදා හැරීම සම්බන්ධයෙන් අතරමැදි ගැටුම් වළක්වයි.

ඩර්කයිම් තවදුරටත් කුඩා පූර්ව කාර්මික සමාජවල යාන්ත්‍රික ඒකාබද්ධතාවය සහ නවීන විශාල කාර්මික සමාජවල ඓන්ද්‍රීය ඒකාබද්ධතාවය පිළිබඳ දක්වා ඇත. යාන්ත්‍රික සමාජයන්හි සබඳතා මුහුණට මුහුණලා අතිශයින්ම පෞද්ගලික වන අතර ශ්‍රම විභජනය සීමිතය. සෑම දෙනෙක්ම සෑම කෙනෙකුම දනී. බොහෝ දෙනා එක් විශේෂිත කාර්යයකට වඩා විවිධාකාර කාර්යයන් ඉටු කරන අතර එවැනි සමාජවල හරි වැරැද්ද එක් එක් පුද්ගලයාගේ අයිතිවාසිකම් සහ වරප්‍රසාද පිළිබඳ හොඳින් දනී. පවුල සහ පල්ලිය සමාජ පාලනයේ ප්‍රධාන නියෝජිතයන් ලෙස ක්‍රියා කරයි. කෙසේ වෙතත් මහා පරිමාණ කාර්මික සමාජවල ජීවිතය එතරම් පැහැදිලි නොවේ. ශ්‍රමයේ පුළුල් බෙදීමක් ඇත. සබඳතා වඩා අපෞද්ගලිකය. ජනවාර්ගික කණ්ඩායම්, උප සංස්කෘතීන් සහ ජීවන මාර්ග විශාල ප්‍රමාණයක් ඇත. පොදු එකඟතාවයකට වඩා පුද්ගල අයිතිවාසිකම්, විවිධ සම්මතයන් සහ හැසිරීම් සඳහා වැඩි ඉල්ලුමක් පවතී. ඓන්ද්‍රීය ඒකාබද්ධතාවයයේ ස්වරූපය පැන නඟිනු ඇතැයි ඩර්කයිම් බලාපොරොත්තු වූ අතර ගොවිජන කර්මාන්තයේ සිට කාර්මික සමාජයට මාරුවීමේ දී සාම්ප්‍රදායික ගැටුම් බිඳ වැටෙනු ඇති අතර පුද්ගලයා හුදෙකලා හා අධි අභිලාෂයෙන් පෙළෙනු ඇතැයි ඔහු බිය විය. 18 සහ 19 වන සියවස්වල පාලක පන්තීන්ගේ විශාල භීතිය වූයේ "කල්ලිය" ; එනම්, 1789 ප්‍රංශ විප්ලවය, 1820 සහ 1848 දී යුරෝපයේ සිදු වූ විප්ලවවලට බොහෝ සේ සම්බන්ධ වන ඒ ආසන්න කාලයේ නව නගරවලට පැමිණි ගොවි සමූහය යි. මේ අනුව ඩර්කයිම්ගේ නගරය පිළිබඳ දැක්ම නොපැහැදිලි විය. එය ආර්ථික ප්‍රගතිය, පුද්ගල නිර්මාණශීලිත්වය සහ නව සදාචාරාත්මක පිළිවෙලක් උත්තේජනය කරනු ඇතැයි ඔහු අපේක්ෂා කළේය (Sltattery, 1985, පි. 18-19). එය ප්‍රජාව බිඳවැටීමට හා විෂමතාවයේ වර්ධනයට

හේතු වනු ඇතැයි මෙන්ම එහි ධනාත්මක හා ඍණාත්මක පැතිකඩ පිළිබඳ අදහස් පළ කරන ලදී.

මැක්ස් වෙබර් (1864-1920)

මැක්ස් වෙබර් දේශපාලන හා පරිපාලන සංකල්පයේ පදනම මත නගරය අර්ථ දක්වා ඇත. ඔහු නගරයේ සමාජ ව්‍යුහය සහ එහි පාරිසරික හා ජන විකාශන ලක්ෂණ සලකා බැලීය. මේ සඳහා ඔහු හුදෙක් යුරෝපීය නගරවලට පමණක් සීමා වූ පෙර න්‍යායවාදීන් මෙන් නොව ලොව පුරා විවිධ නගර පිළිබඳ සමීක්ෂණයක් සිදු කළේය. පූර්ණ නාගරික ප්‍රජාවක් පිහිටුවීම සඳහා ජනාවාසයක්, එම ජනාවාස සමඟ වෙළඳ සම්බන්ධතාවල සාපේක්ෂ ප්‍රමුඛතාවයක් පෙන්නුම් කළ යුතු බව අවධාරණය කරන ලදී.

වෙබර්ට අනුව, නගරය සාපේක්ෂව සංවෘත ජනාවාසයක් විය. සාමාන්‍ය නගරයකට වෙළඳ/ වාණිජ සම්බන්ධතා අවශ්‍ය විය. එයට අධිකරණයක්, නීතියක් සහ දේශපාලන ස්වාධීනත්වයක් තිබුණි. එය ආත්මාරක්ෂාව සඳහා මිලිටරිමය වශයෙන් ස්වයංපෝෂිත වූ අතර බලකොටුවක් වැනි ගොඩනැගීමක් ප්‍රදර්ශනය කළ හැකිය. පුද්ගලයන් සමාජ සම්බන්ධතා සහ සංවිධානවල නිරත වන ආකාරයේ ආශ්‍රය හෝ සමාජ සහභාගීත්වය එයට තිබුණි. ආර්ථික හෝ දේශපාලන දිශානතිය හා විවිධ සංස්කෘතික ඓතිහාසික තත්ත්වයන් වැනි විශාල ක්‍රියාදාමයන් සමඟ නගර සම්බන්ධ වී ඇති බව ඔහු යෝජනා කළේය.

ආගමික කණ්ඩායම් විසින් පාලනය කරනු ලබන නගර හෝ විශ්වීය පදනමට වඩා පුද්ගලිකව අධිකාරිය බලාත්මක කරන නගර වෙබර් ප්‍රතික්ෂේප කළේය. නූතන නගරය සංලක්ෂිත තාර්කික-නෛතික ආයතනවල වර්ධනය පුද්ගලයාට හැකි වූ ක්‍රියාවලියක් ලෙස ඔහු විස්තර කරයි. නාගරික ප්‍රජාවේ ස්වාධීනත්වය සහ වෙන්වීම අවධාරණය කළ ඔහු මධ්‍යතන යුගයේ ඓතිහාසික සුවිශේෂතා ඇති වූයේ සමස්ත මධ්‍යකාලීන දේශපාලන හා සමාජ සංවිධානය තුළ නගරය පිහිටා තිබීම හේතුවෙන් බව දක්වන ලදී. වෙබර් නාගරික ජනාවාස කෙතරම් අසම්පූර්ණ ද යන්න නිරූපණය කිරීම සඳහා නාගරික පැවැත්ම පිළිබඳ සංකල්පයක් නිරූපණය කරයි. එහි ප්‍රයෝජනය රඳා පවතින්නේ පළමුව එහි ක්‍රමවේදය සහ දෙවනුව ධනවාදයේ නගරවල සමාජ ඇසුරෙහි අත්‍යවශ්‍ය අංගයන්ගේ දළ සටහනේ ය. වෙබර් නව කාර්මික නගර හෙළා දුටු අතර ඔහුගේ

චරිතාපදානය කළ මර්ටින්ඩෙල් (Martindale) ට අනුව එය විශ්වාස කළේ “මහ නගරයන්හි යුගය අවසානයකට පැමිණ ඇති බව පෙනේ ” ය. (Sltattery, 1985, පි. 20 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි).

සමාජ විද්‍යාවේ ආරම්භක පියවරුන් නගරය පිළිබඳ සමාජ විද්‍යාවක් විශ්වාස නොකළ ද තවත් බොහෝ මුල් සමාජ විද්‍යාඥයින් ඒ පිළිබඳව විශ්වාස කළහ. ඔවුන් කර්මිකරණය හේතුවෙන් සිදු වූ ප්‍රජාව අහිමි වීම ලෙස දුටු තත්ත්වය පිළිබඳව ඉතා ගැඹුරින් සංවේදී වුහ. ඩර්කයිම් මෙන් සමාජ පර්යාය හා සදාචාරය බිඳ වැටීම සිදු වේ යැයි බිය වුහ. එසේම නාගරික වෙනස්විමේ ඇතැම් සුවිශේෂි ලක්ෂණ පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමට පෙළඹුණහ. චිකාගෝ විශ්වවිද්‍යාලය ආශ්‍රිතව නාගරික සමාජ විද්‍යාවක් ලෙස මෙම විෂයය ක්ෂේත්‍රය වර්ධනය විය. ඒ අනුව විවිධ එළඹුම් ඔස්සේ නගරය පිළිබඳ අධ්‍යයනයන් සිදු කොට ඇත. එහි ප්‍රධාන එළඹුම් දෙකක් ලෙස සංස්කෘතික එළඹුම සහ පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම ඔස්සේ නාගරික සමාජ ව්‍යුහය පිළිබඳ අදහස් නාගරික සමාජ විද්‍යාඥයින් විසින් ඉදිරිපත් කර ඇත.

රූප සටහන් අංක 4.1- සමාජ විද්‍යාව පිළිබඳ චිකාගෝ විද්‍යාංශය

මූලාශ්‍රය:https://socialsci.libretexts.org/ වෙබ් අඩවිය

සංස්කෘතික එළඹුම

නාගරික ජනයාගේ ක්‍රියාකාරකම් සහ ඔවුන්ගේ නිර්මාණාත්මක චින්තනය තුළින් මතුවන ද්වීතික සංසිද්ධින් පිළිබඳ සංස්කෘතික එළඹුම ඔස්සේ සාකච්ඡා කෙරෙනු ලැබේ. එහි දී ජෝර්ජ් සිමෙල් සහ ලුවී වර්ත්ගේ අදහස් විග්‍රහයට භාජනය කර ඇත.

ජෝර්ජ් සිමෙල් (1858-1918)

නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ පියා ලෙස සලකන ජෝර්ජ් සිමෙල් යනු ජර්මානු බුද්ධිමය හූ දර්ශනයේ සුවිශේෂී චරිතයකි. බර්ලිනයේ බුද්ධිමය හා සංස්කෘතික වටපිටාවේ ක්‍රියාකාරී සාමාජිකයෙකු වූ සිමෙල් 1885 දී ෆ්‍රෙඩ්රික් විල්හෙල්ම් විශ්ව විද්‍යාලයේ (පසුව හුම්බෝල්ට් විශ්ව විද්‍යාලයේ) උප කථිකාචාර්යවරයෙකු ලෙස පත් කරන ලදී. සිමෙල්ට නම්, අගනගරය අතිශයින්ම පරස්පර විරෝධී හා නොමඟ යවන ස්ථානයකි. එය පුද්ගල ප්‍රකාශනය සහ පුද්ගල නිදහස ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා විශාලතම හැකියාව ලබා දුන්නේය. කෙසේ වෙතත් සේවකයාගේ තදබදය, සූරාකෑම සහ ශ්‍රම විභජනය මිනිසුන්ගේ හැකියාවන් නගරයේ විභවතාවයට හා එකිනෙකාට අවතක්සේරු කළේය.

ජෝර්ජ් සිමෙල් නාගරීකරණයට වඩා නාගරික අත්දැකීම් නොහොත් නාගරිකත්වයේ වැදගත්කම සලකා බැලීය. Coser (1977) පවසන්නේ පුද්ගලික ජීවිත සඳහා විශාල නගරවල තිබෙන බලපෑම පිළිබඳ ඔහුගේ ගවේෂණය වඩාත් සමීපව විස්තර කර ඇත්තේ “On the Significance of Number of Social Life” ලිපියේ ය. වඩා කුඩා කණ්ඩායම්වල යම් යම් ගුණාංගයන් ඇති අතර ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන් අතර අන්තර් ක්‍රියාකාරිත්වය කණ්ඩායම් විශාල වන විට අනිවාර්යයෙන්ම අතුරුදහන් වන බව ඔහු පවසයි. විශාල නගරය තුළ පුද්ගලයාගේ සමාජ සබඳතා මත ගොඩනැගුණු සමාජය හුදකලා වීමක් දක්නට ඇත. මෙම හුදකලා කිරීමේ හැඟීම ඇති වන්නේ සමාජයේ විශාලත්වය හේතුවෙනි. එම විශාල සමූහය එහි එකමුතුකම ලබා ගන්නේ සමාජ ඒකාබද්ධතාවයේ සියලු ව්‍යුහයන් සහ කණ්ඩායමේ එක් එක් සාමාජිකයන් අතර පරතරය අනතුරේ හෙළීමෙන්ය. පරාරෝපණය යනු නූතන සමාජයේ මහා පරිමාණ ලක්ෂණවල බලපෑමක් වන අතර එය නොවැලැක්විය හැකිය. විධිමත්

පරිපාලන ආයතන, පෞද්ගලිකත්වයක් නොහගවන අනන්‍යතා සංකේත, දේශපාලන ප්‍රජාවක් ලෙස පුරවැසියා නගරයෙන් වෙන් කිරීම යන සියල්ලම නාගරික සමූහයේ විශාලත්වයට සම්බන්ධ කළ හැකිය.

සමාජ මනෝවිද්‍යාව කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමු කරමින් නගරයේ ජීවිතය පිළිබඳ විස්තර කර ඇති සිමෙල් තේමාවන් තුනක් පැහැදිලි කිරීමට උත්සාහ කළේය (Simmel, 1950). එනම්, පළමුව සමාජ සබඳතා සඳහා මුදල් ආර්ථිකයක ප්‍රතිඵල, දෙවනුව සමාජ ජීවිතය සඳහා සංඛ්‍යාවල තිබෙන වැදගත්කම සහ අවසාන වශයෙන් සමාජයේ ස්වෛරී බලයන්ට එරෙහිව ස්වාධීනත්වය සහ පුද්ගලත්වය පවත්වා ගැනීම සඳහා තිබෙන ඉඩකඩ පිළිබඳව ය. නූතන නගරයේ අද්විතීය ලක්ෂණය වන්නේ නාගරික වැසියාගේ ස්නායු උත්තේජක තීව්‍ර කිරීම බව ඔහු විශ්වාස කළේය. ග්‍රාමීය පරිසරයක දී නම් ජීවන රිද්මය හා සංවේදක නිරූපණය වඩාත් මන්දගාමී හා පුරුදු මත පදනම් තත්ත්වයක් පවතී. නගර වාසීන් සත්‍යය වුත් හැඟීම් බැඳීම් වලින් නොබැඳුණු වෙන් වූ ආකල්පමයක් වර්ධනය කරගනී. නාගරිකයන් ඉතාම ඉහළ මට්ටමකින් කාලය පිළිබඳ සංවේදී වේ. ශ්‍රමයේ දියුණු ආර්ථික බෙදීම් සහ විශ්වීය හුවමාරු මාධ්‍යයක අවශ්‍යතාවය මත මුදල් පරිහරණය කිරීම තුළ තාර්කිකත්වය ප්‍රකාශ වේ. සම්ප්‍රදායික ගමේ දී සිදුවන භාණ්ඩ හුවමාරුව යම්කිසි පුද්ගලික ස්වරූපයක් ගත් නමුත් මුදල් භාවිතය පෞද්ගලිකත්වයෙන් තොර කටයුත්තක් වන අතර එය මිනිස් සබඳතා තාර්කික ලෙස ගණනය කිරීම සිදු කරයි. පුද්ගලික බැඳීම් වෙනුවට යම් යම් සුවිශේෂී අරමුණු වලට සීමා වුණු පුද්ගලිකත්වයක් නැති බැඳීම් ඇති කරන බව සිමෙල් ප්‍රකාශ කරන අතර මුදල් මගින් පුද්ගලික නිදහස වැඩි කරන බවත් සමාජ විභේදනය පෝෂණය කරන බවත් තවදුරටත් පෙන්වා දෙන ලදී. නාගරික පරිසරයේ දී දැනෙන නිදහස සහ නගරයේ දී අලුත් ආකාරයේ පුද්ගලික හා අධ්‍යාත්මික සංවර්ධනයක් ළඟා කර ගත හැකි බව සිමෙල් පිළිගත්තේය. නමුත් මෙය පරාරෝපණය වීමේ දී යටපත් විය හැකි බව ඔහු ප්‍රකාශ කළේ ය. ඔහු සඳහන් කරන්නේ නගරය තුළ පුද්ගලත්වයේ හැඟීමක් පවත්වා ගෙන යාම සඳහා වෙනස් ආකාරයේ දෙයක් කිරීමේ අවශ්‍යතාවය මතු වූ බව ප්‍රකාශ කරයි. මන්ද අපේක්ෂා භංගත්වයේ මනෝභාවය විසුරුවා හැරීමේ අරමුණින් ය.

නාගරික පරිසරයේ ඇති වන නොසන්සුන්තාවයෙන් හටගන්නා කායික හා සමාජ මනෝවිද්‍යාත්මක උත්තේජනයන් හමුවේ ඇතිවන උද්දීපනයෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස වර්ධනය වන කිසිවක් සැලකිල්ලට නොගන්නා ආකල්පය තමා අවට පරිසරයේ සිදුවන දේවලට ප්‍රතික්‍රියා දැක්වීමට අපොහොසත් වීමේ ප්‍රතිඵලයකි. ඒ අනුව මතුවන උපායමාර්ග වන්නේ පිරිස් සමඟ එක් මොහොතකට ඇතිවන සම්බන්ධතා හමුවේ මුනිවත රැකීම හෙවත් හැඟීම් පළ නොකිරීමයි. නාගරික පරිසරයේ ප්‍රධාන සංරචකයක් වන බුද්ධිමයභාවය සමඟ ඉතා සමීප සම්බන්ධතාවයක් තිබෙන මුදල් ආර්ථිකය නොගැඹුරු නාගරික සමාජීය සම්බන්ධතාව සත්‍යතාව පිහිටුවීමෙහිලා නාගරික පෞරුෂත්වය කෙරෙහි බලපෑමක් තිබුණි. කලට වේලාවට වැඩ කිරීම, නිරවද්‍යතාවය හා මුදල් ලෝකය ගණිතමය ගැටලුවක් බවට පත් කර ඇති අතර ස්වාභාවික විද්‍යාවෙහි දක්වා ඇති ආකාරයට සමානව ජීවිතයට ගණනය කළ හැකි නිරවද්‍යතාවයක් ඇත. තරඟකාරිත්වය විශේෂීකරණය ඇති කරන අතර එම නිසා විභේදනය හා පෞද්ගලිකත්වය ඇති වේ. එබැවින් නාගරීකරණයෙහි අත්‍යවශ්‍ය ලක්ෂණය වූයේ එය පුද්ගලකරණය සඳහා ලබා දුන් නිදහසයි. සිමෙල් මේ පදනම මත තර්ක කරන්නේ සමීප සම්බන්ධතා ඇති වීමට හෝ පුරුදු වර්ධනය වීමට නගරයේ රිද්මය වේගවත් වැඩි නිසා නාගරික මිනිසුන් ඇල්මැරුණු ආකල්පයක් ඇති කරගන්නා බව ය. නාගරිකයා හට අනෙකුත් මිනිසුන් තම අභිප්‍රායන් ඉටුකර ගැනීමට ඇති වස්තුවක් බව සිමෙල් අදහස් දක්වා ඇත. එමෙන්ම නාගරික වනාන්තරය තුළ ඇතැමුන් සාර්ථක වන බවත් ඇතැම් නාගරිකයන් විනාශ වන බවත් ඔහු පවසා ඇත.

ලුවී වර්ත් (1897-1952)

චිකාගෝ ගුරු කුලය නියෝජනය කළ ලුවී වර්ත් නාගරික න්‍යාය වර්ධනය කළේ සංස්කෘතිකමය ප්‍රවේශයක් ඔස්සේ නාගරීකරණය කෙරෙහි අවධානය යොමු කරමින් ය. ඔහුගේ සමාජ-මනෝවිද්‍යාත්මක න්‍යාය නාගරික පරිසරයක මිනිස් හැසිරීම විමර්ශනය කරයි. ඔහු නගරය අර්ථ දැක්වූයේ සමාජීය හා සංස්කෘතික වශයෙන් විෂම ජාතීත්වයක් සහිත විශාල සහ ඉහළ ජන ඝනත්වයකින් යුත් ස්ථිර ජනාවාසයක් ලෙසය. Wirth (1938) නගර නිර්වචනය කිරීමේ ප්‍රධාන ගති ලක්ෂණ ලෙස ජන සංඛ්‍යාවේ ප්‍රමාණය, ජන ඝනත්වය සහ විෂමතාව, ඇතැම්

නිශ්චිත චර්යා රටාවන්ට සහ සදාචාරාත්මක ආකල්පවලට හිතකර බව දක්වා ඇත.

ඔහුට අනුව ජනගහනයේ ප්‍රමාණය පුළුල් වූ විවිධත්වය සහ සමාජ බණ්ඩනයකි. ඒ හා සමානව, ඔහු සඳහන් කරන ආකාරයට ජන ඝනත්වය හේතුවෙන් එකිනෙකාගෙන් වෙන්වී ජීවත්වීම සහ ජනගහන විෂමතාවය පෝෂණය කිරීමට රුකුලක් විය. ඒ අනුව කුල දෘඪතාවයන් බිඳ දැමීම සහ සමාජ සංචලතාව වැඩි දියුණු විය. එබැවින් නාගරීකත්වය යනු නගරවල ලාක්ෂණික ජීවන රටාව සැකසෙන ගතිලක්ෂණවල සංකීර්ණ ස්වභාවයකි. නාගරීකත්වය ජීවන මාර්ගයක් ලෙස, අන්තර් සම්බන්ධිත දෘෂ්ටිකෝණ තුනකින් ආනුභවිකව ප්‍රවේශ විය හැකිය;

(1) ජනගහන පදනමක්, තාක්ෂණයක් සහ පාරිසරික අනුපිළිවෙලකින් සමන්විත භෞතික ව්‍යුහයක් ලෙස;

(2) ලාක්ෂණික සමාජ ව්‍යුහයක්, සමාජ ආයතන මාලාවක් සහ සමාජ සම්බන්ධතා වල සාමාන්‍ය රටාවක් ඇතුළත් සමාජ සංවිධාන පද්ධතියක් ලෙස;

(3) ආකල්ප හා අදහස් සමූහයක් ලෙසත්, සාමූහික චර්යා රටාවන්හි නියැලී සිටින සහ සමාජ පාලනයේ ලාක්ෂණික යාන්ත්‍රණයන්ට යටත්ව සිටින පුද්ගලයන්ගේ මණ්ඩලයක් ලෙසත් ය.

ලුවී වර්ත් නාගරික සමාජයේ ක්‍රියාත්මක වන බලවේග දෙකක් පෙන්වයි. එනම්, වෙන් කිරීමේ බලය සහ ද්‍රවාංකය ලෙස ය. ඒකාකාරී පරිපාලන ක්‍රමය වැනි එකමුතු අංශ රාශියක් එයට ඇත. කෙසේ වෙතත් නාගරික සමාජය පදනම් වී ඇත්තේ තාර්කිකත්වය මත පදනම් වූ මාධ්‍යයක් මත වන අතර එය සූරාකෑමට ලක්වන අතර පුද්ගලයා නිර්නාමිකව හුදෙකලා වේ. නාගරීකත්වය යනු සමාජයක කොටසක් පමණක් නොව පුළුල් සමාජ ක්‍රමය ප්‍රකාශ කිරීමට හා බලපෑම් කිරීම බව වර්ත්ගේ න්‍යාය වැදගත් වේ.

ඔහුට අනුව නාගරීකරණය ජීවන මාර්ගයක් ලෙස සැලකේ. නාගරීකරණය යන සංකල්පයෙන් දැක්වෙන හැසිරීම් රටාව, සම්බන්ධතා හා සිතුවිලි නාගරික ජීවිතයේ ලක්ෂණ වේ. වර්ත් විසින් නරඹන නාගරීකත්වයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණ පහත පරිදි පෙළ ගැස්විය හැකිය.

(1) නගරයේ වර්ධනය හා විවිධත්වය සම-පදිංචිකරුවන් අතර සාපේක්ෂව දුර්වල බැඳීම් සමඟ සම්බන්ධ වී ඇත. එබැවින් සමාජ පාලනයේ විධිමත් ක්‍රම පොදු සම්ප්‍රදායට ආදේශ කළ යුතුය. විවිධ ජනගහනයක සමාජ පාලනය පිළිබඳ ගැටළුව විසඳිය යුතුව ඇත්තේ උප කණ්ඩායම්, භාෂාමය ප්‍රජාවන්, වාර්ගික හෝ ජනවාර්ගික ඇසුර භෞතිකව වෙන් කිරීමෙන් නගරය තුළ සමජාතීය ප්‍රදේශ ඇතිවීමට ය.

(2) නගරයක් වර්ධනය වන විට ඕනෑම පදිංචිකරුවෙකු පෞද්ගලිකව දැන ගැනීමට ඇති ඉඩකඩ අඩු වේ. එබැවින් සමාජ සම්බන්ධතාවල ස්වභාවය වෙනස් වේ. එබැවින් නගරයේ සමාජ සම්බන්ධතා වලින් බහුතරයක් අපක්ෂපාතී මතුපිටින් සංක්‍රාන්තික කොටස් බවට පත්වේ. සබඳතා තාවකාලික වන අතර සම්බන්ධතා ඇති පෞරුෂත්වයේ අංගයන් අර්ධ වශයෙන් පමණි. නගරවාසියා සමාජ සම්බන්ධතා තම අරමුණු ඉටු කර ගැනීම සඳහා වූ උපකරණ ලෙස භාවිතා කරයි.

(3) ඉතා දියුණු ශ්‍රම විභේදනයක් හා සමාජ සම්බන්ධතා සඳහා සැලකීම අවධාරණය කිරීම සමඟ සම්බන්ධ වේ.

(4) වෙළඳපල වර්ධනය වන විට ශ්‍රමයේ විස්තීර්ණ බෙදීම වර්ධනය වේ. මේ ආකාරයෙන් ඔවුන්ගේ වෙළඳපල ජාතික හා ජාත්‍යන්තර වනු ඇත. තව දුරටත් සංවර්ධනය සඳහා මිනිසුන් තම ස්ථාවරය වෙනස් කරමින් සිටින බැවින් අතිශයින්ම විශේෂීකරණය සහ අන්තර්-යැපීම නගරයේ අස්ථායී සමතුලිතතාවයක් සමඟ සම්බන්ධ වේ. මෙයින් අදහස් කරන්නේ නගරවල ස්ථාවරත්වය දුර්ලභ බවයි.

(5) නගරය වර්ධනය වන විට එහි සියලු වැසියන් එක තැනකට එක්රැස් කිරීම අපහසු වේ. එබැවින් තොරතුරු සහ අදහස් පතුරුවා හැරීමේ හා තීරණ ගැනීමේ ක්‍රමයක් ලෙස වක්‍ර සන්නිවේදනය කෙරෙහි විශ්වාසය වැඩි කිරීම කළ යුතුය. මෙයින් පිළිබිඹු වන්නේ සමස්තයක් ලෙස නගරයේ එසේ කළ නොහැකි බවත් සියලු වැසියන්ට එකවර හමුවිය නොහැකි බවත් දුරකථන, මුද්‍රිත හෝ දෘශ්‍ය මාධ්‍ය හරහා එකිනෙකා සමඟ සම්බන්ධ විය යුතු බවත් ය.

(6) ප්‍රදේශයක ජනගහනයේ ඝනත්වය වැඩි වන විට වැඩි අවකලනය හා විශේෂීකරණය ප්‍රතිඵල ලබා දෙනු ඇත.

(7) නගරයේ භෞතික සම්බන්ධතා සමීප වන අතර බොහෝ සමාජ සම්බන්ධතා සාපේක්ෂව මතුපිටින් පෙනේ. මෙයින් අදහස් කරන්නේ වර්ගීකරණය සිදු කරනු ලබන්නේ ද්‍රව්‍යමය සමුච්චය හෝ වර්ධන පදනම මත පමණක් බවයි.

(8) හිඟ සම්පතක් සඳහා වන තරඟයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස නගරයේ ඉඩම් පරිහරණ රටාව දැක් විය හැකි ය.

(9) සහායකයින් අතර සහ නිවැසියන් අතර සමීප හැඟීම් සහ චිත්තවේගීය සම්බන්ධතා නොමැතිකම සහයෝගීතාවයට වඩා තරඟකාරිත්වය සහ අන්‍යෝන්‍ය සූරාකෑම පෝෂණය කරයි.

(10) අපරාධ අනුපාතය ද වැඩිවේ.

(11) නාගරිකයන් අතර සමීප සම්බන්ධතා නොපැවතීම.

(12) විවිධ භූමිකාවන් සහ පෞරුෂයන් සහිත පුද්ගලයින්ගේ අන්තර් ක්‍රියාකාරිත්වය සරල පන්ති වෙනස බිඳ දමයි.

(13) නගරවාසීන් විවිධ කණ්ඩායම්වලට අයත් වන අතර මෙම කණ්ඩායම්වලට ඔවුන් දක්වන පක්ෂපාතිත්වය සමඟ බොහෝ විට ගැටෙයි. එනිසාම ඕනෑම කණ්ඩායමක සාමාජිකත්වය ලබා ගැනීම සඳහා නගරවාසියා තෝරා බේරා ගැනීම සිදු කරනු ඇත.

(15) විශාල පරිමාණ නිෂ්පාදනය විශාල අපක්ෂපාතී වෙළඳපොලක් නිෂ්පාදනය කරයි.

පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම

නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ න්‍යායාත්මක පසුබිම පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමේ දී වැදගත් වන එළඹුමක් ලෙස පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම හඳුන්වා දිය හැකිය. මෙහි දී අවධානය යොමු කර තිබෙන්නේ නගරයේ ඉඩම් භාවිතය, ඉඩම් භාවිතා කිරීමේ ඇති වෙනස්කම් සහ නාගරික අවකාශමය සංවිධානය පිළිබඳව ය. මෙම ප්‍රවේශය නාගරික මානව භූගෝල විද්‍යාඥයින් සහ නාගරික ආර්ථික

විද්‍යාඥයින්ගේ න්‍යායන් සහ ක්‍රමවේදයට බෙහෙවින් සමීපතාවක් දක්වන ලදී. ඒ අනුව අර්නස්ට් බර්ජස් සහ රොබට් එස්රා පාර්ක්ගේ අදහස්වලට යොමු වී ඇත.

අර්නස්ට් බර්ජස් (1886-1966)

ඇමෙරිකානු නාගරික සමාජ විද්‍යාඥයෙකු වන අර්නස්ට් බර්ජස් විසින් හඳුන්වා දී ඇති ඒක කේන්ද්‍රීය නාගරික කලාප න්‍යායට (Concentric Urban Zone Theory) පරිසර විද්‍යාත්මක එළඹුම ඔස්සේ වැදගත් තැනක් හිමි වේ (Burgess, 1925, පි. 47-62). බර්ජස්ට අනුව නගරය විවිධ කවවලට බෙදා ඇති අතර ඒවා කලාප ලෙස හැඳින්වේ. එම කලාප විවිධ ආකාරවලින් ක්‍රියාත්මක වේ. නගරය වර්ධනය වන විට ඉහළ පන්තියේ පදිංචිකරුවන් මධ්‍යම ව්‍යාපාරික දිස්ත්‍රික්කවලින් ඉවත් වේ. ඒ හා සමානව, මධ්‍යම පාන්තිකයන් ද ජීවත් වීමට පහසු ප්‍රදේශ සොයා ගැනීමට සුදුසු ස්ථාන කරා ගමන් කරයි. පහළ පංතියේ අය ඔවුන්ගේ රැකියා ස්ථාන අසල ජීවත් වෙති.

මෙම සිද්ධාන්තයට අනුව නගරය මධ්‍යම ව්‍යාපාර දිස්ත්‍රික්කය (Central Business District) අඩංගු හරයකින් විහිදෙන වළලු පහක් හෙවත් කේන්ද්‍රීය කව වලින් සමන්විත වේ (රූප සටහන් අංක 01 බලන්න). සෑම කවයක්ම විවිධ වර්ගයේ ඉඩම් පරිහරණයන් හා ක්‍රියාකාරකම් වලින් සංලක්ෂිත වේ. ඒවා පහත පරිදි වේ.

1) මධ්‍යම ව්‍යාපාරික දිස්ත්‍රික්කය (Central Business District).

2) සංක්‍රාන්තික කලාපය (Zone of the Transition).

3) වැඩ කරන මිනිසුන් ජීවත් වන කලාපය (Zone of Working Men's Homes).

4) ඉහළ පාන්තික පුද්ගලයින් ජීවත් වන කලාපය (Residential Zone).

5) සචලතාවයට පත්වන පුද්ගලයින් ජීවත් වන කලාපය හෙවත් උපනාගරික කලාපය (Commuters Zone).

රූප සටහන් අංක-4.2 : Ernest Burgess ගේ ඒක කේන්ද්‍රීය නාගරික කලාප

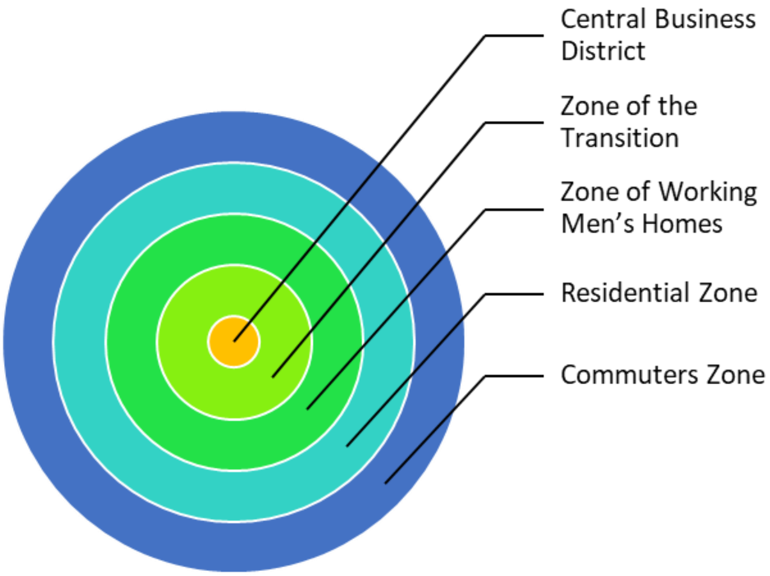

(1) මධ්‍යම ව්‍යාපාරික දිස්ත්‍රික්කය: එය පළමු හා වඩාත්ම වැදගත් අභ්‍යන්තර කලාපයයි. නගරයේ වැදගත්ම ස්ථානය මෙය වන අතර වාණිජ, සමාජ, ප්‍රවාහන, සිවිල් ජීවිත ක්‍රියාකාරකම් මුළු දවස පුරාම මෙහි ආරම්භ වී අවසන් වේ. මෙහි වැදගත් සාප්පු, දෙපාර්තමේන්තු, වෙළඳසැල්, කාර්යාල, සමාජ ශාලා, බැංකු, හෝටල්, කුලී නිවාස, සිනමාහල්, කෞතුකාගාර සහ පරිපාලන ගොඩනැගිලි තිබේ. මෙම කලාපය විවිධ දෛනික කාර්යයන් ඉටු කරන අතර එය ඉතා වැදගත් රැකියා ස්ථානයකි. බොහෝ අය විවිධ කාර්යයන් සඳහා මෙම ස්ථානයට පැමිණේ.

රූප සටහන් අංක-4.3: ටොරොන්ටෝ හි මධ්‍යම ව්‍යාපාරික දිස්ත්‍රික්කය

මූලාශ්‍රය:https://socialsci.libretexts.org වෙබ් අඩවිය

(2) සංක්‍රාන්තික කලාපය: මෙම කලාපය සැමවිටම වෙනස් වේ. මෙම කලාපය තුළ ව්‍යාපාර සහ කර්මාන්ත ස්ථාන පුළුල් වේ. එබැවින් මෙම කලාපය නේවාසික පිරිහීමක් ලෙස හැඳින්වේ. මෙම කලාපය සංක්‍රමණය වෙමින් පවතින්නේ ව්‍යාපාරික සංවිධාන, කුඩා කර්මාන්ත, කුඩා නිවාස සහ කුලී නිවැසියන්ට වැඩි මිලක් ගෙවා ඔවුන්ගේ සාප්පු හා කාර්යාල ස්ථාපිත කරන බැවිනි.

(3) වැඩ කරන මිනිසුන් ජීවත් වන කලාපය: මෙම කලාපයේ පදිංචිකරුවන්ට මුළු නගරය තුළටම පහසුවෙන් ප්‍රවේශ විය හැකිය. නිල් කරපටි රැකියා කරන්නන් බොහොමයක් මෙම කලාපයේ පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට ජීවත් වේ. මෙම කලාපයේ මහල් නිවාස, බහු පවුල් නිවාස සහ තරමක් අඩු පැරණි හා අබලන් වූ කුඩා පෞද්ගලික නිවාස අඩංගු වේ. අනෙකුත් කලාපීය කම්කරුවන් හා සසඳන විට කම්කරුවන් සමාජ ආර්ථික පරිමාණයන්ගෙන් සෑහීමකට පත්වේ.

(4) ඉහළ පාන්තික පුද්ගලයින් ජීවත් වන කලාපය: මෙම කලාපය තුළ පුද්ගලික නිවාස විශාල ප්‍රමාණයක් ඇත. සාමාන්‍ය මිනිසුන්ට ලබා ගත නොහැකි නිවාසවල මිල ඉතා ඉහළ ය. නමුත් පොදුවේ ගත් කල වෘත්තීය පුද්ගලයින්, ධනවත් කුඩා ව්‍යාපාරිකයින්, නීතිඥයින්, වෛද්‍යවරුන්, කළමනාකරුවන් සහ විවිධ ආකාරයේ සුදු කරපටිකරුවන් ජීවත් වේ.

(5) සචලතාවයට පත්වන පුද්ගලයින් ජීවත් වන කලාපය හෙවත් උපනාගරික කලාපය: මෙම කලාපයේ ජනතාව තදාසන්න ප්‍රදේශවල වෙසෙති. දිනපතා ඔවුන් නිවසේ සිට කාර්යාල සහ සේවා ස්ථාන වෙත ගමන් කරයි. ඒ සඳහා දුම්රිය හෝ වෙනත් වේගයෙන් ගමන් කරන ප්‍රවාහන ක්‍රම භාවිතා කරයි. මෙම කලාපයේ අඛණ්ඩ පැවැත්ම සඳහා කාර්යක්ෂම හා වේගයෙන් ගමන් කරන ප්‍රවාහන මාධ්‍යයක් පැවතිය යුතුය. එක් දිගු දුර ස්ථානයක සිට තවත් දිගු දුර ස්ථානයකට සංචාරකයින්ගේ අවශ්‍යතා සපුරාලීම සඳහා ධාවන පථ හා මාර්ග සමඟ සාප්පු හා හෝටල් පවතින බව බර්ජස් තවදුරටත් පැහැදිලි කරයි. පොදු ප්‍රවාහනය මෙන්ම පෞද්ගලික ප්‍රවාහනය ද කඳුකර, ගංගා, පාලම්, උමං මාර්ග, ගුවන් පාලම් හරහා වැඩ කරන ස්ථාන කරා ළඟා විය හැකිය. මේ අනුව මෙම කලාපය රවුමක නොතිබිය හැකිය. සමහර සුදුසු දිශාවන්ට සමාන්තරව එය වර්ධනය විය හැකිය. උදාහරණයක් ලෙස මුම්බායි සහ බැංගලෝර් හී කාර්යාල සහ ව්‍යාපාරික සංවිධාන නගර සීමාවෙන් ඔබ්බට විහිදේ. වර්ධනය පාලනය නොකළහොත් යටිතල පහසුකම් නොමැතිකම වැනි විවිධ ගැටලුවලට නගරය මුහුණ දෙයි. එබැවින් ඒ පිළිබඳ සැලකිලිමත් වීම රජයන්ගේ වගකීම බවට පත්වේ.

සමස්තයක් ලෙස මෙම න්‍යාය තුළ ප්‍රධාන වශයෙන් සංකල්ප තුනක් ගෙන සිය අදහස ඉදිරිපත් කිරීමට බර්ජස් කටයුතු කර ඇත (Burgess, 1925, පි. 47-62). එම සංකල්ප නම්,

1. ආක්‍රමණය - Invasion
2. උරුමය - Succession
3. සමතුලිතතාවය / සමබරතාවය - Equilibrium

නගරයේ තිබෙන්නාවූ විශේෂිත ප්‍රදේශවල හුදකලාව වෙන්වී ජීවත්වීමට බලපාන සාධක පිළිබඳව ඔහු අධ්‍යයනය කර ඇත. Burgess බොහෝ විට නිරීක්ෂණය කළේ CDB කලාපය වෙතින් ඇති දුර හා ජනාවාස ප්‍රදේශයේ ධනය අතර සහසම්බන්ධතාවයක් ඇති බවය. තවදුරටත් ඔහු පවසන්නේ කර්මාන්තශාලා පිහිටා තිබෙන කලාපයේ සහ සංක්‍රාන්තික කලාපය තුළ බොහෝ විට ජීවත් වන්නේ නාගරික දුගීන් බවය. ධනවතුන් බොහෝ විට තෝරා ගනු ලබන්නේ

අභ්‍යාන්තර නගර නොව (Inner City) උසස් පාන්තික ජනතාව ජීවත් වන 4 සහ 5 වෙනි කලාපයන් වේ. කිසියම් නගරයක එහි සිටින ජනගහනය වර්ධනය වන විට ආක්‍රමනය සහ උරුමය යන ක්‍රියාවන්හී ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මධ්‍යම පාන්තික උප නගර ලෙසත් සංක්‍රාන්තික කලාපය දුගී ජනතාව ජීවත් වන ප්‍රදේශය ලෙසත් බණ්ඩනය වන බව ඔහු පවසයි.

රොබට් එස්රා පාර්ක් (1894-1944)

1915 දී පාක් එක්සත් ජනපදයේ පළමු නාගරික අධ්‍යයන දෙපාර්තමේන්තුවට සම්බන්ධ විය. නාගරික කාරණා කෙරෙහි ඔහු දක්වන උනන්දුව යුරෝපීය හා ඇමෙරිකානු මූලයන් දෙකම පැවතිනී. Lincoln Steffens විසින් 1904 දී රචිත "The Shame of the Cities" කෘතිය ඔහුට තදින්ම බලපෑවේ නූතන නගරයේ ව්‍යාධිය සෑම කෙනෙකුගේම වගකීම බව යෝජනා කළ ග්‍රන්ථයක් නිසාවෙනි. මානව විද්‍යාඥයින් වෙනත් සංස්කෘතීන් අධ්‍යයනය කළ ආකාරයටම නාගරික පර්යේෂණ විනයගරුක නිරීක්ෂණ මගින් සිදු කළ යුතු යැයි ඔහු තර්ක කළේය. දෙවනුව, ඔහු නගරය අභ්‍යන්තර ක්‍රියාවලීන් හා බැඳී ඇති සුවිශේෂී සංඝටක කොටස් සහිත සමාජ ජීවියෙකු ලෙස පිළිගත්තේ ය. එහි ජනගහනය, විධිමත් ආයතන හා සාමාන්‍ය කාණ්ඩගත කිරීමකට නැඹුරු විය. ඔහු අති කළබලකාරී නාගරික පරිසරයක් තුළ සමාජ පර්යාය ඇති වන්නේ කෙසේ ද යන්න විමර්ශනය කිරීම සිදු කරන ලදී. පාක් "නගරය වනාහී ගොඩනගන ලද පරිසරයකි" යනුවෙන් නිර්වචනය කර ඇත (Park, 1967, පි. 1).

ඒ අනුව පැහැදිලි වන්නේ නගරයක් තුළ ගොඩනගන පරිසරය තුළ ජීවත් වන මිනිසුන් අතර සක්‍රීය ක්‍රියාවලියක් සිදුවන බවය. එම සක්‍රීය ක්‍රියාවලිය තුළ මිනිසුන් අතර ඇති සමාජ සම්බන්ධතා නගරය තේරුම් ගැනීමේ දී ඉතා වැදගත් වේ. ඒ අනුව ඔහු පවසන්නේ නගරයට ආවේණිකවූ සංස්කෘතියක් පවතින බවත් නගරය වනාහී භූ ගෝලීය ඒකකයක් ලෙස දක්වා ඇත. නගරය පරිසරවේදීමය ඒකකයක් සේම ආර්ථික ඒකකයක් ද වේ. නගරයක ගොඩනැගී ඇති ආර්ථික සංවිධානයේ මුලික පදනම වන්නේ ශ්‍රම විභජනයයි. මෙසේ නගරයේ ව්‍යුහය හඳුනා ගැනීමට හා දක්නට ඇති සාධක දෙකක් ලෙස විශාලත්වය සහ සංකීර්ණත්වය වැනි සාධක දෘශ්‍යමානව ඇති බව පාර්ක් පවසයි.

ඔහු අවධාරණය කරනු ලබන්නේ නගරයට ආවේණික ජීවිතයක් පවතින බවත් ඒ නාගරික ජීවිතය සකස් වී තිබෙන්නේ එහි තිබෙන්නාවූ මූලික ලක්ෂණ දෙකක් මතය වබ දක්වයි (Park, 1967, පි. 4). එනම්,

1. ඕනෑම නගරයක භෞතික ව්‍යුහයක් පැවතීම

2. නගරයේ පවතින සදාචාර පර්යාව

එමගින් ඔහු විසින් නගරය හඳුනා ගැනීමට යෝජනා කිහිපයක් ඉදිරිපත් කර ඇත. නගරයක තිබෙන්නාවූ කාර්මික සංවිධානය හා ඒවායේ කෘත්‍යයන්, අරමුණු සහ ඒවා තුළින් ගොඩනැගී තිබෙන වෘත්තීමය පන්තීන් නගරය තුළ තිබෙන්නා වූ වෙළඳපොළවල්, නගරයක පවතින ද්වීතික සම්බන්ධතා සහ නගරය තුළ පවත්නා සමාජ පාලන ආයතන යනාදීය තුළින් නාගරික පරිසරයක් තුළ ජීවත්වෙන පුද්ගලයින්ගේ උද්යෝගය හා නිර්මාණශීලීතාවය දැකීමෙන් පාර්ක් නගරය අධ්‍යයනය කළා සේම එයින් ඔහු නගරය තුළ තිබෙන්නාවූ විචිත්‍රත්වයෙන් මුසපත්ව සිටියා ය.

පාර්ක් නූතන නගරයේ වාණිජ ව්‍යුහයක් දුටුවේය. එහි පැවැත්මට හේතු වූයේ වෙළඳපොළ ය. යුරෝපීය නාගරිකයන් මෙන් නූතන නාගරික ජීවිතය කාර්මික තරඟකාරිත්වය මත පදනම් වූ ශ්‍රමයේ සංකීර්ණ බෙදීමක් මඟින් සංලක්ෂිත බව ඔහු විශ්වාස කළේය. මෙම වෙළඳපොළ ආධිපත්‍යය වඩාත් සාම්ප්‍රදායික ජීවන රටාවන් අඛණ්ඩව බාදනය වීමට හේතු වනු ඇතැයි පාක් විශ්වාස කළේය. පවුල් සබඳතා, ප්‍රාදේශීය සංගම්, කුලය සහ තත්ත්වය පිළිබඳ අතීත අවධාරණය අනිවාර්යයෙන්ම වෘත්තීය හා වෘත්තීය අවශ්‍යතා මත පදනම් වූ සමාජ පද්ධතියකට යටත් වනු ඇති බව ඔහු විසින් පිළි ගන්නා ලදී.

පාර්ක් නගරය විධිමත් ව්‍යුහයන්ගෙන් වැඩි වැඩියෙන් සංලක්ෂිත බව වටහා ගත් අතර එය මහා පරිමාණ නිලධරයන් විසින් වඩාත් හොඳින් නිදර්ශනය කරයි. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් මිනිසුන් එදිනෙදා ජීවිතය ඓතිහාසිකව සංවිධානය කර ඇති වඩාත් "අවිධිමත්" මාධ්‍යයන්හි ස්ථානයට පත්වනු ඇත. පොලීසිය සහ උසාවි වැනි නිලධරයන් සහ පුණ්‍යාධාර හා සුභසාධන ඒජන්සි නාගරික පසුබිම තුළ වැඩි වැඩියෙන් කාර්යයන් ඉටු කරනු ඇත. ඒ හා සමානව දේශපාලනය

වඩාත් විධිමත් ස්වරූපයක් වර්ධනය කරනු ඇත. ඒ නිසා සංකීර්ණ නගරයක ක්‍රියාකාරිත්වයේ ඇති සියලු ගැටලු තේරුම් ගැනීමට නගර වැසියාට නොහැකි වනු ඇත.

ගමේ තොරතුරු ගලා එන්නේ මුහුණට මුහුණලා ඇති වාචික ජාලය මත වේ. ඒ වෙනුවට නගරයේ භාවිත වන්නේ ජනමාධ්‍ය මත යැපීමෙන් ප්‍රතිස්ථාපනය වේ. තොරතුරු වැඩි වැඩියෙන් අපක්ෂපාතීව හා පුරුද්දක් ලෙස තොරතුරු පාරිභෝගිකයින් විශාල පිරිසකට දිනපතා දැනුම් දෙනු ඇත. මේ සඳහා පුවත්පත, ගුවන් විදුලිය සහ රූපවාහිනී යොදා ගන්නා ලදී.

සමාජ ප්‍රතිසංස්කරණවාදියෙකු ලෙස පාර්ක් විසින් නූතන නගරය ගැටලුව මත ගැටලුව හෙළි කළ බව හඳුනා ගත්තේය. නගරයේ නිදහස සහ ඉවසීම සඳහා ඇති හැකියාව ලෙස ඔහු දුටු දෙයින් ඔහු පුදුමයට පත් විය. පාක් හට නගර තේරුම් ගැනීමට වඩා බොහෝ දේ කිරීමට අවශ්‍ය විය. එනිසා මිනිස් සමාජ ජීවිතය හැඩගස්වා ඇති සියලු බලවේගයන් වටහා ගැනීමට පාක් හට අවශ්‍ය විය. එය සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා ඔහු සිය රසායනාගාරය ලෙස නගර භාවිතා කළේ ය.

පාර්ක් නාගරික ඉඩම් පරිහරණය පිළිබඳ ආර්ථික න්‍යාය සංලක්ෂිත තරඟකාරිත්වය පිළිබඳ එකම උපකල්පන ඉදිරිපත් කරමින් සිටියේය. කෙසේ වෙතත්, පාර්ක් තරඟකාරීත්වයේ පැහැදිලි සමාජ අංගයක් දුටුවේය. මිනිසුන් හුදෙක් ආර්ථික වාසි සඳහා පමණක් නොව බලය සඳහා ද, උද්‍යාන, වීදි සහ ජනවාර්ගික දිස්ත්‍රික්ක පාලනය කිරීම සහ කීර්තිය සඳහා ද වඩාත් ගෞරවනීය අසල්වැසි ප්‍රදේශයක ජීවත් වීමට හෝ විලාසිතාමය ව්‍යාපාරික ලිපිනයක් ලබා ගැනීමට ද තරඟ කළහ.

20 වන සියවසේ මුල් භාගයේ චිකාගෝ හි ජීවත් වූවන් නිරීක්ෂණය කළ පාක්, මහා පරිමාණ ජනගහන ව්‍යාපාර නාගරික සංවර්ධනයට දැඩි ලෙස බලපා ඇති බව ඔහුට ඒත්තු ගියේය. 19 වන සියවසේ අගභාගයේ සහ 20 වන සියවසේ මුල් භාගයේ වැඩෙන ඇමෙරිකානු නගරවලට පැමිණි බොහෝ සංක්‍රමණිකයින්ට අඩු අධ්‍යාපනයක්, විකිණීමේ කුසලතා කිහිපයක් සහ දුප්පතුන් විය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඔවුන් නගර මධ්‍යයට පැමිණ කර්මාන්තශාලාවල අඩු වැටුප් සහිත රැකියා ලබා ගත් අතර ජනාකීර්ණ නිවාසවල ජීවත් වීමට ඔවුන්ට සිදුවිය. කාලයත්

සමඟ බොහෝ සංක්‍රමණිකයන් දක්ෂ ලෙස මුදල් ඉපැයූ අතර වඩා හොඳ නිවාස කරා ගියහ. ඔවුන් එසේ කටයුතු කරන විට ඔවුන්ගේ මුල් නිවාස ඊළඟ දුප්පත් කණ්ඩායමට නගරයට ඇතුළු වීමට මාර්ගයක් බවට පත් විය. චිකාගෝ සමාජ විද්‍යාඥයින් එවැනි ජනගහන ව්‍යාපාර "ආක්‍රමණය හා අනුප්‍රාප්තිය" ලෙස හැඳින්වීය. පාර්ක් සඳහන් කර සිටියේ ස්ථානීය නගර පර්යේෂණය නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ අනිවාර්ය අංගයක් වන අතර එමගින් නාගරික පරිසරයේ මතුපිට හැඟීම් පසුපස යාම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සපයන බවයි.

නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ රැඩිකල් දෘෂ්ටිකෝණය

1960 දශකයේ මැද භාගය වන විට පාරිසරික හා ප්‍රජා අධ්‍යයන සම්ප්‍රදායන් වැඩි වැඩියෙන් විවේචනයට ලක් විය. ඔවුන්ගේ මව් පරමාදර්ශය, ව්‍යුහාත්මක ක්‍රියාකාරීත්වය ද මූලික වශයෙන් වේගවත් සමාජ වෙනසක් හා ගැටුම් පැහැදිලි කිරීමට නොහැකි වූ ගතානුගතික න්‍යායන් විය (Sltattery, 1985, පි. 30). නාගරික අසමානතාවය ස්වාභාවික යැයි ඔවුන් නිරූපණය කිරීම සමහර කණ්ඩායම්වලට ඔවුන්ගේ අභිමතය පරිදි නගරය හෝ ගම පවත්වාගෙන යාමේ බලය නොසලකා හැරියා පමණක් නොව එය සාධාරණීකරණය කිරීමට ද උපකාරී විය. මෙම රාමුවල මාර්ගෝපදේශ යටතේ නාගරික හා ග්‍රාමීය සමාජ විද්‍යාව ශාස්ත්‍රීය පසුබිමකට භාජනය විය.

1960 දශකයේ අගභාගයේදී ඇමරිකාවේ සහ බටහිර යුරෝපයේ නගර පුපුරා ගියේ ය. ඇමෙරිකාවේ කළු ජාතිකයන් Harlem, Watts සහ Detroit හි මුඩුක්කු පරිසරයන් කෙරෙහි ඇමෙරිකානු සිහිනය පිළිබඳ ඔවුන්ගේ කෝපය හා කලකිරීම ඇති කළ විට ඒවා විනාශයේ, ප්‍රචණ්ඩත්වයේ සහ කැරැල්ලේ දර්ශන බවට පත්විය. ඔවුන් වටා ඇති දුප්පත්කම සහ වර්ගවාදය විසඳීමට ඉතිරිව ඇති එකම මාර්ගය ලෙස ඔවුන් කළු බලය වෙත හැරුණි. බටහිර ශිෂ්ටාචාරයේ බටහිර නගරවල භෞතික, සමාජීය හා සදාචාරාත්මකව බිඳී යන බවක් පෙනෙන්නට තිබුණි. ඒ අනුව පශ්චාත්-යුද සම්මුතිය ගැටුම් හා ගැටුම් දේශපාලනයට මග පෑදූ බවක් පෙනෙන්නට තිබුණි (Sltattery, 1985, පි. 30-31).

මේ අවස්ථාවේ දී සමාජ විද්‍යාඥයින්, නාගරික සමාජ විද්‍යාඥයින් මාක්ස් සහ වෙබර් වෙත හැරී ඇත. එයට හේතුවී ඇත්තේ පාරිසරික හා ප්‍රජා සම්ප්‍රදායන්ට එවැනි ගැටුම් පැහැදිලි කළ නොහැකි වීම ය. එය නව සමාජ විද්‍යාවෙන් එකක්

බවට පත් වූ අතර එහි ශ්‍රේණිගත කිරීම්වලට ආකර්ෂණය වූයේ දක්ෂ හා වඩාත්ම විවේචනාත්මක නැගී ඒම වේ. කෙසේ වෙතත් එවැනි සුසමාදර්ශී විප්ලවයක් එහි ගැටළු වලින් තොර විය. මාක්ස් සහ වෙබර් යන දෙදෙනාම වෙනම නාගරික සමාජ විද්‍යාවක් පිළිබඳ අදහස ප්‍රතික්ෂේප කර තිබුණි. ඔවුන් නගරය දුටුවේ හුදෙක් ධනවාදයේ ප්‍රකාශනයක් ලෙස ය. එවැනි ආරම්භක පියවරුන්ගෙන් විශේෂයෙන් නාගරික න්‍යායන් නොමැති විට මෙම නව සමාජ විද්‍යාඥයින්ට තමන්ගේම දෑ වර්ධනය කර ගැනීමට සිදු විය. ඒ අනුව නව වෙබෙරියානු සම්ප්‍රදාය බිහි වූයේ බ්‍රිතාන්‍යයේ ය; 1968 විප්ලවයෙන් පසුව ප්‍රංශයේ නව මාක්ස්වාදීන් බිහි විම සිදු වූ අතර පසුව බ්‍රිතාන්‍යයට සහ ඇමරිකාවට ව්‍යාප්ත විය.

නව - වෙබෙරියානුවන්

නව-වෙබෙරියානු රැඩිකල් ප්‍රවේශය ආරම්භ වූයේ 1967 දී ජෝන් රෙක්ස් (John Rex) සහ රොබට් මුවර් (Robert Moore) ගේ Race, Community and Conflict ග්‍රන්ථය ප්‍රකාශ කිරීමෙනී (Sltattery, 1985, පි. 31). විශේෂයෙන් කළු කණ්ඩායම් ප්‍රධාන නගරවල අඳුරු කලාපවල නැඹුරු වීමට හේතුව පැහැදිලි කිරීමට ය. එවැනි වෙන් කිරීම අඩු ආදායම් සහ වාර්ගික වෙනස්කම් කිරීම්වල ප්‍රතිඵලයක් පමණක් නොව නාගරික නිවාස වෙළඳපොළේ නීතිරීති හා නියාමනය ක්‍රියාත්මක වූ ආකාරයෙහි ප්‍රතිඵලයක් බව ඔවුහු තර්ක කළහ. කළු ජාතිකයින්ට ආරක්ෂිත රැකියාවක් නොමැති නිසා ඔවුන්ගේ නිවෙස්වලට උකස් ලබා නොදුනි. ඔවුන් ප්‍රාදේශීයව දීර්ඝ කාලයක් ජීවත් නොවූ හෙයින් ඔවුන්ට සභා නිවාස ලැයිස්තුවට ඇතුළත් වීමට නොහැකි විය. එබැවින් රෙක්ස් සහ මූවර් නාගරික සමාජයේ ප්‍රධාන සාධකයක් ලෙස නිවාස පන්ති පිළිබඳ අදහස යෝජනා කළහ. නිවාස පන්තියක සාමාජිකත්වය මිනිසෙකුගේ සංගම්, ඔහුගේ උනන්දුව, ඔහුගේ ජීවන රටාව සහ නාගරික සමාජ ව්‍යුහය තුළ ඔහුගේ ස්ථාවරය තීරණය කිරීමේ දී ඉතා වැදගත් වේ. සංක්‍රාන්ති කලාපය පිළිබඳ බර්ජස්ගේ සංකල්පය භාවිතා කරමින් රෙක්ස් සහ මුවර් කියා සිටියේ නිවාස බෙදා හරිනු ලැබුවේ වෙළඳපල බලවේගයන් විසින් නොව විවිධ නිවාස පන්ති අතර ඇති වූ පන්ති අරගලය මඟින් බව දක්වන ලදී (Sltattery, 1985, පි. 32). සමාජ පංතියක් සාමාන්‍යයෙන් රැකියාව මත පදනම් වී ඇති අතර ඔවුන්ගේ විශ්ලේෂණයේ නිවාස පන්තියක්

පදනම් වූයේ ගොඩනැගිලි සමිතිවල (පෞද්ගලික නිවාස වෙළඳපොලේ) හෝ පළාත් පාලන ආයතනයේ (පොදු නිවාස) නීති රීති සපුරාලීමට කණ්ඩායමකට ඇති හැකියාව මත ය. උදාහරණයක් ලෙස මධ්‍යම පංතියට කම්කරු පන්තියට වඩා උකසක් ලබා ගැනීම පහසු වන අතර දක්ෂ කම්කරු පන්තියට නුපුහුණු අයට වඩා හොඳ සහා වතුයායකට පිවිසීම පහසු වේ. රෙක්ස් සහ මුවර් මුලින් නිවාස පන්ති 5 ක් හඳුනාගත් නමුත් පසුව මෙය 7 දක්වා දීර්ඝ කළහ (Sltattery, 1985, පි. 32).

1. බොහෝ දෙනෙකු සොයන ආකාරයේ ප්‍රදේශවල විශාල නිවෙස්වල සම්පූර්ණ අයිතිය ඇති අය

2. බොහෝ දෙනෙකු සොයන ආකාරයේ ප්‍රදේශවල සම්පූර්ණ නිවෙස්වලට “හිමිකම් කියන” උකස් මුදල් ගෙවන්නන්

3. ප්‍රාදේශීය පාලන ආයතන විසින් ගොඩනගන ලද නිවෙස්වල වෙසෙන ප්‍රාදේශීය පාලන ආයතනවලට අයත් කුලී නිවැසියන්

4. කඩා බිඳ දැමීමට නියමිත මුඩුක්කු නිවාසවල වෙසෙන ප්‍රාදේශීය පාලන ආයතනවලට අයත් කුලී නිවැසියන්

5. පෞද්ගලික නිවාස හිමිකරුවන්ගේ නිවෙස්වල කුලීයට සිටින අය

6. නැවත ගෙවීම් සිදු කිරීම සඳහා මුදල් උපයා ගැනිමේ අරමුණින් වාසය කිරීමේ අවස්ථාව සලසා දීමට සිදුවන නිවෙස් අයිතිකරුවන්

7. කාමරවල නවාතැන්කරුවන්

පාර්ක් සහ බර්ජස් මෙන් රෙක්ස් සහ මුවර් ද නගරයේ අඛණ්ඩ වර්ධනය එක්තරා ආකාරයක නාගරික පිම්මක් ලෙස දුටුවේ ය. සියලු පංති තදාසන්න ප්‍රදේශවල නිවාසයක පරමාදර්ශය සාක්ෂාත් කර ගැනීමට උත්සාහ කළ බැවින් ගොඩනැගිලි සමිති හා නිවාස දෙපාර්තමේන්තු විසින් නොසලකා හරින ලදී. සංක්‍රමණිකයින්ට තමන්ගේම නිවසක් හිමි කර ගත හැකි එකම ක්‍රමය වන්නේ ඉහළ පොලී අනුපාතයකට නිවසක් මිලට ගෙන කාමර කුලීයට ලබා දීමයි. එවැනි බහු වාසස්ථාන අභ්‍යන්තර නගර නිවාස තවදුරටත් පිරිහීමට තුඩු දෙන අතර එම

නිසා පළාත් පාලන ආයතනය එවැනි ඉඩම් හිමිකාරිත්වය පැතිරීම නැවැත්වීම සඳහා නව නීති සම්පාදනය කරයි. මේ අනුව කළු ප්‍රජාවන් ඔවුන්ගේ මුඩුක්කු තුළ සම්පූර්ණයෙන්ම කොටු වී සිටින අතර රෙක්ස් සහ මූවර් පුරෝකථනය කළ පරිදි මෙම ප්‍රදේශයේ වැසියන් ස්ථිරවම වෙන් කිරීමට ගන්නා ඕනෑම උත්සාහයක් සම්බන්ධ ගැටුමකට බැඳී ඇත. කිසියම් නාගරික කෝලාහලයක දී බෙදුම්වාදී ප්‍රතිපත්ති මගින් ඔවුන්ගේ තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීමට ඇති ආශාව ව්‍යර්ථ කරන දිගුකාලීන ඉරණමක් වේ. රෙක්ස් සහ මුවර් නගරය විශ්ලේෂණය කරනු ලැබුවේ පරිසරය, ප්‍රජාව සහ වෙළඳපල බලවේග වෙනුවට බලය, පංතිය සහ ගැටුම් අනුව ය. මෙම දීප්තිමත් විශ්ලේෂණය නාගරික හා වාර්ගික ගැටුම් පිළිබඳ අධ්‍යයන රැල්ලකට මඟ පෑදීය.

එවැනි වෙබෙරියානු අධ්‍යයනයන් බ්‍රිතාන්‍යයේ නව නාගරික සමාජ විද්‍යාවට පුරෝගාමී වූ නමුත් පරිභෝජන දේශපාලනය කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීමෙන් ඔවුන් නිෂ්පාදන නොසලකා හැරීමට නැඹුරු වූහ. ඔවුන් ඉදිරිපත් කළේ නූතන පන්ති ගැටුමේ දේශපාලන චිත්‍රයක් පමණි. එනිසා නව මාක්ස්වාදය වඩාත් පුළුල් විශ්ලේෂණයක් ඉදිරිපත් කළේ ය.

නව මාක්ස්වාදීන්

ප්‍රංශ මාක්ස්වාදීන් නව නාගරික සමාජ විද්‍යාව බ්‍රිතාන්‍යයට හඳුන්වා දෙනු ලැබුවේ ය. ඒ Chris Pickavance (1970) සහ Michael Harloe (1970 සහ 1981) ගේ රචනා එකතුවෙනි (Sltattery, 1985, පි. 34 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). 1960 ගණන්වල නව නාගරික විරෝධය, කළු ජාතිකයින්, කාන්තාවන්, ශිෂ්‍යයන්, කුලී නිවැසියන් සහ පරිසරවේදීන්ගේ විරෝධතා ඇතුළත් කිරීම සඳහා පන්ති ගැටුම් ඇති වුවහොත් සාම්ප්‍රදායික මාක්ස්වාදී විශ්ලේෂණයන් පුළුල් කිරීමට නව මාක්ස්වාදය උත්සාහ කළේය. එය දියුණු ධනවාදී සමාජයන්හි රාජ්‍යයේ සහ නගරයේ කාර්යභාරය කෙරෙහි අවධානය යොමු කළ අතර එය දේශපාලන ආර්ථිකය යනුවෙන් හැඳින්වෙන ආර්ථික, දේශපාලන හා සමාජ අර්ථකථන ඒකාබද්ධ කරමින් අන්තර් විනයානුකූල ප්‍රවේශයක් ප්‍රවර්ධනය කළේය. කෙසේ වෙතත් එවැනි රාමුවක් ප්‍රධාන මාර්ග තුනක් ඔස්සේ වර්ධනය විය (Sltattery, 1985, පි. 34).

(1) සමස්තයක් වශයෙන් නාගරික පරිසරය කෙරෙහි විශේෂයෙන් අවධානය යොමු කළ විශ්ලේෂණයන්,

(2) මාක්ස් සහ එංගල්ස් වැනි අය හුදෙක් සංකේන්ද්‍රණය වී ඇති හෝ නිවාස හා දේපළ සංවර්ධනය වැනි නිශ්චිත නාගරික ගැටළු විශ්ලේෂණය කිරීම.

(3) ලෝක දෘෂ්ටිකෝණයකින් ගත් විශ්ලේෂණයන් සහ ජාත්‍යන්තර ධනවාදය සැකසෙන දිගු පරායත්තතාව සහ සූරාකෑමේ දාමයේ තීරණාත්මක සම්බන්ධකය ලෙස නගරය දුටුවේය.

නව නාගරික මාක්ස්වාදයේ ප්‍රමුඛයා වූයේ මැනුවෙල් කැස්ටෙල්ස් (Manuel Castells) ය. ඔහුගේ Urban Question (1977) කෘතිය හරහා නව විද්‍යාත්මක නාගරික සමාජ විද්‍යාවක් සඳහා අඩිතාලම දැමීමට කැස්ටල්ස් උත්සාහ කළේය (Sltattery, 1985, පි. 35 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). ධනවාදී ක්‍රමයට මූලික වශයෙන් අභියෝග කිරීමට අපොහොසත් වූ නිසා ඔහු පෙර පැවති න්‍යායන් බැහැර කළේය. දුප්පත්කම හෝ අපරාධ වැනි සමාජ ගැටලු කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීමෙන් එවැනි ධනේශ්වර විශ්ලේෂණයන් මගින් වින්දිතයින්ට, පරිසරයට හෝ නාගරික කළමනාකරුවන්ට දොස් පැවරීමට නැඹුරු විය. නමුත් සැබෑ හේතුව ධනේශ්වර ක්‍රමය සහ එහි ලාභය සඳහා වන නිර්දය ලුහුබැඳීම දුප්පත්කම සහ අහිමි වීම හුදෙක් සමාජ ගැටලු ලෙසත් ඒ සඳහා හැකි විසඳුම් යෝජනා කිරීමෙන් එවැනි විශ්ලේෂණයන් ධනවාදය ශක්තිමත් කිරීමටත්, නීත්‍යානුකූල කිරීමටත් උපකාරී විය. ඔහු තර්ක කළේ නව නාගරික විරෝධතා කම්කරුවන්ගේ හා සේවා යෝජකයාගේ සාම්ප්‍රදායික ඒවා නොවන බවයි. මන්ද යත් නවීන කර්මාන්තශාලාව තවදුරටත් නගරයේ පිහිටා නැති අතර ඉන් පිටත පිහිටා ඇත. නූතන ධනවාදය යනු ඇතැම් ලෝක නගරවල මූලස්ථානය සහිත බහුජාතික සමාගම් විසින් දේශීයව නොව ජාත්‍යන්තරව පාලනය කරනු ලබන ලෝක පද්ධතියකි.

කැස්ටෙල්ස් සාමූහික පරිභෝජනය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ අප සියලු දෙනා විසින් සාමූහිකව පරිභෝජනය කරනු ලබන සෞඛ්‍ය, නිවාස, අධ්‍යාපනය,

ප්‍රවාහන හා විවේකය වැනි නූතන සුභසාධන රාජ්‍ය විසින් සපයනු ලබන භාණ්ඩ හා සේවා ය. මාක්ස්වාදීන් තර්ක කරන්නේ නූතන ධනවාදී රාජ්‍යය නූතන කම්කරුවා සෞඛ්‍ය, නවාතැන් හා විවේකයෙන් පමණක් නොව, ධනවාදයෙන් ද්‍රව්‍යමය වශයෙන් සැහීමකට පත්වන බව සහතික කිරීම සඳහා කාර්යක්ෂම "ශ්‍රම ප්‍රතිනිෂ්පාදනය" සහතික කිරීමේ මාධ්‍යයක් ලෙස ය. මේ අනුව ඔහු ධනවාදයේ ආවේනික අසමානතාවන්ට කාර්යක්ෂමව, කලාතුරකින් අභියෝග කිරීමට හෝ ප්‍රශ්න කිරීමට නොව එය සාධාරණ හා යුක්ති සහගත යැයි පිළිගනී. එබැවින් සුභසාධනය යනු ද්‍රව්‍යමය හා දෘෂ්ටිවාදාත්මක වශයෙන් පන්ති පාලනයකි. එවැනි භාණ්ඩ හා සේවා ප්‍රධාන වශයෙන් නගරවල බෙදා හරිනු ලබන්නේ පළාත් පාලන ආයතන හරහා වන අතර ජනගහනයෙන් වැඩි ප්‍රමාණයක් ජීවත් වන්නේ මෙහිදී ය (Sltattery, 1985, පි. 35).

නාගරික සැළැස්ම අනුව ලාභ ඉපැයීමට හිතකර නාගරික පරිසරයක් නිර්මාණය කිරීම සඳහා පළාත් පාලන ආයතන විසින් නගර සැලසුම් කිරීම සහ වෙනත් පාලනයන් භාවිතා කරන ආකාරය ගැන සඳහන් වේ. එය පෞද්ගලික ව්‍යවසායයට අත්‍යවශ්‍ය වන මාර්ග, සන්නිවේදනය සහ ගොඩනැගිලි -ආර්ථික යටිතල ව්‍යුහයක් ගොඩනඟයි. එවැනි නාගරික සැළැස්ම පන්ති පාලනයේ එක් ආකාරයක් වන අතර සභා නිවාස ගොඩනැගීම පාලනය කිරීමෙන් කම්කරු පන්තිය ජීවත් වන්නේ කොතැනද යන්න තීරණය කරයි.

කැස්ටෙල්ස් ධනවාදී සමාජයක රජය දුටුවේ මහජන යහපත ප්‍රවර්ධනය කරන්නෙකු ලෙස නොව පන්ති පාලනය කිරීමේ මෙවලමක් ලෙස ය. ඔහු විශ්වාස කළේ නූතන රාජ්‍යය ධනේශ්වරය විසින් සෘජුවම පවත්වාගෙන නොයන නමුත් යම් ස්වාධීනත්වයක් හෝ සාපේක්ෂ ස්වයං පාලනයක් ඇති බවය. ධනවාදයේ දිගුකාලීන අවශ්‍යතා නොපෙන්වා ආරක්ෂා කර ගැනීමටත් ප්‍රාග්ධනයේ විවිධ කොටස් (ව්‍යාපාරිකයා, මූල්‍යකරුවන්, දේපල සංවර්ධකයින් යනාදිය) එකට තබා ගැනීමටත් නිර්ධන පංතිය බෙදීමටත් මෙය ඉඩ දෙයි (Sltattery, 1985, පි. 35-36).

කෙසේ වෙතත් 1960 හා 1970 දශකයේ අගභාගයේ දී බටහිර සමාජයන් විශාල ආර්ථික අර්බුදයකට මුහුණ දුන්නේ ය. ලාභ පහත වැටීම සහ බංකොලොත්භාවය හා විරැකියාව විශාල ලෙස ඉහළ යාම; එමඟින් නාගරික අර්බුදයක් ඇති විය.

විරැකියාව වර්ධනය වීමත් සමඟ සුභසාධනය සහ පරිසරය පිරිහී ගියේය. කැස්ටෙල්ස් විශ්වාස කළ පරිදි වැඩි වැඩියෙන් විරෝධතා කණ්ඩායම් බිහි විය. ඔහු නාගරික ක්‍රමය ධනවාදයෙන් වෙන් කොට සැලකූ නමුත් එයට ද යම් ස්වාධීනත්වයක් ඇති බවට තර්ක කළේය. එබැවින් එවැනි නාගරික විරෝධතා පූර්ණ ''සමාජ ව්‍යාපාර'' බවට ඒකාබද්ධ කළ හැකි නම් වීදිවල ඇති එවැනි බලය බටහිර ධනවාදය අභ්‍යන්තරයෙන් බිඳ වැටෙනු ඇති බවට නාගරික අර්බුදයක් ඇති කළ හැකි බව ඔහු විශ්වාස කළේය. නාගරික අර්බුදය නාගරික විප්ලවයක් බවට පත්වේවිද? යැයි ඔහු සිතුවේ ය (Sltattery, 1985, පි. 37).

සමකාලීන න්‍යාය: ගෝලීය නගර සංකල්පය

ගෝලීය ලෝකයේ ප්‍රමුඛ නාගරික න්‍යායාචාර්යවරියක් වන Sassen (1991) සමකාලීන ලෝකයේ නගර සහ ඒවායේ ජාලවල භූමිකාව විශ්ලේෂණය කිරීම සඳහා අනෙකුත් න්‍යායවාදීන් විසින් භාවිතා කරන ලද සංකල්ප හා ක්‍රමවේදයන් භාවිතයෙන් අදහස් ඉදිරිපත් කර ඇත.

ගෝලීය නගරය පිළිබඳ සසෙන්ගේ සංකල්පයට ප්‍රධාන වශයෙන් තොරතුරු හා ප්‍රාග්ධනය ගලායාම අවධාරණය කරමින් විග්‍රහ කර ඇත. නගර යනු තොරතුරු හා මුදල් අතර අන්තර් සම්බන්ධිත පද්ධතිවල ප්‍රධාන මංසලවල් වන අතර ධනය එම ප්‍රවාහයන්ට පහසුකම් සපයන විශේෂිත ව්‍යාපාර සමඟ සමීපව සම්බන්ධ වේ. එනම් මූල්‍ය, උපදේශන, ගිණුම්කරණ, නීති ආයතන සහ මාධ්‍ය සංවිධාන සමඟ වේ. සසෙන් පෙන්වා දෙන්නේ මෙම ප්‍රවාහයන් තවදුරටත් ජාතික සීමාවන්ට හා නියාමන ක්‍රමවලට තදින් බැඳී නැති බවයි. එබැවින් දහනව වන ශතවර්ෂයේ මහා නගරවලට වඩා ගෝලීය නගර බොහෝ සෙයින් වෙනස් වේ.

නාගරික පද්ධති සහ ඒවායේ ගෝලීය ජාල පිළිබඳ හැඟීමක් ඇති කිරීම සඳහා නව සංකල්පීය සම්පත් නිර්මාණය කිරීමේ වැදගත්කම සසෙන් අවධාරණය කරයි. නූතන ගෝලීය නගරය පිළිබඳ මූලික උපකල්පන හතක් සඳහා ඇය තර්ක කරයි (Sassen, 1991, පි. 28-30).

1. ගෝලීයකරණය සනිටුහන් කරන ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්වල භූගෝලීය ව්‍යාප්තිය මෙන්ම එවැනි භූගෝලීය වශයෙන් විසුරුවා හරින ලද ක්‍රියාකාරකම් එකවර

ඒකාබද්ධ කිරීම මධ්‍යම ආයතනික ක්‍රියාකාරකම්වල වර්ධනය හා වැදගත්කම පෝෂණය කරන ප්‍රධාන සාධකයකි.

2. මෙම කේන්ද්‍රීය කාර්යයන් කෙතරම් සංකීර්ණ වී ඇත්ද යත් විශාල ගෝලීය සමාගම්වල මූලස්ථානය වැඩි වැඩියෙන් ඒවා බාහිරින් ලබා ගනී. ඔවුන් සිය කේන්ද්‍රීය කාර්යයන්ගෙන් කොටසක් ඉහළ විශේෂිත සේවා ආයතනවලින් මිලදී ගනී.

3. වඩාත් සංකීර්ණ හා ගෝලීයකරණය වූ වෙළඳපලවල නියැලී සිටින විශේෂිත සේවා සමාගම් සමූහකරණ ආර්ථිකයන්ට යටත් වීම.

4. මූලස්ථානය ඔවුන්ගේ වඩාත් සංකීර්ණ, ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකළ කාර්යයන්, විශේෂයෙන් අවිනිශ්චිත හා වෙනස්වන වෙළඳපලවලට යටත්ව, ඕනෑම ස්ථානයක් තෝරා ගැනීමට ඇති නිදහස බාහිරින් ලබා ගනී.

5. මෙම විශේෂිත සේවා සමාගම්වලට ගෝලීය අනුබද්ධ ජාලයක් අදහස් කරන ගෝලීය සේවාවක් සැපයිය යුතුය සහ දේශ සීමාව හරහා නගරයෙන් නගරයට ගනුදෙනු සහ ජාල ශක්තිමත් කිරීම.

6. මෙම නගරවල ආර්ථික වාසනාව ඔවුන්ගේ පුළුල් දේශ සීමාවන්ගෙන් හෝ ඔවුන්ගේ ජාතික ආර්ථිකයන්ගෙන් පවා වැඩි වැඩියෙන් විසන්ධි වේ.

7. ඉහත උපකල්පිත හයෙහි විස්තර කර ඇති ගතිකයේ එක් ප්‍රතිඵලයක් නම්, මෙම නගරවල ඔවුන්ගේ ඵලදායී ඉල්ලුම සොයා ගන්නා ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් රාශියක් වර්ධනය වන අවිධිමත්කරණයයි. නමුත් ඉහළ ලාභයක් සහිත විවිධ සම්පත් සඳහා තරග කිරීමට ඉඩ නොදෙන ලාභ අනුපාත ඇත. එම නිසා පද්ධතියේ ඉහළින්ම සමාගම් සෑදීම සිදු වේ.

පළමු උපකල්පන හතර තුළ ගෝලීයකරණය, තාක්ෂණය සහ නගර පිළිබඳ වැදගත් කතිකාවක් ලෙස 1980 ගණන්වල මතුවෙමින් තිබූ දේ වැදගත් ආර්ථික ඒකක හෝ පරිමාණයන් ලෙස සුදුසුකම් ලැබීමට සසෙන් උත්සාහ කළේය. ගෝලීය ආර්ථික පද්ධතියක පැවැත්ම, අන්තර්ජාතික සංගතවල සහ ගෝලීය සන්නිවේදන බලයේ කාර්යයක් ලෙස සලකන ප්‍රවණතාවයක් ලෙස සසෙන් එය දුටුවේය.

ගෝලීය නගර පිළිබඳ මෙම ව්‍යුහාත්මක කරුණු වලින් ප්‍රධාන ප්‍රවණතා තුනක් අනුගමනය කරන බව පෙනේ. එකක් නම් මෙම ක්‍රමයේ ඉහළ පෙළේ සමාගම් හා සම්බන්ධ අයිතිකරුවන්, හවුල්කරුවන් සහ වෘත්තිකයන් අත ඇති ධනය සංකේන්ද්‍රණය කිරීමයි. දෙවැන්න නගරය සහ එහි කලාපය අතර වැඩෙන විසන්ධි වීමකි. තෙවනුව මෙම ඉහළ මට්ටමේ ක්‍රියාකාරකම් මගින් අර්ථ දක්වා ඇති වෙළඳපල තුළ ජීවිකාව උපයා ගැනීම ඉතා අසීරු වන විශාල ආන්තික ජනගහනයක වර්ධනයයි. සමස්ත ජනගහනයේ ආදායම හා සුභසාධනය ක්‍රමයෙන් ඉහළ නංවන ආර්ථික උත්පාදනයක් සැකසීමට වඩා නූතන ගෝලීය නගරය විශාල වශයෙන් බිහි වී එහි විසිරී සිටින ගෝලීය ප්‍රභූ පැලැන්තියකට භාර දෙයි. මෙම ප්‍රවණතා ලොව පුරා නූතන නාගරික ජීවිතයේ නිරීක්ෂණය කළ හැකි ලක්ෂණ කිහිපයක් සමග හොඳින් ගැලපෙන බව පෙනේ. සාපේක්ෂව කුඩා ප්‍රභූ පැලැන්තියක් හා වඩා විශාල ආන්තික ජනගහනයක් අතර ජීවන තත්ත්වය පුළුල් කිරීම, අධි ආරක්ෂිත දොරටු ප්‍රජාවන්ගේ සහ සාප්පු සවාරි යන ප්‍රදේශවල වර්ධනය සහ විවිධ සමාජ ආර්ථික කණ්ඩායම් සඳහා නිව්යෝර්ක්, ලන්ඩන් සහ හොංකොං/ෂැංහයි මූල්‍ය හා ව්‍යාපාරික ජාලයන්හි විශාල සාන්ද්‍රණයක් නියෝජනය කරන අතර මෙම නිෂ්පාදනවල ධනයේ සාන්ද්‍රණය පැහැදිලි වේ.

අද වන විට රටවල් තුළ ප්‍රමුඛ මූල්‍ය මධ්‍යස්ථාන වසර දහයකට පෙර පවා ජාතික මූල්‍ය කටයුතුවලින් වැඩි ප්‍රමාණයක් සංකේන්ද්‍රණය කර ඇති අතර ජාත්‍යන්තරව උතුරේ නගර ගෝලීය ප්‍රාග්ධන වෙළඳපොළෙන් අඩකට වඩා වැඩි ප්‍රමාණයක් සංකේන්ද්‍රණය වී ඇත (Sassen, 1991, පි. 33). ගෝලීය ව්‍යාපාරයේ මෙම මාදිලිය සැලකිය යුතු මට්ටමේ ධනයක් සහ ආදායමක් අත්පත් කර ගැනීම සඳහා ස්ථානගත කර ඇති විශේෂඥ සමාගම්වල දැඩි ජාලයක් නිර්මාණය කරයි. මධ්‍යම කාර්යයන් අනුව ඉහළ මට්ටමේ මූලස්ථානයක් පමණක් නොව එක් රටකට වඩා වැඩි ගණනක ක්‍රියාත්මක වන ආයතනික සංවිධානයක් පවත්වාගෙන යාමට අවශ්‍ය සියලුම ඉහළ මට්ටමේ මූල්‍ය, නෛතික, ගිණුම්කරණ, කළමනාකරණ, විධායක සහ සැලසුම්කරණ කාර්යයන් ගැන සසෙන් සඳහන් කර ඇත (Sassen, 1991, පි. 34).

ගෝලීය නගර ආර්ථික ක්‍රමයේ මෙම අංගයන්ගෙන් ගම්‍ය වන්නේ ප්‍රභූ වෘත්තිකයන්, විශේෂඥයින්, සේවා සහ කාර්මික කම්කරුවන් විශාල නාගරික

ජනගහනය අතර අසමානතාවයන් පුළුල් වීමයි. උතුර සහ දකුණ අතර පුළුල් වන අසමානතා සමූහයක් ද එයින් ගම්‍ය වේ. මෙම පුළුල් වන අසමානතාවයන් වේගවත් කිරීම සන්නිවේදනය සහ අන්තර්ජාල තාක්ෂණයන්හි බලපෑමක් ඇති බව සසෙන් විශ්වාස කරයි. කේන්ද්‍රීයතාවයේ අවකාශීය සහසම්බන්ධතාවයට ඒවා බලපානවාට අමතරව නව සන්නිවේදන තාක්ෂණයන් නගර සහ නගර අතර අසමානතාවයට බලපෑමක් ඇති කරනු ඇතැයි අපේක්ෂා කළ හැකිය (Sassen, 1991, පි. 37).

සසෙන්ගේ ගෝලීය නගර සංකල්පය පිහිටීම සහ අවකාශය සඳහා ස්ථානයක් පවත්වාගෙන යයි. ගෝලීය නගර විසුරුවා හරිනු නොලබන අතර ඔවුන්ගේ ගෝලීය සමාගම්වල ක්‍රියාකාරිත්වය රඳා පවතින්නේ ක්‍රියාකාරකම් ජාලයක් සහ නගරයේ අවකාශීය විෂය පථය තුළ සහ එහි අවට ප්‍රදේශවල අඩු සමාගම් මත ය. එබැවින් ගෝලීය අතිරික්තය බෙදීම සම්බන්ධයෙන් පක්ෂ අතර දේශපාලන තරගයක් සඳහා ඉඩක් ඇති බව සසෙන් විශ්වාස කරයි.

ගෝලීය නගර ගෝලීය ප්‍රාග්ධනයේ ප්‍රමුඛ අංශ සහ අවාසි සහගත ජනගහනයේ වර්ධනය වන කොටස (සංක්‍රමණිකයන්, කාන්තාවන්, සාමාන්‍යයෙන් සුදු ජාතික නොවන සහ සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල පැල්පත්වාසීන් විශාල ප්‍රමාණයක්) සංකේන්ද්‍රණය වී ඇති බව සලකන්නේ නම් නගර සමස්ත ගැටුම් හා ප්‍රතිවිරෝධතා මාලාවක් සඳහා උපාය මාර්ගික භූමියක් බවට පත්ව ඇති බව පෙනේ (Sassen, 1991, පි. 39).

රූප සටහන් අංක-4.4: බොනිෆැසියෝ ගෝලීය නගරය

මූලාශ්‍රය: කොලියර්ස් වෙබ් අඩවිය

නමුත් මෙම උපායමාර්ගික තරඟය ඇය සඳහන් කරන අවාසි සහගත ජනගහනයට එරෙහිව නැඹුරු වී ඇති බව පෙනේ. එබැවින් බලය හා ධනය පිළිබඳ මෙම තරඟවල ප්‍රතිඵල Loic Wacquant (ලොයික් වක්වාන්ට්) ගේ Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality හි විස්තර කරන ආකාරයට අනුව වඩාත් ගැඹුරු ආන්තිකකරණයකට තුඩු දෙනු ඇත.

සංස්ලේෂණය

නගරය පිළිබඳව සම්භාව්‍ය පර්යාවලෝකය, රැඩිකල්වාදී පර්යාවලෝකය සහ සමකාලීන න්‍යාය යටතේ විවිධ විද්වතුන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද කරුණු පිළිබඳ සාකච්ඡාවක් සිදු කිරීම මෙමගින් අපේක්ෂිතය.

ග්‍රාමීය පුද්ගලයාගේ මානසික ජීවිතය නගර වැසියන්ගේ මානසික ජීවිතය සමඟ සිමෙල් සංසන්දනය කළේය. ඔහුගේ පරීක්ෂණයෙන් තීරණය වන්නේ මානසික ජීවිතය අගනගරයෙන් වෙනස් වන බවයි. පුරවරයක සිදුවන එවැනි වෙනස්වීම් සමඟ පුද්ගලයා සටන් කළ යුතු අතර එවැනි පුද්ගලයෙකුගේ මානසික ජීවිතය විසින් අගනගරයේ උත්තේජනයන්ගෙන් ආරක්ෂා වීම සඳහා ආරක්ෂක වළලු ඉදිකරයි. එනිසා නගර වැසියන්ගේ ආකල්පය සහ මානසික ජීවිතය ග්‍රාමීය ජීවිතවල වාසය කරන පුද්ගලයෙකුට වඩා මූලික වශයෙන් වෙනස් වේ. එබැවින් නගර වැසියාගේ මානසික ජීවිතය මගින් සිමෙල් විස්තර කරන අනුවර්තනයන් හා ගැලපීම් ලෙස අගනගරයේ ව්‍යුහයන් පිළිබිඹු කරයි. සිමෙල් ග්‍රාමීය ජීවිතය අර්ථ දක්වන්නේ කාලයාගේ ඇවෑමෙන් ස්ථාපිත වූ අර්ථවත් සම්බන්ධතාවල එකතුවක් ලෙස ය. හේතු ගණනාවක් නිසා මෙවැනි සබඳතා අගනගරයේ ස්ථාපිත කළ නොහැකි අතර එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස නගර වාසීන්ට මුදල් සමඟ සම්බන්ධතාවයක් ඇති කර ගත හැකිය.

සිමෙල්ට අනුව නාගරික පරිසරය නිරන්තරයෙන්ම මූල්‍ය ආර්ථිකයේ මුලස්ථානයක් බවට පත් වී ඇත. එහි දී එම මූල්‍ය ආර්ථිකය හා බුද්ධිමතුන්ගේ ක්‍රියාකලාපයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ වේ. එම නිසා එවැනි ආර්ථිකයක දී පුද්ගලයා නොවැදගත් තත්ත්වයකට පත්වන අතර නිෂ්පාදනය පමණක් ප්‍රමුඛ වේ. වර්තමාන නගරය තුළ ද ආර්ථික අංශය සවිමත් කිරීමේ එක් පියවරක් ලෙස මෙය හැඳින්විය හැකිය. නාගරීකරණය තුළ පුද්ගලයාගේ මානසිකත්වයේ උදාසීන ආකල්ප යම් වර්ධනීය අවධියකට පැමිණෙන විට එය ඔහුට මෙන්ම සමාජයට

හානිදායක විය හැකිය. සිමෙල් විසින් 1902 දී මෙවැනි ප්‍රකාශයක් සිදු කළ ද එම අදහස් වර්තමානයට ද වලංගු වී ඇත. නාගරික සැලසුම්කරණයන්හී ප්‍රතිඵලයක් ලෙස සමාජ විසංවිධානමය තත්ත්වයකට පත් වේ. Simmel, 1902 දී පවසන්නේ එහි දී පුද්ගලයා හුදකලාභාවයකට පත් වීමක් සිදු විය හැකිය (නිරිඇල්ල 2014, පි.107 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). සම්ප්‍රදායිකත්වය තුළ ගුණාත්මක දෑ කෙරෙහි අවධානය යොමු වුව ද නවීනත්වය තුළ දී ප්‍රමාණාත්මක දෑ කෙරෙහි අවධානය යොමු වන බව සිමෙල් විසින් දක්වා ඇත (නිරිඇල්ල 2014, පි.108 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි).

වර්ත්ගේ නිරීක්ෂණ පදනම් වී ඇත්තේ ඇමෙරිකානු නගර මත වන අතර ඒවා සෑම තැනකම නාගරික මධ්‍යස්ථාන වෙත සාමාන්‍යකරණය කර ඇත. නූතන නගරවල එදිනෙදා සම්බන්ධතා වල අනිත්‍යභාවය අවිවාදිත වන අතර තරමක් දුරට මෙය නූතන සමාජවල ජීවිතය සම්බන්ධයෙන් සත්‍යයකි. වර්ත් සියළුම නගර සඳහා පොදුකරණයන් අපේක්ෂා කළ ද ඔහුගේ සමහර කාරණයන් අදාළ වන්නේ කාර්මික නගරවලට පමණි (Gans, 1968). එමෙන්ම ග්‍රාමීය සමාජයක සම්බන්ධතාවය ප්‍රාථමික විය හැකි අතර නාගරික සමාජයක සිටින අයගේ සම්බන්ධතාවය ද්විතීයික ස්වරූපයක් ගනී යන්න වර්ත්ගේ මතයයි. වර්ත්ගේ අදහස් පිළිබඳ අධ්‍යනය කිරීමේ දී පැහැදිලි වන්නේ ඔහු නගරය පිළිබඳ අශුභවාදී ආකල්පයකින් යුක්ත නිසාවෙන්ම ඔහු ගම පිළිබඳ වර්ණනාකරන්නෙකු ලෙස විවේචනයට භාජනය වී ඇත (Fulcher සහ Scott, 2000). නාගරිකත්වය යනු හුදු ජීවන ශෛලියක්ම පමණක් නොව නූතන සමාජයේ ජීවන ශෛලියක් බවට වර්තගේ තිබූ විශ්වාසය නිසා ඔහු නගරය පිළිබදව පූර්ණ වශයෙන්ම අශුභවාදී නොවූ බවට Sltattery (1985) කියයි. වර්ත් විසින් නගරවල ලෞකිකකරණය සහ අසංවිධානාත්මක බව පිළිබඳව නිසි අවධානයක් යොමු කර ඇත. එහෙත් බොහෝ අධ්‍යයනවලින් පැහැදිලි වන්නේ නාගරීකරණය අනිවාර්යයෙන්ම සමාජ හා සදාචාරාත්මක පිළිවෙල විනාශ කිරීමක් නොවන බවයි. එමෙන්ම වර්ත් පහදා දෙන ජීවන ශෛලීය සත්‍ය වශයෙන්ම නගරය නිසා ඇති වූ එකක් නොව කාර්මීකරණය සහ ධනවාදය නිසා ඇති වූවක් වේ.

කිසියම් නගරයක භෞතික විස්තරයක් ලෙස තම න්‍යාය ආනුභවිකව නිවැරදි යැයි බර්ජස් අවධාරණය නොකළ අතර කඳු, ගංගා, විල් හෝ ප්‍රවාහන මාර්ග

වැනි භෞතික බාධක ඔහුගේ ආකෘතියෙන් වෙනස් විය හැකි බව ඔහු හඳුනා ගත්තේය. නමුත් මිනිසුන් සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රධාන ප්‍රවාහන මාර්ග හෝ සන්නිවේදන මාර්ග ඔස්සේ ගමන් කරන බව පවසමින් එය විවේචනය කරනු ලැබේ. එවැනි අවස්ථාවකදී ඊළඟ කලාප රවුම් හැඩයෙන් යුක්ත නොවිය හැකි නමුත් විවිධ ශ්‍රේණිවල පදිංචිය අක්‍රමවත් ලෙස බෙදා හරින අතර බොහෝ විට නගරයේ එක් කෙළවරක සංකේන්ද්‍රණය වී ඇත.

එනිසාම සමකාලීන නාගරික භූගෝල විද්‍යාඥයින් විසින් මෙම ආකෘතිය අභියෝගයට ලක් කර ඇත. මෙම ආකෘතිය එක්සත් ජනපදයෙන් පිටත නගර සමඟ විශේෂයෙන් විවිධ ඓතිහාසික සන්දර්භයන් යටතේ සංවර්ධනය කරන ලද නගර සමඟ හොඳින් ක්‍රියා නොකරයි. එක්සත් ජනපදයේ පවා ප්‍රවාහන හා තොරතුරු තාක්ෂණයේ දියුණුව සහ ගෝලීය ආර්ථිකයේ පරිවර්තනය වැනි වෙනස්කම් නිසා නගර තවදුරටත් පැහැදිලි කලාප සමඟ සංවිධානය වී නොමැත. එහි දී අභ්‍යන්තර නගරය දුප්පත් වන අතර තදාසන්න ප්‍රදේශ ධනවත් ය. එය සමස්ථානික තැනිතලාවක් උපකල්පනය කරයි. ඒකාකාර, වෙනස් නොවන භූ දර්ශනයක්, භෞතික ලක්ෂණ සහ ඉඩම් සමහර අංශවල වර්ධනය සීමා කළ හැකිය. කඳු සහ ජල ලක්ෂණ සමහර ස්ථාන නේවාසික අරමුණු සඳහා අසාමාන්‍ය ලෙස ප්‍රිය කරයි. සාප්පු, නිෂ්පාදන කර්මාන්තය සහ විනෝදාස්වාදය විමධ්‍යගත කිරීම, නාගරික පුනර්ජනනය හා ප්‍රමිතිකරණය වඩා මිල අධික දේපල පහත් පන්තියේ නිවාස ප්‍රදේශවල සොයාගත හැකිය. එය ප්‍රාදේශීය නාගරික දේශපාලනය හා ගෝලීයකරණයේ බලවේග ආමන්ත්‍රණය නොකරයි. එම නිසා මෙම ආකෘතිය බහු කේන්ද්‍රීය නගරවලට නොගැලපේ. එක් කේන්ද්‍රයක් පිළිබඳ අදහස හෝ සමාජ පන්තිය අනුව නගරය තුළ මිනිසුන් විහී දී යන බව වෙනත් අධ්‍යයන වලින් තහවුරු වී නැත (Sltattery, 1985). වර්තමාන ගෝලීය නගරයන්හි මධ්‍යස්ථානය වන්නේ මධ්‍යම ව්‍යාපාරික දිස්ත්‍රික්කය යැයි අනුමාන කළ හැකිය. ඒ අනුව සමස්ත ආර්ථිකය රඳා පවතින්නේ ද සියලු පාලනයන් මෙහෙයවන්නේ ද මෙම කාලාපය හරහා වේ.

පාක් නාගරික ජීවිතයේ මනෝ සමාජීය මානය කෙරෙහි අවධානය යොමු කළේය. ඔහු යෝජනා කළේ නගරය තුළ ජීවිතය හැඟීම්බර බවින් අඩු හා තාර්කික බවින් වැඩි වනු ඇති බව පවසන ලදී. හදවතේ ගැඹුරින් පැලපදියම් වූ හැඟීම් සහ අගතිය වෙනුවට තමාට වාසි සහගත තත්ත්වයන් මත පදනම්ව ගණනය කිරීමක්

ඇති වේ. නගරයේ සාම්ප්‍රදායික හැඟීම්බර සබඳතා බාදනය වීම නව සමාජ සම්බන්ධතාවල ඉඩහසර ලබා දිය හැකි බව පාක් දැන සිටි බව පෙනේ. මේ අලුත් සමාජ සබඳතාවල පදනම වන්නේ එකම ලැදියාවක් ඇති කණ්ඩායම් එකට එකතු වීමයි. ශාක හෝ සත්ව පරිසර විද්‍යාව පිළිබඳ අධ්‍යයනයෙන් තම විද්‍යාව වෙන්කර හඳුනා ගැනීමට පාක් ඉතා සැලකිලිමත් වුව ද ජීව විද්‍යාත්මක ලෝකයේ පවතින මිනිස් බලවේගයේ එකම බලවේගයන් බොහෝමයක් ඔහු දුටුවේය. නිදසුනක් වශයෙන් පැවැත්ම සඳහා අරගලයේ පරිණාමීය මූලධර්මය මඟින් මිනිස් ජීවිතය සැමවිටම පෙලඹී ඇති බව ඔහු විශ්වාස කළේය. මෙය සෑම විටම තරඟයක් ලෙස මතු විය. ඔවුන්ගේ ආහාර, ඇඳුම් නවාතැන් සහ වටිනා ඉඩම් අවශ්‍යතා සපුරාලීම සඳහා මිනිසුන් හිඟ සම්පත් සඳහා එකිනෙකා සමඟ තරඟ කළහ. සමහර අය කැමති සම්පත් දිනාගත් අතර තවත් සමහරු හට අහිමි වූහ. මෙම තරඟයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස නගරය ලාක්ෂණික ස්වරූපයක් ගත් අතර එය ස්වාභාවික ප්‍රදේශවලට බෙදී ගියේය. ඩර්ක්හයිම් සහ සිමෙල්ගේ වියුක්ත න්‍යායකරණයට වඩා වෙනස්ව වෙබර්ගේ ඓතිහාසික කෘති මෙන් නොව නාගරික පර්යේෂණ සහ නගරය පිළිබඳ ස්ථානීය පරීක්ෂණ සිදු කිරීම කෙරෙහි රොබට් පාක්ගේ අදහස් වලින් නව අවධාරණයක් අපට පෙනේ. පාර්ක්ගේ ප්‍රධාන අභිප්‍රාය වූයේ එහි ගොස් නගරය සැබවින්ම ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය දැකීමයි.

රැඩිකල් පර්යාලෝකය පිළිබඳ විමසීමේ දී Haddon (1970) තර්ක කළ පරිදි රෙක්ස් සහ මුවර්ගේ නාගරික පන්ති පිළිබඳ ඉදිරිපත් කිරීමේ දී හේතු සහ ඵල ව්‍යාකූල බවක් පෙනෙන්නට තිබුණි (Sltattery, 1985, පි. 30-33 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). පුද්ගලයා සතුව ඇති හෝ වාසය කරන නිවස සමාජ ධූරාවලිය තුළ පුද්ගලයාගේ තනතුරට හේතුව නොව බලපෑමයි. පුද්ගලයා පොහොසත් නම් පුද්ගලයාට විශාල නිවසක් මිලදී ගත හැකි නමුත් විශාල නිවසක් මිලදී ගැනීමෙන් පුද්ගලයා ධනවත් නොවේ. මේ අනුව සමාජයේ නිවාස අසමාන ලෙස බෙදා හැරීම ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ධනය අසමාන ලෙස බෙදා හැරීමට හේතුවක් නොවේ. තව ද පුද්ගලයෙකුගේ වර්තමාන නිවාස තත්ත්වය අනාගතයේ දී මෙන් අත්‍යවශ්‍ය නොවේ. මිනිසුන්ගේ ආදායම වෙනස් වන විට ඔවුන්ගේ නිවාස ද වෙනස් විය හැකිය. ඔබේ නිවස වෙනුවට ඔබේ රැකියාව හෝ ආදායම ඔබේ පන්ති තත්ත්වය තීරණය කරන අතර ඔබේ ජීවිතය වෙනස් කරයි. එමෙන්ම ඕනෑම පුද්ගලයන් දෙදෙනෙකු ගත් විට ඔවුන් දෙදෙනාම නිවාස වෙළඳපොලෙහි එකම තත්ත්වයක

නොසිටින හෙයින් රෙක්ස් සහ මුවර්ගේ වර්ගීකරණය අසීමිත නිවාස පන්ති සඳහා විවෘත ය. ඔවුන්ම දෙවරක් ඔවුන්ගේ ලැයිස්තුව සංශෝධනය කරන ලදී. එය පන්ති අතර ඇති අරගල පිළිබඳ විස්තරයකි. මන්ද යත් සාමාන්‍යයෙන් විවර්තන පංති විවිධ නිවාස වෙළඳපොලවල් සමඟ තරඟ වදින අතර මධ්‍යම පංතිය පෞද්ගලික නිවාස සඳහා වන අතර සභා නිවාස සඳහා කම්කරු පංති වේ.

විවිධ අධ්‍යයනවලින් පෙනී යන්නේ සියලුම සමාජ කණ්ඩායම් තදාසන්න ප්‍රදේශයක නිවසකට නොපැමිණෙන බවයි. සමහරු අභ්‍යන්තර නගරයේ ජීවත් වීමට ධනාත්මකව කැමැත්තක් දැක්වූහ. Davies ගේ අධ්‍යයනය (1970) Newcastle හි නවාතැන් නිවාස හිමියන් බොහෝ විට නිවාස මිලදී ගත්තේ අවසාන පියවරක් ලෙස නොව ලාභයක් ලබා ගැනීමේ මාර්ගයක් ලෙස ය. කූපර් සහ බ්‍රින්ඩ්ලි ගේ (1975) බාත් හි කළ අධ්‍යයනයකින් පෙනී ගියේ සභා කුලී නිවැසියන් බොහෝ විට කුඩාරම් මිලදී ගැනීමට කැමති බවත් නගර මධ්‍යයට ආසන්නව ජීවත්වීමේ පහසුව බවත්ය (Sltattery, 1985, පි. 33 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). එවැනි විවේචන හමුවේ ජෝන් රෙක්ස් අවසානයේ නිවාස පංති පිළිබඳ අදහස අතහැර දමා කළු ජාතිකයින්ගේ සමාජ ස්ථාවරය විස්තර කළේ ය.

කෙසේ වෙතත් පාල්, රෙක්ස් සහ මුවර්ගේ න්‍යායෙන් පෙන්නුම් කළේ නාගරික සම්පත් බෙදා හැරීම වෙළඳපල බලවේගයන්ගේ ප්‍රතිඵලයක් පමණක් නොව පුද්ගලික හා රාජ්‍ය අංශයේ විවිධ නාගරික කළමණාකරුවන්ගේ ක්‍රියා සහ තීරණයන් බවයි. එවැනි හෙළිදරව්වක් මඟින් රේ පාල් විසින් කළමනාකරණ නිබන්ධනය යෝජනා කරන ලදී. නිවාස වැනි නාගරික සම්පත් බෙදා හැරීම පාලනය කරන ප්‍රධාන පුද්ගලයින් සමාජ කළමනාකරුවන්, බැංකුකරුවන්, සැලසුම්කරුවන් යනාදිය ගොඩනඟයි (Sltattery, 1985, පි. 33). කෙසේ වෙතත් කළමනාකරණ නිබන්ධනය නාගරික බල ව්‍යුහයේ පිඩිත මධ්‍යම පන්තිය කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම සහ ඉහළින් සිටින අය නොසලකා හැරීම සම්බන්ධයෙන් වැඩි වැඩියෙන් විවේචනයට ලක් විය. එවැනි සම්පත් මුලින් හිඟ වූයේ මන්දැයි විමසීමට එය අසමත් විය. එවැනි විවේචන හමුවේ පාල් සිය අදහස් ඉදිරිපත් කළ අතර Jack Winkler සමඟ සහයෝගයෙන් දියුණු කාර්මික සමාජවල රජයේ කාර්යභාරය විශ්ලේෂණය කිරීමට පටන් ගත්තේය. නමුත් මෙය නාගරික

ආර්ථිකයට වඩා ජාතික ආර්ථිකය පිළිබඳ අධ්‍යයනයක් විය (Sltattery, 1985, පි. 33).

නාගරික සමාජ ජීවිතය නවමාක්ස්වාදී විග්‍රහයේ දී කැස්ටෙල්ස් විසින් අපැහැදිලි භාෂාවන් භාවිතා කරන ලදී. වාචික දූෂණය (Verbal Pollution) ලෙස Ruth Glass එය හැඳින්වීය. එමෙන්ම ඔහු විසින් අවඥාවන්ත ලෙස අනෙක් සියලුම නාගරික න්‍යායන් බැහැර කරනු ලැබේ. ඔහුගේ න්‍යායන් පොදුවේ ධනවාදී නගරවලට වඩා ප්‍රංශ නගර පිළිබඳ පමණක් විශ්ලේෂණය කරන බවක් පැහැදිලි වේ. කැස්ටෙල්ස් යොමු දක්වන සුභසාධන රාජ්‍යය විසින් සපයනු ලබන භාණ්ඩ හා සේවා ද නැතහොත් සාමූහිකව පරිභෝජනය කරන භාණ්ඩ හා සේවා ද යන්න පැහැදිලි දක්වා නැත (Sltattery, 1985, පි. 37 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි).

විරෝධතා ව්‍යාපාර පිළිබඳ ඔහුගේ අර්ථ දැක්වීම අපැහැදිලි වන අතර කාන්තා විමුක්තියේ සිට කුලී නිවැසියන්ගේ සංගම් දක්වා නාගරික ප්‍රදේශවල සිදුවන ඕනෑම ආකාරයක විරෝධතා සහ එහි දී ශ්‍රේණිගත කිරීම්වලට ඇතුළත් වන බව පෙනේ. එවැනි කණ්ඩායම් අතර ඇති වෙනස්කම් ඔහු නොසලකා හැරියේය. ඔවුන් රාජ්‍යය පෙරලා දැමීම සඳහා එකට එක්වනු ඇතැයි යන බලාපොරොත්තුව ඇත. එපමණක් නොව මෙම විරෝධතා බොහොමයක් ජාතික නොවන නාගරික ගැටලු මත විය. නගරය තුළ සිදු වූයේ ඔවුන්ගේ සහයෝගය සහ ඔවුන්ගේ ප්‍රසිද්ධිය උපරිම වූ ස්ථානය වන බැවිනි (Sltattery, 1985, පි. 37-38).

Peter Saunders (1981, පි. 210) තර්ක කළ පරිදි කැස්ටල්ස්ගේ න්‍යාය "සෑම සිදුවීමක්ම ආවරණය වන අතර කිසිවක් පැහැදිලි නොකරයි" (Sltattery, 1985, පි. 37 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). රාජ්‍යය කුමක් කළත් කම්කරු පන්තිය මර්දනය කිරීම හෝ ධනේශ්වරයේ අවශ්‍යතා වෙනුවෙන් එය සහන ලබා දීම යන කරුණු ඔහු තර්ක කරන බව පෙනේ. එපමණක් නොව ඔහුගේ විශ්ලේෂණය නාගරික පාලනයේ ප්‍රධාන නියෝජිතයා වන පොලීසිය නොසලකා හරියි. සෙසු මාක්ස්වාදීන් මෙන් තැති ගත්තේ පන්ති අරගලයේ අනුවාදය පදනම් වූයේ සාමූහික පරිභෝජනය මත නොව මාක්ස් සහ එංගල්ස් නිෂ්පාදන මාදිලිය නියම කළ ආකාරයට ඔහු නිවාස සම්බන්ධයෙන් නාගරික ගැටුම් ඉස්මතු කළ අතර ඒවා නොසලකා හැරියේය. කැස්ටෙල්ස් එවැනි අරගලවල වැදගත්කම හඳුනා ගත්

නමුත් ඒවා නිවාස හා සැලසුම් කරන ආකාරයට නාගරික ගැටලු නොවන බවත් නව නාගරික සමාජ විද්‍යාවක පදනම සැකසිය නොහැකි බවත් තර්ක කළේය. එසේ වුවද 1960 දශකයේ අග භාගයේ දී කැස්ටෙල්ස්ගේ කාර්යයන් අතිමහත් ය. සාම්ප්‍රදායික නාගරික සමාජ විද්‍යාවේ ඔබ්බට ගොස් නව අර්ථ කථනයක් ස්ථාපිත කිරීමට එය උපකාරී විය. එය සමාජ විද්‍යාවේ පමණක් නොව නාගරික අධ්‍යයනයන්හි ද නව අදහස් ඇති කළේය.

මේ අනුව 1970 දශකයේ රැඩිකල් දෘෂ්ටිකෝණයන් පරමාදර්ශී විප්ලවයක් ඇති කළේය. පාරිසරික හා ප්‍රජා රාමු දේශපාලන ආර්ථිකය මගින් නගරය අභ්‍යන්තරව මෙන්ම ලෝක පන්ති ගැටුම් පද්ධතියක කොටසක් ලෙස විශ්ලේෂණය කිරීමේ මාධ්‍යයක් ලෙස ප්‍රතිස්ථාපනය කරන ලදී. Pahl (1977) නියෝ-වෙබීරියානුවන් හා නව මාක්ස්වාදීන් අතර ඇති එකම සැබෑ වෙනස වන්නේ බටහිර නගරවල වර්තමාන අර්බුදය ධනවාදය විසින් ඇති කරන බවට මාක්ස්වාදී අවධාරණය බව දක්වා ඇත.

ගෝලීය නගරය පිළිබඳ සංකල්පය හරහා ගෝලීයකරණය පිළිබඳ පරීක්ෂණයක් මගින් පාරිභෝගික වෙළඳපල ගෝලීයකරණය සමඟ ඇසුරු කරන පුළුල් හා වඩා විසිරී ඇති සමජාතීය ගතිකත්වයට වඩා ගෝලීය ආර්ථිකයේ උපායමාර්ගික කොටස් කෙරෙහි දැඩි අවධානයක් යොමු කරයි. මෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් බලය සහ අසමානතාවය පිළිබඳ ප්‍රශ්න කෙරෙහි ද අවධාරණය කරයි. ගෝලීය ආර්ථිකයක් කළමනාකරණය, සේවා සැපයීම සහ මූල්‍යකරණය කිරීමේ සැබෑ කාර්යයන් කෙරෙහි අවධාරණය කරයි. ගෝලීයකරණය අධ්‍යයනය කිරීමේ දී නගරය කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම, ඉහළ ප්‍රතිපාදන සහ ගැඹුරු අවාසි සහගත අංශ සහ නගරයේ අවකාශයන් අතර වැඩෙන අසමානතාවයන් ඉස්මතු කිරීමට නැඹුරු වනු ඇති අතර එබැවින් එවැනි අවධානයක් මඟින් බලය සහ අසමානතාව පිළිබඳ තවත් ප්‍රශ්න සම්පාදනය කිරීමක් හඳුන්වා දෙයි.

ගෝලීය නගරය පිළිබඳ සංකල්පය ජාලගත ආර්ථිකයට දැඩි ලෙස අවධාරණය කරනුයේ එහි පිහිටා ඇති කර්මාන්තවල ස්වභාවය නිසාය. මෙම කර්මාන්තවල සංලක්ෂිතව ඇත්තේ දේශසීමා ජාලයන් සහ අන්තර් ජාතික තරඟවලට වඩා නගර අතර විශේෂිත කාර්යයන් ය. නීතිය, ගිණුම්කරණය, ණය ශ්‍රේණිගත කිරීම,

විදුලි සංදේශ වැනි ගෝලීය සමාගම් සහ වෙළඳපලවල් සඳහා සපයන ගෝලීය මූල්‍ය හා ප්‍රමුඛ පෙළේ විශේෂිත සේවාවන් සම්බන්ධයෙන් ගත් කල පුද්ගලයා ගනුදෙනු කරන්නේ දේශසීමා පද්ධතියක් සමඟ වන අතර එය නගර මාලාවකට ඇතුළත් කර ඇත. එය එක් එක් වෙනස් රටක කොටසක් විය හැකිය. එය තථ්‍ය ගෝලීය පද්ධතියකි. එමෙන්ම ගෝලීය නගර අතර ජාලගත දේශසීමා ගතිකතාවයන් කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම, දේශපාලනික, සංස්කෘතික, සමාජීය යන වෙනත් අංශවල එවැනි ගනුදෙනු වල වැඩෙන තීව්‍රතාව වඩාත් පහසුවෙන් ග්‍රහණය කර ගැනීමට ඉඩ සලසයි.

සමකාලීන නාගරික සමාජ විද්‍යා චින්තකයින් විසින් සසේන්ගේ ගෝලීය නගර පිළිබඳ දැක්ම විවේචනය කර ඇත. ආරොන් එම්. රෙන් විසින් සසේන් ගෝලීය නගර ලෙස නිව්යොර්ක්, ටෝකියෝ සහ ලන්ඩන් පමණක් විග්‍රහ කිරීම විවේචනය කර ඇත. ඔහු සඳහන් කරන්නේ ලෝකයේ ඊට වඩා ගෝලීය නගර දැකගත හැකි බවයි (නිරිඇල්ල 2014, පි.121 හි සඳහන් කර ඇති පරිදි). ඊට පිළිතුරු ලෙස සසේන් ගෝලීය නගර ලෙස දක්වන්නේ මහා නගර හෝ මෙගා නගර නොවන බවයි. ඇය ගෝලීය නගර නිර්වචනය කරන්නේ එම නගරයට හිමි ප්‍රාග්ධන මූල්‍ය වත්මක මත නොව එම නගරය ජාත්‍යාන්තර මුල්‍ය වෙළඳාම් ක්ෂත්‍රයෙහි කරනු ලබන භූමිකාව අනුව වේ (Sassen, 2001, පි. 2538). කිම් හා හිල් සංවර්ධිත රටවල මට්ටමින් නගර විග්‍රහ කළ ද සසේන් ගෝලීය නගර රාජ්‍යයෙන් පිටත ගෝලීය මට්ටමේ දී ඇති වැදගත්කම අවධාරණය කරනු ලබන බව පවසයි (Sassen, 2001, පි. 2538).

නිගමනය

නාගරික න්‍යායේ පරාසය හා සාරය පිළිබඳව මෑත දශක කිහිපය තුළ වර්ධනය වන විවාදයක් පවතී. නාගරිකය යනු නොගැලපෙන සංකල්පයක් බවත් නාගරික සමාජය සමස්තයක් ලෙස නූතන සමාජයට වඩා අඩු දෙයක් නොවන බවත් නාගරික පරිමාණය තවදුරටත් ගෝලීයයෙන් වෙන් කළ නොහැකි බවත් ප්‍රකාශ කිරීම ඇතුළුව නගරවල ස්වභාවය පිළිබඳ විවිධ ප්‍රකාශයන් මගින් විවාදය සලකුණු කර ඇත. පරිමාණය සහ එම නාගරික න්‍යාය ගෝලීය උතුරේ නගර කෙරෙහි ඇති සුවිශේෂී සාන්ද්‍රණයෙන් මෙතෙක් ගැඹුරින් සනාථ වී තිබේ. ඒ අනුව සියළුම න්‍යායාත්මක අදහස් විභව ගැටළු සහ ප්‍රතිවිරෝධතා වලින් පිරී

ඇත. න්‍යායාත්මක ආකෘතීන් හා අදහස් ඉදිරිපත් කිරීමේ දී වෙනත් පුද්ගලයන්ගේ සංකල්ප ද උපයෝගි කර ගෙන ඇත. ඔවුන් එක්තරා ඓතිහාසික මොහොතක විද්වතුන්ගේ උත්සුකයන් හා විශ්වාසයන්ගේ නිර්මාණකරුවන් ය.

ලෝකයේ නාගරීකරණය පිළිබඳ පොදු පැහැදිලි කිරීම ආර්ථික වර්ධනයේ දී මෙන් ම සමාජ සංවිධානයේ හැකියාවන් තුළ ද සොයාගත යුතුය. ආවේගයන් මෙහෙයවන නවෝත්පාදනයන් මතුවීමේ ක්‍රියාවලිය එහි පෙනුමේ කොන්දේසි සහ එහි ගුණාත්මක අන්තර්ගතය අනුව අනාවැකි කීමට තවමත් අපහසු වුව ද මෙම ක්‍රියාදාමයන් දිගු කාලීනව දැඩි ලෙස සහසම්බන්ධ වේ. එනිසා නාගරික ආකෘතිවල අවකාශීය සංවිධානය වඩා හොඳින් වටහා ගැනීමට පටන් ගෙන ඇත. ඒවාට හේතු වන පැහැදිලි කිරීම් සහ ආකෘතීන් ස්ථිතික සමතුලිතතාවයක් ලෙස නොව විවෘත ගතිකයක් ලෙස පිළිසිඳ ගත යුතු බව හඳුනාගෙන තිබේ. නාගරික ධූරාවලීන්ගේ නොනැසී පැවතීම මෙන්ම නගරවල විවිධ ගුණාංග අතර ඇති පරිමාණ නීති, සියලු මට්ටම්වල අනුපූරකතාව සහ අන්තර් පරායත්තතාවයේ සංකීර්ණ ජාලයන් ගොඩනැගීම සඳහා නගර අතර ප්‍රමාණාත්මක අසමානතාවයන් සහ ගුණාත්මක වෙනස්කම් නවෝත්පාදනවල ගතික විසරණයක ප්‍රතිඵලයකි.

නාගරික න්‍යාය යනු සමාජ න්‍යායන්ගේ එකතුවකි. සම්භාව්‍ය, නව-සම්භාව්‍ය සහ නවීන සමාජ න්‍යාය වෙත යොමු කිරීම දේශපාලන, සමාජ හා ආර්ථික බලවේගයන්ගේ අත්‍යවශ්‍යතාවය උපකල්පනය කරයි. ත්‍රිත්ව රේඛීය වගවීම (සමාජ, පරිසරය හා ආර්ථික විද්‍යාව) සමඟ නාගරික අධ්‍යයනයන්හි තිරසාරභාවය වැඩි වැඩියෙන් ප්‍රායෝගිකව පරිවර්තනය නොවුවද වැඩි අවධානයක් යොමු කරයි. මෙහිදී නාගරික විද්‍යාව පාරිසරික හා සමාජීය අවශ්‍යතා යටත් කරවයි.

න්‍යායාත්මක කතිකාව බොහෝ විට ආර්ථික නිර්ණායකය සහ සංස්කෘතික නිර්ණායකය අතර ධ්‍රැවීකරණය වී ඇති අතර විද්‍යාත්මක හෝ තාක්ෂණික නිර්ණායකය ප්‍රතිසංස්කරණයේ තවත් විවාදාත්මක කාරණයක් එක් කරයි. නැගෙනහිර හා බටහිර ජාතීන් හරහා කරන ලද අධ්‍යයනවලින් හෙළි වී ඇත්තේ ඇතැම් සංස්කෘතික වටිනාකම් ආර්ථික සංවර්ධනයට අනුබල දෙන බවත් ආර්ථිකය සංස්කෘතික වටිනාකම් වෙනස් කරන බවත් ය. නගරයේ තාක්ෂණයේ වැදගත්කම මුලින්ම පිළිගත් අය අතර නාගරික ඉතිහාසඥයින් ද වූහ. එය නගරයක වඩාත්ම ප්‍රබල ලක්ෂණයකි. එහි ජාලගත ස්වරූපය තොරතුරු

තාක්ෂණයෙන් සදාකාලික වේ. නිර්ණායක ස්ථාවරය (ආර්ථික, සංස්කෘතික හෝ තාක්ෂණික) කුමක් වුවත් ගෝලීයකරණයේ සන්දර්භය තුළ ගෝලීය ආර්ථික ව්‍යුහයට අනුපූරකව නගරය හැඩගැස්වීමට ජනවරමක් ඇති අතර නාගරික විද්‍යාව ඉහළ යයි.

නාගරික විද්‍යාවට නගර පරාමිතීන් ඉක්මවා යා හැකිය. ගෝලීයකරණ ක්‍රියාවලිය එහි භූමි ප්‍රදේශ ගෝලීය නගර කලාප දක්වා විහිදේ. ඒවා ගෝලීයකරණය වූ ආර්ථිකය හා අන්තර් සම්බන්ධිත භෞමික වේදිකාවක් වේ. ප්‍රධාන නගර වලින් නාගරික විස්තාරණ, රාජ්‍ය භූමියක් තුළ හෝ අන්තර් රාජ්‍ය සීමාවන් හරහා සම්බන්ධ වී ඇති නගර දාමය හා තර්ක කළ හැකි ය. ගෝලීය නගර පිළිබඳ දැක්ම නව ලිබරල්වාදී මතවාදය ආදර්ශයක් ලෙස නාගරික අධ්‍යයනය නැවත කියවීමකට යොමු කරවන බව පැහැදිලි වේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

නිරිඇල්ල එන්. සී. (2014), නාගරික සමාජ විද්‍යාව: ප්‍රජාව, අසල්වැසියෝ සහ පන්ති පෙළ ගැසීම. සරසවි, නුගේගොඩ.

Anas, A., Arnott, R.I.C.H.A.R.D. and Small, K.A., (2000). Urban Spatial Structure. *Readings in Urban Economics: Issues and Public Policy*.

Burgess, E. (1925). The Growth of the City. In R.Park and E. Burgess. The City. Chicago: University of Chicago Press (1967)

Childe, V.G., (1950). The Urban Revolution. The Town Planning Review, *21*(1), pp.3-17.

Coser, L.A., (1977). Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context. Second Edition. New York, viewed 12 December 2020, < https:// sites.middlebury.edu / individualandthesociety/files/2019/11/simmel-number.pdf >.

Engels, F., (1993). (Ed. David McLellan) *The condition of the working class in England*. Oxford University Press, USA.

Fulcher, James. & John, Scott. (2000). Sociology. Oxford: Oxford University Press.

Gans, Herbert. (1968). “Urbanism and Suburbanism as a Ways of Life”, in J.Raynor and J. Harden (Eds.), Cities, Communities and the Young RKP, Open University.

Majumdar, H.T., (1966). Grammar of Sociology, p.162.

Marx, Karl, "Selected Writings in Sociology and Social Philosophy", (translated by T.B. Bottomore), (1965), pp.51,78.

Nadel, S.F., (1951). Theory of Social Structure, p.12.

Pahl, R., (1977). *Industrial Society (Routledge Revivals): Class, Cleavage and Control*. Routledge.

Sassen, S., (1991). The global city. Princeton: Princeton University Press.

Sassen, S., (2001). Global cities and developmentalist states: how to derail what could be an interesting debate: a response to Hill and Kim. *Urban Studies*, *38*(13), pp.2537-2540.

Scott, A.J., (2011). Emerging cities of the third wave. *City*, *15*(3-4), pp.289-321.

Simmel, G., (1950). The metropolis and mental life. In Kurt H. Wolff (Trans.) The Sociology of Georg Simmel. New York: Free Press.

Sltattery, M., (1985). Urban Sociology. England: Causeway Press Ltd.

Smith, M.E., (2009). V. Gordon Childe and the Urban Revolution: a historical perspective on a revolution in urban studies. *The town planning review*, pp.3-29.

Wirth, L., (1938). Urbanism as a Way of Life. *American journal of sociology*, *44*(1), pp.1-24.

Samaja Viggraha
සමාජ විග්‍රහ
2023-2024
Refereed Bilingual Journal
විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය
Number 01: 10th Volume: Part- II
පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස
ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

ලිපි අංක-05

මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාවට හැඳින්වීමක්

දිශාන් මදූෂංක[5] සහ කෝසල බමුණු ආරච්චි[6]

https://orcid.org/0000-0001-9057-5921
https://orcid.org/0000-0003-3314-3844

ප්‍රධාන සංස්කාරක
ප්‍රේමකුමාර ද සිල්වා

සහය සංස්කාරක
එම්.ඒ.දිශාන් මදූශංඛ

සංස්කාරක උපදේශක මණ්ඩලය
එස්.ටී.හෙට්ටිගේ (සම්මානිත මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
කාලිංග ටියුඩර් සිල්වා (සම්මානිත මහාචාර්ය) පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය
කේ.කරුණාතිලක (ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය) කැලණි විශ්වවිද්‍යාලය
සරත් අමරසිංහ (සම්මානිත මහාචාර්ය) රුහුණු විශ්වවිද්‍යාලය
යසාංජලී ජයතිලක (ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය) ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය
චන්ද්‍රසිරි නිරිඇල්ල (විශ්‍රාමික මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
සුභාංගි හේරත් (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
නිශාර ප්‍රනාන්දු (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ෆර්සානා හනීෆා (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ඉරේෂා ලක්ෂ්මන් (මහාචාර්ය) කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

භාෂා සංස්කරණය
චමත්කා පද්මසිරි කාරියවසම්
නාලක ජයසේන

පිරිසැකසුම් නිර්මාණය
එම්. ඒ. දිශාන් මදුශංඛ

[5] බීඒ (කොළඹ), පරිවාස කථිකාචාර්ය, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
[6] බීඒ (කැළණිය), සහකාර කථිකාචාර්ය, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part-II

පළමුවන අංකය: දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)

ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ලිපි විමර්ශක මණ්ඩලය

මහාචාර්ය ප්‍රේමකුමාර ද සිල්වා, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය චාන්දනී ලියනගේ, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය නිශාර ප්‍රනාන්දු, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය දිල්රුක්ෂි අබේසිංහ, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය ගමීලා සමරසිංහ, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය සමන්ත හේරත්, සන්නිවේදන සහ නිර්මාණාත්මක කලා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
මහාචාර්ය ප්‍රතිභා මහානාමහේවා, වාණිජ නීති අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ආචාර්ය අවංකා ප්‍රනාන්දු, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
ආචාර්ය උන්නතී සමරවීර, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
කථිකාචාර්ය චමත්කා පද්මසිරි කාරියවසම්, සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය

ප්‍රකාශනය

සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය
කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය
දුරකථන/ෆැක්ස් 0112-500452

මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාවට හැඳින්වීමක්[7]

දිශාන් මදුෂංක සහ කෝසල බමුණු ආරච්චි

සාරසංක්ෂේපය

මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව මාධ්‍යවල අන්තර්ගතය කෙරෙහි බලපෑම් එල්ල කරන විවිධ සාධක අධ්‍යයනය කිරීම සම්බන්ධයෙන් උනන්දුවක් දක්වයි. මාධ්‍ය සාමාජිකයන්ගේ සමාජානුයෝජනය, ඔවුන්ගේ වෘත්තීයමය ආකල්ප, ඔවුන් විසින් ගොඩනගනු ලබන මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් වාස්තවික බවින් තොරවීම සහ මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් අගතීන්ගෙන් යුක්තවීම වැනි කාරණාවන් අධ්‍යයනය කිරීමට මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව උනන්දුවක් දක්වයි. මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව හා සම්බන්ධ පර්යේෂකයන් ඉදිරිපත් කරන මුඛ්‍ය තර්කයක් වන්නේ ජනතාව පරිභෝජනය කරන මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් බොහෝ අවස්ථාවල අපක්ෂපාත අන්තර්ගතයන් නොවන බවයි. එමෙන්ම ඔවුන්ට අනුව මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන්හි වාස්තවිකත්වය ඇතැම් අවස්ථාවල මිත්‍යාවක් පමණි. මෙම ලිපිය මගින් සාකච්ඡා කිරීමට උත්සාහ ගෙන තිබෙන්නේ මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සම්බන්ධයෙන් බලපෑම් කරන මාධ්‍ය සංවිධානයන්හි අභ්‍යන්තර සහ බාහිර සාධක කවරේද යන්න පිළිබඳවයි. මෙම ලිපිය ලිවීමේදී විශාල ප්‍රමාණයක පර්යේෂණ ලිපි සහ මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව සම්බන්ධයෙන් ලියැවුණු පර්යේෂණ නිබන්ධ පරිශීලනය කළ අතර ඒ ඔස්සේ මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව සම්බන්ධයෙන් ගොඩනැගී ඇති සාහිත්‍යයට සැලකිය යුතු දායකත්වයක් ලබාදීමට කටයුතු කොට තිබේ.

ප්‍රමුඛ පද: අගතීන්, මාධ්‍ය අන්තර්ගතය, මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව, වාස්තවිකත්වය, රටාවන්

[7]Translated from the original article ‘Media Sociology: An Appraisal’ by Muhammad Atif Shahzad and Zahid Yousaf

Shahzad, M. A., & Yousaf, Z. (2019). Media Sociology: An Appraisal. *Global Political Review, IV(III),* 1-9. https://doi.org/10.31703/gpr.2019(IV-III).01

හැඳින්වීම

මෙම පර්යේෂණය මගින් මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාවේ මූලික අධ්‍යයනයන් ලෙස සැලකෙන පර්යේෂණයන් සාකච්ඡාවට හසුකොට තිබේ. එමෙන්ම මෙම පර්යේෂණ පත්‍රිකාව මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් කෙරෙහි දායකවන සමාජ විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ සහ සමාජ විද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයන් කෙරෙහි දායක වන මාධ්‍ය පර්යේෂණවල ඇතුළත් මූලික තේමා හඳුනාගැනීමට උත්සාහ කරයි. මාධ්‍ය සහ සන්නිවේදන අධ්‍යයනයන් සම්බන්ධයෙන් පවත්නා අන්තර්විෂයයික ස්වභාවය හේතු කොටගෙන මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාවේ සීමාවන් නිර්වචනය කිරීමත් සමාජවිද්‍යාව, මාධ්‍ය සහ ඊට අදාළ අනෙකුත් එළඹුම් පැහැදිලිව එකිනෙකින් වෙන් කොට හඳුනාගැනීමත් පහසු කටයුත්තක් නොවේ (Briggs and Burke, 2005). එබැවින් මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව විසින් මාධ්‍ය සහ සන්නිවේදන අධ්‍යයනයන් සමාජවිද්‍යාව හා සම්බන්ධ වටපිටාවක ස්ථානගත කිරීමට උත්සාහ කරනු ලබයි. එමෙන්ම ගැටුම්, අධිකාරිත්වය, පර්යාය, සංතෘප්තිය, අනන්‍යතාව, ප්‍රජාව, ආයතන, සහ බලය වැනි සමාජ විද්‍යාත්මක සංකල්ප සමග සම්බන්ධ කිරීමට කටයුතු කරයි (Badsey, 2000).

ගුහා චිත්‍රවල සිට නූතන විලාසිතා කර්මාන්තය දක්වාත් පරෙවියාගේ සිට නවීන චන්ද්‍රිකා තාක්ෂණය දක්වාත් ධූම සංඥාවල සිට රැහැන් රහිත සංඥා දක්වාත් අශ්වාරෝහක පණිවුඩකරුවන්ගේ සිට නූතන SMS තාක්ෂණය දක්වාත් සෑම කල්හිම මාධ්‍ය ජනතාව දැනුවත් කිරීම සහ ඔවුන්ව සවිඥානික කිරීම වෙනුවෙන් පෙනී සිට තිබේ (Mcpherson, 2002). ස්වභාවයෙන්ම මාධ්‍ය යනු තනි පුද්ගලයෙක් විසින් පමණක් හසුරවනු ලබන්නක් නොවේ. එය සම්පූර්ණ සංවිධිත පද්ධතියක් වන අතර අදාළ අන්තර්ගතය බෙදා හැරීම සම්බන්ධයෙන් පුද්ගලයන් ගණනාවකගේ උපකාරය ලබාගනියි. පකිස්තානයේ ඉස්ලාමාබාද් ජාත්‍යන්තර ඉස්ලාම් විශ්වවිද්‍යාලයේ මාධ්‍ය අධ්‍යයනය සම්බන්ධයෙන් වන මහාචාර්ය Zafar Iqbalට අනුව මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් පිටුපස කිසිම විටෙක අජීවී හස්තයක් නොපවතින අතර ඒ පිටුපස සෑමවිටම සිටින්නේ චිත්තවේග, සමාජ සාධක, පරිසර සාධක, සහ බල ගතිකයන් වැනි කාරණාවන්ගෙන් නිරන්තර බලපෑම්වලට ලක්වන සජීවී පුද්ගලයෙකි. එබැවින් අප විසින් එදිනෙදා පරිහරණය කරනු ලබන මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සෑමවිටම එක් ආකාරයකින් හෝ ආකාර කීපයකින් බාහිර

බලපෑම්වලට ලක් වේ. ඉස්ලාමාබාද් නුවර බාහ්රියා විශ්වවිද්‍යාලයේ සහකාර මහාචාර්ය Sabbir Hussain සඳහන් කරන පරිදි මාධ්‍ය අන්තර්ගතයේ වාස්තවිකත්වය මිත්‍යාවක් පමණි. ස්වභාවයෙන්ම මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් කිසිදාක වාස්තවික නොවූවා සේම කිසි දිනෙක වාස්තවික වන්නේද නැත.

Lucy Kung ඔහුගේ Strategic Management in the Media (2008) ග්‍රන්ථයේ සඳහන් කරන පරිදි මාධ්‍ය එහි ක්‍රියාකාරීත්වය අනුව ගත් කල ඒකශෛලීය නොවේ (monolithic). එය විවිධ පාර්ශ්ව මගින් ඇතිකරන අභ්‍යන්තර සහ බාහිර සාධක මගින් බලපෑමට ලක් වූ අගතිගත මාධ්‍ය අන්තර්ගතයක් නිරූපණය කරයි (Kung, 2008).

Jonathan Cohen සඳහන් කරන පරිදි මාධ්‍ය සැමවිටම දේශපාලනඥයන් හා සමීප සම්බන්ධතාවක් පවත්වයි. දේශපාලනඥයන්ට කෙසේ හෝ තමන්ව මාධ්‍ය තුළ නිරූපණය කරවා ගැනීමේ උනන්දුවක් පවතී. ඔහුට අනුව දේශපාලනඥයන් විශ්වාස කරන්නේ සිය පැවැත්ම මාධ්‍ය ඔස්සේ තමන්ව නිරූපණය වීම සමග ඍජුව සම්බන්ධ වන බවයි. මීට සමගාමීවම මාධ්‍ය ආයතන විශ්වාස කරන්නේ සිය පැවැත්ම තහවුරු වන්නේ දේශපාලනඥයන් සහ පාර්ලිමේන්තු කටයුතුවලට තමන් දක්වන දායකත්වයේ ප්‍රමාණය අනුව බවයි. එබැවින් දේශපාලනඥයන් මාධ්‍ය කෙරෙහි බලපෑම් එල්ල කරන අතර මාධ්‍ය දේශපාලනඥයන්ගේ බලපෑම්වලට නතුවීමට නැමියාවක් දක්වයි (Cohen, 2008). ආචාර්ය Sabbir Hussain අනුව මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සැම විටම එහි රචකයාගේ හෝ සංස්කාරකයාගේ හෝ මාධ්‍ය ආයතනයේ හෝ එහි දැන්වීම්කරුගේ ආකල්ප/ අගතීන් නිරූපණය කරයි (Hussain, 2017).

මැතිවරණ අධ්‍යයනයන් පෙන්වා දෙන පරිදි මැතිවරණ දිනයන්හිදී විවිධ මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සහ නව ප්‍රවණතා සම්ප්‍රේෂණය කිරීම ඔස්සේ ඡන්දදායක චර්යාව වෙනස් කිරීමට මාධ්‍ය කටයුතු කරයි. විවිධ කාලවකවානුවල සිදුකරන ලද හරස්කඩ සමීක්ෂණ පර්යේෂණ කිහිපයක් පෙන්වා දෙන පරිදි මැතිවරණ ව්‍යාපාරවලදී මාධ්‍ය යම් සුවිශේෂ සමාජ ගැටලු කිහිපයක් ඉස්මතු කර පෙන්වීම ඔස්සේ ඡන්දදායක චර්යාව වෙනස්කිරීමට කටයුතු කරයි (Daniela, V., Dimitrova, Adam Shehata & Jesper Stromback, 2011, Leonard Tipton,

Roger D. Haney & John R. Baseheart, 1975, Lawrance R. Jacobs and Robert Y. Shapiro, 2005). එක් රාත්‍රියකින් පවා ඡන්දදායක චර්යාව වෙනස් වූ අවස්ථා ඉතිහාසය තුළ විරල නොවේ. McComb සහ Shaw (1972) පෙන්වාදෙන පරිදි කැපී පෙනෙන සමාජ ප්‍රශ්න කිසිදු ආකාරයකින් සමාජ ප්‍රශ්නයක් නොවන බවත් කිසිදු ආකාරයක සමාජ ප්‍රශ්නයක් නොවන ප්‍රපංචයක් උග්‍ර මට්ටමේ සමාජ ප්‍රශ්නයක් බවත් පෙන්වාදීමේ හැකියාව මාධ්‍ය සතුව පවතී. මාධ්‍ය යම් අනුග්‍රාහකයෙකුගේ න්‍යාය පත්‍රයකට බොහෝ අවස්ථාවල සහයෝගය දක්වන බව පෙනෙයි. සමාජයේ පවත්නා ගැටලුවක් ජනතාවට පෙන්වා දෙන කෝණය වෙනස්කිරීම ඔස්සේ සිය අනුග්‍රාහකයාගේ අවශ්‍යතාවලට ගැළපෙන ලෙස මාධ්‍ය කටයුතු කරයි.

Gurbner (1969) මාධ්‍ය අන්තර්ගතය සම්බන්ධයෙන් විද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක් සිදුකරයි. එය ප්‍රචණ්ඩත්වය සහ මාධ්‍ය (violence and media) යනුවෙන් නම්කොට තිබේ. මෙම අධ්‍යයනය මාධ්‍ය සම්බන්ධයෙන් සිදුකෙරුණු අධ්‍යයනයන් අතර ප්‍රමුඛතම පෙළේ අධ්‍යයනයක් ලෙසින් සැලකෙයි. මෙම අධ්‍යයනය මූලික වශයෙන්ම කේන්ද්‍රගත වූයේ හැරල්ඩ් ලැස්වේල් විසින් 'who' යනුවෙන් හඳුන්වන ලද මාධ්‍ය ක්‍රියාකාරිකයා වටාය (Gurbner, 1969). who යනුවෙන් හඳුන්වන ලද්දේ යම් නිශ්චිත මාධ්‍ය ආයතනයක් විසින් දෙන ලද රාජකාරී ඉටුකරන එම මාධ්‍ය ආයතනයට අනුබද්ධ මාධ්‍යවේදීන් සහ වෘත්තිකයන්ය. සෑම මාධ්‍ය වෘත්තිකයෙකුම තමන් රාජකාරි කරන මාධ්‍ය ආයතනය විසින් නිර්වචනය කරන ලද ඉලක්කගත පුද්ගල වේදිකාව පොළඹවා ගැනීම වෙනුවෙන් මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කරයි. "Who says what through which channel with what effects".

නමුත් Shoemaker ට අනුව (1996) මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් ගොඩනැගෙන ආකාරය සම්බන්ධයෙන් සහ මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් එලෙසින් ගොඩනැගුණේ ඇයිද යන්න අධ්‍යයනය කිරීමට උනන්දුවක් දක්වන්නේ මාධ්‍ය උගතුන් අතරින් ඉතාමත් අතළොස්සක් පමණි. විශාල ප්‍රමාණයක මාධ්‍ය උගතුන් උනන්දුවක් දක්වන්නේ මාධ්‍යයෙහි අන්තර්ගතයන් සම්බන්ධයෙන් අධ්‍යයනයන් සිදුකිරීමටයි. ඔවුන්ගේ පොත් සහ පර්යේෂණ ලිපි පෙන්වා දෙන පරිදි ඔවුන් වඩා උනන්දුවක් දක්වන්නේ මාධ්‍ය ක්‍රියාවලිය, මාධ්‍ය ක්‍රියාත්මක වන්නේ කෙසේද, සහ මාධ්‍ය

පණිවුඩයක් එහි ඉලක්කගත ප්‍රජාව සම්බන්ධයෙන් ඇතිකරන පසු ප්‍රතිඵල අධ්‍යයනය කිරීමටයි. Carl Hovland විසින් 1951, 1953, 1961 යන වසරවල සිදුකරන ලද අධ්‍යයනයන්හිදී මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සම්බන්ධයෙන් මාධ්‍යවේදියා දක්වන සැලකිල්ල පිළිබඳව අවධානය යොමුකොට තිබේ.

Rees, Pamela Shoemaker, Hoveland, Ball Rokeach වැනි මාධ්‍ය උගතුන් මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් හැඩගස්වන සහ මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් කෙරෙහි බලපෑම් එල්ල කරන විවිධ සාධක හඳුනාගෙන තිබේ. අනෙක් අතට විශාල බලපෑමක් සහිත මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් තීන්දු තීරණ ගැනීම, අදහස් ගොඩනැගීම, සමාජ ආඛ්‍යානයන් ගොඩනැගීම සහ ආණ්ඩු ගොඩනැගීම පවා සිදුකරයි. විශේෂයෙන්ම සමාජ මාධ්‍ය පැමිණීමෙන් අනතුරුව මාධ්‍ය අන්තර්ගතයේ වැදගත්කම සම්බන්ධයෙන් මිනිසුන් අතර යම් අවබෝධයක් ඇතිවිණි. අධ්‍යයන විෂයක් බවට පත්වීමට ප්‍රථමයෙන් 1920 ගණන්වල සිටම මාධ්‍ය භාවිත වුණු අතර එම අවධියේදී මාධ්‍ය භාවිත වූයේ බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත පාලනය පරමාදර්ශී බව හුවාදැක්වීම සඳහාය. BBC ආයතනය ස්ථාපිත කිරීම සහ යටත්විජිත අවධිය තුළ එය සිදුකළ භූමිකාව මේ සම්බන්ධයෙන් කදිම උදාහරණයක් සපයයි.

බොහෝ පර්යේෂකයන් එකඟ වන කරුණක් වන්නේ මාධ්‍ය සහ එහි ඉලක්කගත වේදිකාව අතර පවත්නා සම්බන්ධතාව අවියෝජනීය සම්බන්ධතාවක් වන බවයි. මාධ්‍ය සහ එහි ඉලක්කගත වේදිකාව සැමවිටම අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් එකිනෙකා සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියාත්මක වන අතර අනෙකා මත සුවිශාල බලපෑමක්ද එල්ල කරයි. මාධ්‍ය තමන්ගේ ඉලක්කගත වේදිකාවේ අභිලාෂයන්ට ගැළපෙන පරිද්දෙන් සිය මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සකස් කරයි. මාධ්‍ය ආයතන තම වැඩසටහන් චක්‍රය හෝ වැඩසටහන් ඔරලෝසුව (programme clock) සිය වේදිකාවේ ඉල්ලුම සමග සමපාත වන පරිද්දෙන් ගොඩනගන අතර සැමවිටම සිය ඉලක්කගත වේදිකාවේ චිත්තවේග ස්පර්ශ කිරීමට කටයුතු කරයි. මාධ්‍ය මේ ඔස්සේ තම අනුග්‍රාහකයාගේ අභිලාෂයන්, උනන්දූන් සහ න්‍යාය පත්‍රය ඉටුකරදීමට බලාපොරොත්තු වෙයි. S. J. Ball Rokeach විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද මාධ්‍ය යැපුම් මොඩලය (Media Dependency Model) ඉදිරිපත් කරන පරිදි මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සැමවිටම එය පරිභෝජනය කරන පුද්ගලයන්ගේ අභිලාෂ සහ උනන්දූන්වලට සරිලන පරිද්දෙන් හැඩගැසීම සිදු වේ (Rakeach, 1976).

මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් හැඩගැස්වීම සම්බන්ධයෙන් වන තවත් එක් විචාරාත්මක අදහසක් වන්නේ සමාජය තුළ ජීවත් වන බලසම්පන්න සහ ප්‍රභූ පන්තිය තමන්ගේ අරමුණු ඉටුකරගැනීම උදෙසා මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් හැඩගස්වන බවයි. මෙම තර්කයට අනුව මාධ්‍ය සැමවිටම සේවය කරන්නේ සමාජයේ ජීවත් වන මහේශාඛ්‍ය කණ්ඩායමටයි. Agenda Setting Theory න්‍යාය සහ Media Framing Theory න්‍යාය මෙම අදහස මනාව ඉදිරිපත් කරයි.

මාධ්‍ය ආයතන සමාජයේ ජීවත් වන ප්‍රභූ කණ්ඩායමට සේවය කරන විට ස්වභාවිකවම අදාළ මාධ්‍ය ආයතනයට ස්වාධීනව රාජකාරි කිරීමට ඇති නිදහස සීමාවෙයි. මෙම කරුණ පැහැදිලි කරගැනීමට නෝම් චොම්ස්කි විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද Propaganda Model of Media මොඩලය සුවිශේෂ දායකත්වයක් සපයයි. මෙකී මොඩලය මාධ්‍ය ආයතන අත්දකින නිදහස සීමාවට ලක්වීම පිළිබඳව සාකච්ඡා කරයි. නෝම් චොම්ස්කිට අනුව මාධ්‍ය ආයතනයේ හිමිකාරීත්වය, දැන්වීම් පළකිරීම ආදී සියල්ලක් ම සිදුවන්නේ සමාජයේ ජීවත්වන ප්‍රභූ පන්තියේ අවශ්‍යතාවන්ට ගැළපෙන පරිද්දෙනි (Chomsky, 1978).

කෙසේ නමුත් මහ ජනතාවගේ සංජානනයන් සහ අදහස් හැඩගැස්වීම සම්බන්ධයෙන් මාධ්‍ය සතු බලය නොසලකා හැරිය නොහැකිය. සමාජ සහ චර්යාත්මක විද්‍යා සම්බන්ධයෙන් වන ජාත්‍යන්තර විශ්වකෝෂය (International encyclopedia of social and behavior science) තුළ Katz (1974) සඳහන් කරන පරිදි එක්කෝ රටේ ජනතාව මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රතිරෝධය දක්වති. එසේ නැතිනම් ඒවා පිළිගෙන ඒවාට හිස නමති. ජනතාව මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන්ට ප්‍රතිරෝධය දැක්වුවද එම ප්‍රතිරෝධය තුළ කාලාන්තරයක් තිස්සේ රැඳී සිටීමට ඔවුන්ට හැකියාවක් නොමැත.

මාධ්‍ය සමාජ විද්‍යාවේ ආරම්භය

මාධ්‍ය සහ සන්නිවේදන පර්යේෂණයන්හි ආරම්භය සමාජවිද්‍යාව තුළින් සිදු වූ බව ප්‍රකට පිළිගැනීමයි. වර්ෂ 1920 ගණන්වලදී ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය තුළ මාධ්‍ය සහ සන්නිවේදන ක්ෂේත්‍රයේ තේමාවන් පළමුවෙන්ම සාකච්ඡාවට ලක්කළ පුද්ගලයා සමාජවිද්‍යාඥයෙකි. මාධ්‍ය සහ සන්නිවේදන අධ්‍යයනයේ ප්‍රාරම්භක පර්යේෂණය ඇරඹෙන්නේ සමාජවිද්‍යාත්මකව අධ්‍යයනයට හසුකළ

පර්යේෂණ තේමාවක් ඇසුරෙනි. සාම්ප්‍රදායික සමාජයෙන් නූතන සමාජයට සිදුවූ පරිවර්තනයේදී මාධ්‍ය ඉදිරිපත් කළ භූමිකාව සහ මාධ්‍යයෙහි ප්‍රජාව ගොඩනැගීමේ පැතිකඩ යන සමාජවිද්‍යාත්මක තේමාව ඔස්සේ එකී පර්යේෂණය සිදුව තිබේ. කෙටියෙන් සඳහන් කළහොත් මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් සහ සමාජවිද්‍යාව අවියෝජනීය ලෙස එකිනෙක හා සම්බන්ධ වන අතර එකිනෙක සමග අන්තර්පරායත්ත බවකින්ද යුක්තය. දෙවන ලෝක යුද සමයේදී ඇමෙරිකා එක්සත් ජනපදයේ මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව ප්‍රධාන පරිවර්තනයන් ද්විත්වයක් අත්දැක තිබේ. භූගෝල විද්‍යාත්මක පරිවර්තනයන් සහ විශ්ලේෂණාත්මක පරිවර්තනයන් එම පරිවර්තනයන් ද්විත්වය වේ. භූගෝල විද්‍යාත්මකව මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාවේ කේන්ද්‍රස්ථානය චිකාගෝ විශ්වවිද්‍යාලයේ සිට හාර්වඩ් සහ කොලොම්බියා විශ්වවිද්‍යාලවලට විතැන් වූ අතර පර්යේෂණ යොමුව මාධ්‍ය සහ ප්‍රවෘත්තිවල සිට ජනසන්නිවේදනය සහ මහජන අදහස් යන නව ක්ෂේත්‍ර දෙසට විතැන් විය (Thronham, 2004). විශ්ලේෂණාත්මකව මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන්ගේ යොමුව නූතන සමාජය සහ මාධ්‍යයේ සිට පුද්ගල පෙළඹවීම සහ යුද න්‍යාය පත්‍රය වැනි පුළුල් තේමා දෙසට විතැන් විය(Chomsky, 1978). ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ ආණ්ඩුව සහ පෞද්ගලික අංශයේ සංවිධාන විසින් සපයන ලද මූල්‍යමය සහයෝගය ඇතිව 1950 ගණන්වල සිටි සන්නිවේදන උගතුන් සහ පර්යේෂකයන් මහජන අදහස් යන නව්‍ය ක්ෂේත්‍රය මූලිකවම සිය අධ්‍යයනයන්ට හසු කොටගෙන තිබේ. විසිවන සියවසේ අග භාගය පමණ වන විට මාධ්‍ය සමාජවිද්‍යාව ශාස්ත්‍රීය ලෝකය තුළ සුවිශේෂ ස්ථානයක් අත්පත් කරගෙන තිබිණි(H. R., 2007).

සමකාලීන මාධ්‍ය ප්‍රායෝගික වශයෙන් ඒකශෛලීය (Monolithic) සංකල්පයක් නොවේ. එය සමාජවිද්‍යාව, මනෝවිද්‍යාව, මානව විද්‍යාව, ඉතිහාසය වැනි අනෙකුත් විෂය ක්ෂේත්‍රයන්ගෙන් ණයට ගත් සංකල්ප රාශියක සම්මිශ්‍රණයකි. නූතනයේ පුළුල් පරාසයක පැතිරී ඇති දැනුම සහ අධ්‍යයන පාඨමාලාවන් විශාල සංඛ්‍යාවක් පැවතීම හේතුකොටගෙන එක් පාඨමාලාවක් එහි අන්තර්ගතයට සමානම අන්තර්ගතයක් සහිත වෙනත් පාඨමාලාවක් සමග සමපාත කිරීම පවා සැලකිය යුතු මට්ටමකට අපහසුය. උදාහරණයක් ලෙස සමාජවිද්‍යාව සහ සමාජ මනෝවිද්‍යාව එකිනෙකින් වෙනස් වූ අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයන් ද්විත්වයක් වුවද එකී අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයන් ද්විත්වය එකිනෙකා මත යැපෙන අතර එකිනෙකාගේ

න්‍යායයන් හුවමාරු කරගනී. මෙලෙසම මාධ්‍ය විද්‍යාව නැතහොත් මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන්ද ඒකශෛලීය සංකල්පයක් නොවන අතර විවිධ අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයන්ගෙන් ණයට ගත් සංකල්ප රාශියකින් සකස්ව තිබේ. උදාහරණයක් ලෙස මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් තුළ මනෝවිද්‍යාව සහ සමාජවිද්‍යාව වැනි අනෙකුත් විෂය ක්ෂේත්‍රයන්ද නිරූපණය වේ.

මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් සම්බන්ධයෙන් සිටින පර්යේෂකයෙකු වන Kafle(2007) ඔහුගේ මාධ්‍ය කතිකාව (Media Discourse) නමැති ලිපිය තුළ සඳහන් කරන පරිදි මාධ්‍යය එහි ඉතිහාසය 1920 ගණන්වල සංස්කෘතික අධ්‍යයනයන් දක්වා පසුපසට ගෙන යයි. ඔහුට අනුව 1920 ගණන්වලදී මාධ්‍ය සැලකිය යුතු ලෙස යුරෝපා සංස්කෘතිය මගින් බලපෑමට ලක්ව තිබේ. එම අවධියේ පැවැති මාධ්‍ය තමන්ගේ යටත් විජිත න්‍යාය පත්‍රය එවකට පැවැති සඟරා, ගුවන් විදුලිය සහ සම්ප්‍රදායික මාධ්‍ය ඔස්සේ ප්‍රකාශයට පත් කොට තිබේ.

තවත් මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රවීණයන් දෙපළක් වන Thornham සහ O'Sullivan විශ්වාස කරන පරිදි මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් පළමුවෙන්ම ගොඩනැගෙන්නේ සමාජවිද්‍යාව සහ ඉංග්‍රීසි අධ්‍යයනය ඇසුරෙනි. සමාජවිද්‍යාව සහ ඉංග්‍රීසි අධ්‍යයනය ඇසුරෙන් ගොඩනැගෙන මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් පසුකාලීනව වෘත්තීයමය පුහුණුවක හැඩහුරුව ලබාගනී (Thornham, 2004). සමාජය සම්බන්ධයෙන් මාධ්‍යය සිදුකරන බලපෑම සහ මාධ්‍ය සතු බලය වටහාගැනීමත් සමග එය අධ්‍යාපන ආයතනවල උගන්වන විධිමත් පාඨමාලාවක් බවට පත්විය.

ඉහත සාකච්ඡාව අනුව මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් තනි දැනුම් දේහයක් නොවන බවත් ඉංග්‍රීසි, ඉතිහාසය, මනෝවිද්‍යාව වැනි සමාජවිද්‍යාවන් ගණනාවක සම්මිශ්‍රණයක් බවත් අපට ප්‍රකාශ කළ හැකිය. භෞතික විද්‍යාව සහ ජීව විද්‍යාව වැනි විෂයයන් මෙන් නොව මාධ්‍ය අධ්‍යයනයන් සමාජවිද්‍යාවේ සහ මානව විද්‍යාවේ න්‍යායයන් සහ සංකල්ප සමග සමීප අන්තර්සම්බන්ධතාවක් පෙන්නුම් කරයි.

ක්‍රියාවලිය සහ ප්‍රතිඵල

වෙළෙඳ දැන්වීම්, වාණිජකරණ කටයුතු, සන්නිවේදනය, සිනමා කර්මාන්තය, සහ තාක්ෂණය වැනි ක්ෂේත්‍ර මාධ්‍ය සමග ඍජු සම්බන්ධතාවක් පවත්වයි. මතුපිටින් පෙනෙන කරුණ වන්නේ මාධ්‍ය තාක්ෂණය මත යැපීම වුවද තාක්ෂණය මාධ්‍ය

මත යැපීමද කිසිසේත්ම නොසලකා හැරිය නොහැකි සංසිද්ධියකි. පුද්ගලයන් පෙළඹවීම සම්බන්ධයෙන් මාධ්‍ය සතු හැකියාව හේතු කොටගෙන ව්‍යාපාර ක්ෂේත්‍රයන්හි ඉතා වැදගත් උපකරණයක් බවට මාධ්‍ය පත්ව තිබේ (Schudson, 1989). මාධ්‍ය භාවිත කිරීම ඔස්සේ යම්කිසි නිෂ්පාදනයක් හෝ සේවාවක් පරිභෝජනය කිරීමට මහජනතාව පොළඹවා ගැනීමේ හැකියාව පවතී. එබැවින් කර්මාන්ත බොහොමයක් තම නිෂ්පාදනය ජනතාව වෙත සම්ප්‍රේෂණය කරවා ගැනීමට මාධ්‍ය භාවිත කරයි (Gustav ichheiser, 1970). අද වන විට වෙළෙඳ දැන්වීම් ක්ෂේත්‍රය මාධ්‍ය මගින් ඉමහත් ප්‍රතිලාභ ලබන කර්මාන්තයක් බවට පත්ව තිබේ. මහා පරිමාණ මට්ටමේ ව්‍යාපාරික ආයතන වෙළෙඳ දැන්වීම් සහ ප්‍රචාරණය වෙනුවෙන් ඉමහත් මුදලක් වැයකරයි. 2016 වර්ෂයේ ව්‍යාපාර වාර්තාව අනුව සැම්සුන් ආයතනය ප්‍රචාරණය වෙනුවෙන් ඩොලර් බිලියන 9.9 ක මුදලක් සහ අලිබාබා ආයතනය ඩොලර් බිලියන 267 ක මුදලක් වැයකොට තිබේ. මෙම සංඛ්‍යා දත්ත මගින්ද පෙන්වා දෙන්නේ වෙළෙඳ දැන්වීම් කර්මාන්තය තුළ මාධ්‍ය අත්පත් කරගෙන ඇති සුවිශේෂ තත්ත්වයයි (Fourie, 2001).

සමාජ යථාර්ථය හැඩගැස්වීම

මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සමාජයීය කාරණාවන් උපුටාගෙන ඒවා විවිධ අන්දමින් හැඩගස්වා නැවතත් ජනතාව වෙතටම සම්ප්‍රේෂණය කරයි. මාධ්‍ය සෑමවිටම සිය මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් ගොඩනැගීමේදී සමාජ සංසිද්ධීන් සම්බන්ධයෙන් තමන් දරන තර්කනය අන්තර්ගත කිරීමට කටයුතු කරයි. සමාජ වෙනස්කම් සිදුකිරීමේදී මාධ්‍ය අන්තර්ගතය ඊට පක්ෂ ආකාරයෙන් මෙන්ම විපක්ෂ ආකාරයෙන්ද හැසිරවීමට මාධ්‍ය වෙත හැකියාව පවතී. උදාහරණයක් ලෙස කාන්තාවන් ගෘහස්ථයේ පමණක් රාජකාරි කරන පිරිසක් ලෙස මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් නිර්මාණය කිරීම මගින් එකී රාමුව බිඳ දැමීමට කාන්තාවන්ට සැලකිය යුතු පරිශ්‍රමයක් සහ වෙහෙසක් දැරීමට සිදු වේ (Shoemaker, 1987). මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් සමාජ යථාර්ථය ගොඩනගන ආකාරය පෙන්වාදීමට මෙය කදිම උදාහරණයකි.

මාධ්‍ය අන්තර්ගතය කෙරෙහි පුද්ගල සාධකයන්ගේ බලපෑම

මාධ්‍ය අන්තර්ගතය කෙරෙහි පුළුල් ලෙස බලපෑම් කරනු ලබන ප්‍රධානතම සාධකයක් වන්නේ කිසියම් මාධ්‍ය ආයතනයක් යටතේ සේවය කරන හෝ

කිසියම් මාධ්‍යයක් උදෙසා පෙනී සිටින මාධ්‍යවේදියාම වේ. මාධ්‍යවේදියාද මිනිසෙකි. මාධ්‍යවේදියාටද චිත්තවේගීමය, ලිංගික, සමාජීය, බය-පක්ෂපාතීත්වය හා උද්යෝගය වැනි සාධක මත විවිධ බැඳීම්වලට යටත්වීමට සිදු වේ. එනම් අවසානයේදී ඔහු හෝ ඇය කුමනාකාරයකින් හෝ පක්ෂග්‍රාහීවීම සිදු වේ. මේ ආකාර පක්ෂග්‍රාහීබවක් පවත්වාගැනීමෙහිලා ජීවිතයට ඇති ආශාව, ආරක්ෂිතභාවය හෙවත් රැකියාවේ සුරක්ෂිත බව ආදි කරුණුද ඇතැම්විට අදාළ පුද්ගල කණ්ඩායම, පුද්ගලයා, දේශපාලන පක්ෂය හෝ පොදුවේ රට සම්බන්ධයෙන් ඇතිවන ආදරණීය හැඟීම්ද බලපෑ හැකිය(Plesner 2010). Ziler ට අනුව මාධ්‍යයට කිසිදා වාස්තවික විය නොහැකිය. මන්දයත් බොහෝ සමාජ බලවේග විසින් එයට පක්ෂග්‍රාහීවීමට බලපෑම් කරනු ලබන බැවිනි. මිනිසුන්ගේ ජීවිත හා ඔවුන් වටා සිදුවන දේ මාධ්‍යයට විෂය වේ. එනම් මිනිස් ජීවිත හා බැඳුණු වර්තමාන පුවත් හෝ නව ප්‍රවණතා දේශපාලනික හෝ සමාජීය සංසිද්ධි විය හැකිය. එබැවින් මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි බලපෑම් කරන ඉමහත් සාධකය මිනිසාම වී ඇත. Becket (2016) ප්‍රකාශ කරන්නේ මාධ්‍යවේදය චිත්තවේග ආරෝපිත ජාලගත පරිසරයක් බවයි. මාධ්‍ය අන්තර්ගත නිෂ්පාදනයෙහිලා යෙදෙන පුද්ගලයන්ට විවිධ සමාජ සමූහ හා දෘෂ්ටිවාද සම්බන්ධ චිත්තවේගීමය බැඳීම් තිබේ. වඩාත් සුවිශේෂව වර්තමාන ලෝක සන්දර්භයෙහි වසන ගෝලීය මිනිසා යනු විවිධ චිත්තවේගී පාලනයන්ට ලක්වන්නෙකි (Bardoel and Deuze, 2001).Stephen J.A Ward පැහැදිලිව අවධාරණය කළ ආකාරයට මාධ්‍යවේදීන් යනු ස්වයංක්‍රීය යන්ත්‍ර නොවේ. එහෙත් ඔවුන් සතු චිත්තවේගීමය අගතීන් විසින් පුවත් අන්තර්ගතයන් සහ වාර්තා සඳහා අනිසි ලෙස බලපෑම් කරනු ලැබේ (Ward, 1996).මාධ්‍ය විශේෂඥයන්ගේ ගුණාංග, පුද්ගල හා ඇතැම් සාමූහික ජන පදනම් හා විවිධ ක්ෂේත්‍ර විද්වතුන් මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි බලපෑම් සිදුකරනා ආකාරය පර්යේෂකයන් කිහිපදෙනෙකුගේ විමර්ශනයට මෙලෙස ලක්ව තිබේ (Valkenburg and Peter, 2013).

මාධ්‍ය චර්යාවේ බලපෑම

නූතන ලෝක සන්නිවේදනයේ ප්‍රධාන මූලාශ්‍රය මාධ්‍යයි. ඉන් මිනිසුන් එකිනෙකා හා සම්බන්ධ කරන අතරම මිනිස් අයිතීන් සහ ලොව පුරා සිදුවන නැවුම් සිදුවීම් පිළිබඳ දැනුවත් කරයි. ඕනෑම මාධ්‍ය ආයතනයක් තමාටම අනන්‍ය වූ ප්‍රතිපත්ති

රාමුවක්, කර්තෘ මණ්ඩලයක් හා මූල්‍යාධාර සහිතව කිසියම් පද්ධතිමය රටාවකට අනුව ක්‍රියාත්මක වේ. මෙම පද්ධතිමය රටාව මාධ්‍ය දින චරියාව නැතහොත් කිසියම් මාධ්‍යය ආයතනයක් ක්‍රියාත්මක වීමේ රටාව ලෙසද අපට හඳුනාගත හැකිය. එහිදී මාධ්‍ය අන්තර්ගතයන් වටිනාකම් හා විශ්වසනීය ධර්මතාවන්ට අනුකූල වීමද වැදගත් වේ. Pamela Shoemakerගේ අදහස වන්නේ මාධ්‍ය චර්යාව එහි අන්තර්ගතයන් එනම් වඩාත් සුවිශේෂව ප්‍රවෘත්ති නිෂ්පාදනය කෙරෙහි බලපෑම් කරනා බවයි. නවීන තාක්ෂණික දියුණුවට පෙරාතුව මාධ්‍යවේදීන්ට ග්‍රාහක පරිමිතිය ප්‍රමාණ කිරීම පිළිබඳ අදහසක් නොවූ අතර ග්‍රාහක ප්‍රතිපෝෂණ ලබාගැනීමටද අවකාශයක් නොවීය. නමුදු නව තාක්ෂණික දියුණුවත් සමඟ මාධ්‍යවේදියාට ප්‍රේක්ෂක නොහොත් ග්‍රාහක ස්වභාවය හා මහජන මනස පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබාගත හැකිය (Strömbäck and Dimitrova 2011).

මාධ්‍ය අන්තර්ගතය කෙරෙහි වන සංවිධානාත්මක බලපෑම

මාධ්‍ය සංවිධාන සාපේක්ෂ වශයෙන් දේශපාලන ආර්ථිකය කෙරෙහි බලපෑම් ඇති කෙරෙන ආකාරයේ ව්‍යූහාත්මක අන්තර්ගත නිෂ්පාදනය කරයි. වඩාත් විද්‍යමාන කරුණ නම් සෑම මාධ්‍ය ආයතනයකටම පාහේ විවිධ දේශපාලන හා ආර්ථික සමූහ සමග මූල්‍ය-දේශපාලනික සබඳතා තිබේ. එබැවින් මාධ්‍ය සිය ප්‍රාග්ධන උත්පාදනය සඳහා අන්තර්ගත සැලසුම් කිරීම හා ඊට බලපෑම් කිරීම සිදුකරයි. බොහෝ මාධ්‍ය ආයතනවල අත්‍යන්ත අරමුණ වී ඇත්තේ ලාභ උත්පාදනයයි. කෙසේ වෙතත් ඇතැම් මාධ්‍ය සංවිධාන සිය ප්‍රතිරෝධය දක්වමින් පෙන්වා දෙන්නේ ප්‍රාග්ධන උත්පාදනය කෙරෙහි ප්‍රමුඛත්වය ලබාදීමෙන් මාධ්‍යවේදීන්ගේ රුචි-අරුචිකම් කෙරෙහිද බලපෑම් ඇති කෙරෙන බවයි (Andrews and Caren 2010). මාධ්‍යයෙහි මෙම අධිකාරීවාදී ස්වභාවය එහි අභ්‍යන්තර සැකැස්ම හා න්‍යාය පත්‍ර පිළිබඳ යම් අදහසක් ලබාගැනීමට උපකාරී වේ.(Djankov, et al. 2010).

මාධ්‍ය අන්තර්ගතය කෙරෙහි පරිබාහිර සාධකවල බලපෑම

පරිබාහිර සමාජ පරිමණ්ඩල එනම් බලපෑම් කණ්ඩායම්, හමුදා ඒකක, බල ඒකක, නිලබලවාදී යන්ත්‍රණ, බහුජාතික සමාගම්, බලවත් රාජ්‍ය අනුග්‍රහය ලබන රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා සෙසු අවශේෂ සමාජ සංවිධාන විසින් මාධ්‍යයට බලපෑම්

කරනු ලබයි. මෙම පරිබාහිර සංවිධාන විශ්වාස කරන්නේ මාධ්‍යයෙහි ඔවුන්ගේ යථා පැවැත්ම නිරූපණය කිරීම හා මාධ්‍ය පාලනය කිරීම මගින් වෙළෙඳපොළ, සමාජය සහ ලෝකය සිය පාලනයට නතුකරගත හැකි බවයි. එබැවින් මාධ්‍යයට ජනමතය ගොඩනැංවීම සහ හැඩගැස්වීමෙහිලා විසල් බලපෑමක් කළ හැකි බව විශ්වීය සත්‍යයක් වී තිබේ. මානව මනෝවිද්‍යාවට අනුව මිනිසා බලය සහ අධිකාරය උදෙසා මූල්‍යමය වශයෙන් හෝ වෙනත් ආකාරයකින් කටයුතු කරයි. එනම් මිනිසා බලය අත්පත් කරගැනීමෙහිලා සදාචාරාත්මක ප්‍රමිතින් අතික්‍රමණය කිරීමට කටයුතු කරමින් සිටින බවයි. බොහෝ සමාජවල සිදුවන පොදු සංසිද්ධියක් නම් දේශපාලකයන් ඇතුළු ඇතැම් බල කණ්ඩායම් මහජන මුදල් මගින් සිය බැංකු පද්ධති පිරවීමට කටයුතු කිරීමයි (Yoo and Alavi 2001).

මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි වන දෘෂ්ටිවාදාත්මක බලපෑම්

මාධ්‍ය වඩාත් සුවිශේෂව ප්‍රවෘත්ති යනු පොදු ජනයාගේ ඇස් හා කන් තොරතුරුවලින් පුරවාලන ඒකකයක් වී තිබේ. සාම්ප්‍රදායික අර්ථයෙන් මුද්‍රිත හා විද්‍යුත් මාධ්‍ය, ආණ්ඩුවේ සහ දේශපාලකයන්ගේ අනාගතවාදී පර්යාලෝක සහ වැඩසටහන් පිළිබඳ මහජනයා වඩාත් අවබෝධය ලබාගත් සාධනීය ප්‍රවේශ ලෙස හඳුනාගනු ලැබීය (Kobland, Kwon and Liping 1992). මාධ්‍ය පිළිබඳ ඇමරිකානු මහාචාර්යවරියක වන Diana Owen පවසන පරිදි නව මාධ්‍ය විසින් දේශපාලන ක්‍රියාධරයන් සඳහා කිසියම් ආකාරයක ආරක්ෂක තත්ත්වයක් නිර්මාණය කරදී තිබේ (Owen 1998). එහෙත් ඊට ප්‍රතිවිරුද්ධ අදහස නම් නව මාධ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන්ගේ හඬ බවට පත්ව ඇති බවයි (Mcluhan and Lewis 1994).

නිගමනය

වඩාත් පුළුල් පරාසයක විහිදී ඇති පර්යේෂණ සාහිත්‍ය පරිශීලනය කිරීමෙන් අනතුරුව අවබෝධ කරගත හැකි කරුණ නම්, ලෝකය පළමු-දෙවන හා තෙවන යනාදි ලෙස ප්‍රභේදව පැවතියත් මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි බලපෑම් කෙරෙන සාධක විශ්වීය මට්ටමින් හඳුනාගත හැකි බවයි. එනම් ගෝලීය සන්දර්භයෙහි උතුරේ සිට දකුණ දක්වාත්, නැගෙනහිර සිට බටහිර දක්වාත් පැතිර පවත්නා බලසමූහ, බලපෑම් කණ්ඩායම්, ව්‍යාපාරික සමූහ, දේශපාලන හා ආගමික සමූහ

මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි දැඩිව බලපෑම් කරමින් සිටියි. මන්ද එසේ බලපෑම් කිරීමෙන් වෙළඳපොළෙහි සියව්‍යාප්තිමය පරාසය ඉහළ නංවනු ඇතිය යන විශ්වාසය ඔවුන් අතර හඳුනාගත හැකි වේ. එබැවින් මෙම සංවිධාන ජාලය මාධ්‍ය නියාමනයට සිය බලය හා ශක්තිය ආයෝජනය කරති. එවැනි සන්දර්භයක මාධ්‍යයට නිදහස් හා ස්වාධීනව කටයුතු කිරීමට නොහැකි තත්ත්වයක් උදා වී තිබේ. පර්යේෂකයා මෙහිදී මාධ්‍ය අන්තර්ගත වෙනස්කරමින් ඊට බලපෑම් කළ හැකි බොහෝ සාධක විභාග කර ඇත.

සමාජයේ පොදු පිළිගැනීම නම්, මාධ්‍ය අන්තර්ගත එයට විෂය වන සමාජ සංසිද්ධි විකෘති කිරීමකින් තොරව යථාර්ථය පරාවර්තනය වන සේ ඉදිරිපත් විය යුතු බවයි. එහෙත් පර්යේෂණ පත්‍රිකා සහ නිබන්ධ විශාල ප්‍රමාණයක් පරිශීලනය කිරීමෙන් අනතුරුව පර්යේෂකයා එළැඹෙන නිගමනය නම්, මාධ්‍ය මගින් ඉදිරිපත් කෙරෙන හා නියෝජනය වන අන්තර්ගත බොහොමයක් සමාජ යථාර්ථය නිරූපණය නොකරන බවයි. එනම් ඒවා බොහොමයක් පරිකල්පනීය ආස්ථාන හා මුග්ධ අගතීන් නියෝජනය කරනා බවයි. Pamela Shoemaker සිය Mediating the Message කෘතියෙහි මතු කළ ප්‍රවාදය වූයේ මාධ්‍ය අන්තර්ගත නිවැරැදි හා පාරදෘශ්‍යමය අන්දමින් සමාජ යථාර්ථ නිරූපණය නොකරන්නේ නම් ඉන් සැබැවින්ම ඉදිරිපත් වන්නේ කුමක්ද යන්නයි. ඇ වැඩිදුරටත් පෙන්වා දෙන්නේ මාධ්‍ය තමාටම අනන්‍ය වූ ව්‍යුහාත්මක තර්කනයක පිහිටා සිය අන්තර්ගතයන් ප්‍රතිනිර්මාණය කරමින් ඉදිරිපත් කරන බවයි. සැබැවින්ම සමාජ යථාර්ථය පාලනය කිරීම මෙහිදී සිදු වේ. එනම් සමාජයේ විවිධ චරිත හා සිදුවීම් ප්‍රවෘත්ති බවට පරිවර්තනය වීමේ ක්‍රියාවලියේදී සමාජ යථාර්ථය පාලනය නොහොත් හැසිරවීම සිදු වේ. එබැවින් මාධ්‍ය ලෝකය සහ සැබෑ ලෝකය අතර පැහැදිලි විභේදනයක් හඳුනාගත හැකිය.

මේ සම්බන්ධ බොහෝ අධ්‍යයන මගින් මතු කර ඇති පැනය නම් පෞද්ගලික සංජානනයෙන් ඉක්මවා ගිය වාස්තවික යථාර්ථයක් පවතින්නේද යන්නයි. මාධ්‍ය මගින් ප්‍රේක්ෂක සංජානනයෙහි ගොඩනගන සමාජ යථාර්ථය එක්තරා ආකාරයක ගොතන ලද සමාජ යථාර්ථයකි. මන්දයත් අප සංජානනය කරගන්නේ සාපේක්ෂ ලෝක යථාර්ථයකි. එනම් මිනිසා තමා අවට ඇති යථාර්ථය සංජානනය කරගන්නේ සිය ඉන්ද්‍රියන් ඇසුරෙනි. ඉන්ද්‍රිය සංජානනය ස්වභාවයෙන්ම සීමා සහිත වේ. එබැවින් විද්වතුන්ගේ මතය වන්නේ ලෝකය සංජානනය

කරගැනීමකින් තොර යථාර්ථ අවබෝධයක් නොමැති බවයි. සමකාලීන ලෝක සන්දර්භයෙහි මාධ්‍ය බොහෝ බලවත්වීම හා ක්‍රියාකාරීවීම මෙන්ම එය දැනුමේ එකම මූලාශ්‍රය බවට පත්වීම හේතුකොටගෙන සමාජ ක්‍රියාවලියේ එය අධිකාරී ආස්ථානයකට පත්ව තිබේ.

පර්යේෂකයන් අවසාන වශයෙන් එළැඹී ඇති නිගමනය නම්; මාධ්‍යවේදීන්, වෘත්තීය සංසද, පෞද්ගලික අගතීන්, සමාජ-සංස්කෘතික හා ආර්ථික පසුතල, පෞද්ගලික ආකල්ප සහ සංවිධිත වෘත්තීය භූමිකා මගින් මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි දැඩි බලපෑමක් එල්ලවන බවයි. කෙසේවෙතත් අප තරයේ විශ්වාස කරන්නේ සන්නිවේදකයාගේ පෞද්ගලික අත්දැකීම්, අධ්‍යාපන පසුබිම හා දෘෂ්ටිවාද මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි බලනොපෑ යුතු බවයි. නමුදු යම්තාක් දුරකට මාධ්‍යවේදියාගේ පෞද්ගලික හා වෘත්තීය ආකල්ප කෙරෙහි ඉහත සාධක බලපෑම් කෙරේ. ඉහත සඳහන් ආකල්පමය විචල්‍ය ද්විත්වය අතුරෙන් පෞද්ගලික ආකල්ප එනම් විශ්වාස හා අගයන්ට වඩා වෘත්තීමය ආකල්ප මාධ්‍ය අන්තර්ගත කෙරෙහි බලපෑම් කිරීමෙහිලා යොදාගත යුතුව ඇත.

References:

Andrews, K. T., & Caren, N. (2010). *Making the News: Movement Organizations, Media Attention, and the Public Agenda*. American Sociological Review.

Badsey, S. (2000). *Propaganda: Media in war politics*. London.

Bardoel, J., & Deuze, M. (2001). *'Network journalism': converging competencies of old and new media professionals.* Australian Journalism Review, 91-103.

Becket, C. (2016). *Objectivity in journalism*. Objectivity in journalism.

Bomsel, O. (2013). *Copyright and brands in the digital age: Internalizing the externalities of meaning*. *Contemporary Economic Policy*.

Briggs, A., & Burke, p. (2005). *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet. Malden,* MA: Polity Press.

chomsky. (1978). *Mediating the message*.

Cohen, J. (2008). *The Influence of Presumed Media Influence in Politics: Do Politicians' Perceptions of Media Power Matter? Public Opinion Quarterly*, 331-344.

Curran, J., & Gurevitch, M. (2000). *Mass Media and Society*. London: Arnold Publishers.

Dimitrova, D. V., & Strömbäck, A. S. (2011). *The Effects of Digital Media on Political Knowledge and Participation in Election Campaigns: Evidence from Panel Data*. Journal of Communication Research.

Djankov, S., McLiesh, C., Nenova, T., & Shleifer, A. (2010). *Who Owns the Media? The journal of law and economics*.

E.Katz. (1974). *Uses and Gratification. The journal of mass communication*.

Eide, Ø. (2015). *Media Boundaries and Conceptual Modelling*. London: Palgrave Macmillan.

Fourie, P. J. (2001). *Media Studies: Institutions, theories, and issues*. Lansdowne: Juta Education.

Frery, A. C. (2006). *M-estimators with asymmetric influence functions: the distribution case. Journal of Statistical Computation and Simulation*, 941-956.

Gerbner, G. (1998). *Cultivation analysis: An overview. Mass communication and society*, 175-194.

Goh, K.-Y., Heng, C.-S., & Lin, Z. (2013). *Social Media Brand Community and Consumer Behavior: Quantifying the Relative Impact of User- and Marketer-Generated Content*. Journal of Information system research.

Gurbner, G. (1969). *Dimensions of Violence in Television Drama.* AV Communication Review.

Gustav Ichheiser. (1970). *Appearances and realities*. San Fransisco.

H.R, K. (2007). *Media discourse*.

Hovland, C. (1961). *Changes in attitude through communication*. The Journal of Abnormal and Social Psychology, 424-437.

Hussain, S. (2017). *Conflict and Peace Journalism: Role of Media in Pakistan*. Institute of Strategic Studies Islamabad, Institute of Strategic Studies Islamabad.

Kobland, C. E., Kwon, J., & Liping, D. (1992). *Influence of ideology in news reporting case study of New York Times' coverage of student demonstrations in China and South Korea*. Asian Journal of Communication, 64-77.

Kung, L. (2008). *Strategic management in the media: Theory to practice*. London: Sage.

Leys, C. (1997). *The Public Sphere and the Media: Market*. Killam Foundation, 316-325.

Mcluhan, M., & Lewis, L. (1994). *Understanding Media: extensions of man*. MIT Press.

Mcpherson, J. (2002). *Media History Timeline*. Whitworth College.

Owen, D. (1998). *New media and American politics*.

Plesner, U. (2010). *The performativity of "media logic" in the mass mediation of science. Public*understanding of Science.

Rakeach, S. B. (1976). *Media Dependency Theory*.

Schudson, M. (1989). *Sociology of News Production. Journal of Media, Culture and Society.*

Media Sociology: An Appraisal-Vol. IV, No. III (Summer 2019) Page | 9

Shoemaker, P. (1987). *Determinants of International News Coverage in the U.S.* Media. Journal of Communication Research.

Shoemaker, P. J. (1996). *Mediating the Message*. New York: Longman Publisher.

Shrum, L. J. (2009). *Media Consumption and Perceptions of Social Reality: Effects and Underlying* Processes. In M. B. Jennings Bryant, Media Effects. Routledge.

Strömbäck, J., & Dimitrova, D. V. (2011). *Mediatization and Media Interventionism: A Comparative Analysis of Sweden and the United States*. International Journal of Press/politics.

Thornham, O. (2004). *Media evolution*.

Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2013). *The Differential Susceptibility to Media Effects Model.* Journal of Communication, 221-243.

Wahl-Jorgensen, K., & Hanitzsch, T. (2009). *The Handbook of Journalism Studies*. New York: Routledge.

Ward, S. J. (1996). *Media objectivity: Myth or reality*. Media objectivity.

Yoo, Y., & Alavi, M. (2001*). Media and Group Cohesion: Relative Influences on Social Presence,* Task Participation, and Group Consensus. MIS Qurarterly, 371-390.

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part- II

පළමුවන අංකය: දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)
ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

Article Number-06

The Peak (Sri Pada) through the lens of Ecological and Cultural Pluralism

Premakumara de Silva[8]
https://orcid.org/ 0000-0003-2646-5554

Chief Editor
Premakumara de Silva

Associate Editor
M.A. Dishan Madushanka

Editorial Advisory Board
S.T. Hettige (Emeritus Professor) University of Colombo
Kalinga Tudor Silva (Emeritus Professor) University of Peradeniya
K. Karunathilake (Senior Professor) University of Kelaniya
Sarath Amarasinghe (Emeritus Professor) University of Ruhuna
Yasanjali Jayathilake (Professor) University of Jayawardenepura
Chandrasiri Niriella (Retired Professor) University of Colombo
Subhangi Herath (Professor) University of Colombo
Nishara Fernando (Professor) University of Colombo
Farzana Haniffa (Professor) University of Colombo
Iresha M. Lakshman (Professsor) University of Colombo

Language Edition
Chamathka Padmasiri Kariyawasam
Nalaka Jayasena

Processing Design
M.A. Dishan Madushanka

[8] BA (Colombo), MA (Colombo), MSc (Edinburgh), PhD (Edinburgh), Chair Professor, Department of Sociology, University of Colombo

Samaja Viggraha

සමාජ විග්‍රහ

2023-2024

Refereed Bilingual Journal

විමර්ශිත ද්විභාෂා සංග්‍රහය

Number 01: 10th Volume: Part- II

පළමුවන අංකයඃ දසවන වෙළුම- දෙවන කොටස

ISSN 2756-925X (e-ISSN)

ISSN 2362-0978 (Print ISSN)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Board of Article Reviewers

Professor Premakumara de Silva, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Chandani Liyanage, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Nishara Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Dilrukshi Abeysinge, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Gameela Samarasinghe, Department of Sociology, University of Colombo
Professor Samantha Herath, Department of Communication and Creative Arts, University of Colombo
Professor Prathiba Mahanahewa, Department of Commercial Law, University of Colombo
Dr. Avanka Fernando, Department of Sociology, University of Colombo
Dr. Unnathi Samaraweera, Department of Sociology, University of Colombo
Ms. Chamathka D.P. Kariyawasam, Department of Sociology, University of Colombo

Published by

Department of Sociology
University of Colombo
Telephone/Fax: 0112-500452

Book review

Mountain at a Center of the World: Pilgrimage and Pluralism in Sri Lanka *by Alexander McKinley*

The Peak (Sri Pada) through the lens of Ecological and Cultural Pluralism

Premakumara de Silva

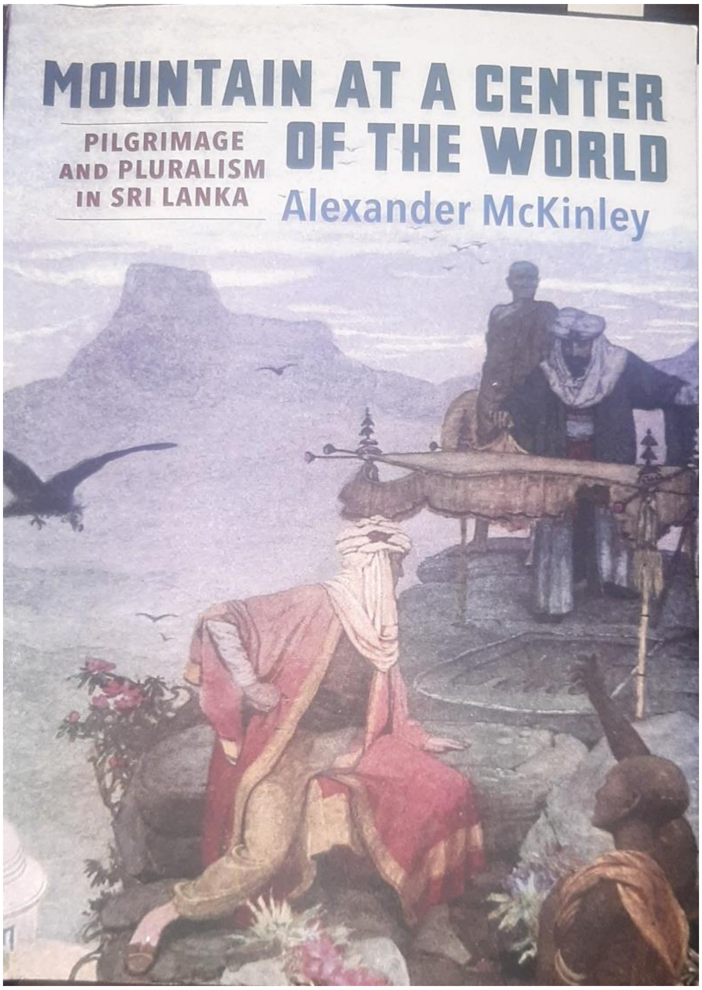

Mountain at A center of the world: Pilgrimage and Pluralism in Sri Lanka

Author: Alexander McKinley

Year of Publication: 2024

Publisher: Columbia University Press, New York, 331pp with illustrations

Sri Pada or the Peak has become famous as a site of religious pluralism. How such pluralism is best conceptually understood and practically managed at the peak is the central question that this book deals with. Does pluralism actually exist at the Peak? "Presumed pluralism" it assumes that pilgrimage provides a neutral context where religious spaces are freely and harmoniously shared. According to Alex, this presumed pluralism does not really exist at the Peak and he wants to provide an alternative discourse of 'planetary pluralism'. In the face of increasing Buddhist hegemony, he wants to counter that Buddhist thought while promoting an unbounded understanding of interactive ecological and religious pluralities within the concept of planetary pluralism. Instead of assuming shared pilgrimage means equal worship spaces or an automatic overlap of religious values, Peak pluralism begins from the mountain up, considering how common ecological entanglements interweave diverse human assemblies. He urges us to move away from an Anthropocene centric thinking to an Ecological centric thinking where humans become a part of the planetary ecological structure not as a dominant figure of that structure. The world that we live in today is dominated by humans, and they push hard on the planet while the planet is pushing them back. The peak forces us to rethink about the path to be taken and not taken in the endless journey of living and non-living on the planet. In my view, the book challenged the very foundational

doctrine of the European Enlightenment of progress which embraces the idea of the destiny of humanity is to exercise dominion over the rest of creation. They have nevertheless come at the cost of mounting social injustice, conflicts, and ecological degradation. The book has forced us to think of the humans' own life histories with the stories of other beings into an ongoing story for the world rather than their separation from it. The Peak itself suggests that the importance of humans' commitment to coexistence rather than domination, and sustainability rather than progress.

It is not a book of merely focusing on the content of pilgrimage and religion, additionally it presents an ecological view of pluralism by providing the mountain's point of view as well. He suggests that making meticulous intervention is necessary for both cultural and ecological pluralities to continue flourishing on the Peak. He argues that the Peak itself provides the best perspectives for an awareness of pluralism in all its potentialities in making a unique bio-physical world including geological, hydrological (the Peak's reputation as a watershed), and biological formations…while recognizing the mountain's agentive role in human history. Therefore, it is not a book about the Peak but it is a book on thinking through the Peak both ecologically and culturally. The peak is not just a place of the modern man to go on pilgrimage but prior to that it was a place of early human habitation, including *Vedda*, and the place of worship by other living creatures like butterflies and elephants. Moreover, it became an abode for dynamic interactions among living and nonliving forces where the landscape remains important to visitors as environmental experiences are often cited as a reason for climbing the Peak. Thereby, within this place a strong interdependent of human culture and ecological diversity existed. The book explains how multiple religious traditions (Buddhist, Hindu, Islam and Christian) are shown in both coexistence and conflict with each

other and the natural forces of the mountain. This is quite vividly narrated by Alex through multiple stories of coexistence and conflict at the Peak.

This book has three parts which contains five chapters except the introductory and concluding chapters. Chapter 02 is about the gradual change of ecological landscape through pilgrimage infrastructures development projects: Kings (peak as symbol of rule), Colonial (open up of tea plantation) and Postcolonial States (Military and corporate involvement) to facilitate pilgrimage gathering and human activities on the mountain. Those projects have created serious ecological imbalance in the peak's wilderness and also marginalized of non-Buddhists to participate in certain activities at the temple. He explains how those state and corporate infrastructure projects have further strengthened Buddhist hegemony over the Peak in ways that deconstruct rather than build up the pluralism of the Peak. Buddhist hegemony also leaves a little room for non-Buddhist traditions on the mountain. The Buddhist redefinition of the Peak is one of the many cases where Sinhala nationalists claim places in Sri Lanka as exclusively Buddhist by citing archeology inherited from Europeans but Influenced by Buddhist myths. Chapters 03 and 04 explained how Buddhists are admitting and forbidding historical and mythical claims on the Peak (Sri Pada) by Muslim and Hindus, but unfortunately he has ignored the Christian and Catholic stories on the Peak. As a final note let me say this, Alex and I are both interested in studying at the sacred mountain. I completed my research in 2001/02 during the period of the protracted ethnic war and he did it 2015/2016 in the context of postwar period. Interestingly, both studies draw a common conclusion that challenges historically driven religious pluralism at the Peak under the advent of Buddhist hegemonic interventions, which I have conceptualized as "Buddhicization".

Department of Sociology
University of Colombo
Colombo-03
Telephone/ Fax number: 011-2500452
Email :samajaviggraha@soc.cmb.ac.lk
Web Address :cmb.ac.lk/arts/socio/journal.htm